

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Vaikka kuun taivaalta?

Vuoden 1976 poliisilakko jyvaskyläläisten
poliisien näkökulmasta

Ilkka Kiesilä

Suomen historian pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylä 2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Ilkka Kiesilä	
Työn nimi – Title VAIKKA KUUN TAIVAALTA? Vuoden 1976 poliisilakko jyvaskyläläisten poliisien näkökulmasta	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Helmikuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 89 sivua + 4 liitesivua
Tiivistelmä – Abstract <p>Tämä pro gradu -tutkielma tutkii vuoden 1976 poliisilakkoa. Miten ja miksi poliisit menivät lakkoon, mitä lakossa tapahtui ja mitä siitä seurasi? Olen käsitellyt lakkoa prosessina, joka muutti poliisien käsitystä omasta ammattikunnastaan. Tutkimuslähteinä ovat olleet jyvaskyläläisten poliisien haastattelut, arkistolähteet sekä sanomalehdet, joita vertaamalla ja analysoimalla olen tehnyt tämän tutkimuksen.</p> <p>Suomen Poliisien Liittoon kuuluneet poliisit menivät lakkoon lähinnä palkka- ja sosiaaliseikkojen vuoksi. Lakon ulkopuolelle jäivät eri ammattiliitoissa olleet rikospoliisit sekä poliisin päällystö. Oletuksena oli, että lakosta tulee lyhyt, mutta lakko venyikin lähes kolmen viikon mittaiseksi ja päättyi lopulta ilman mainittavia tuloksia.</p> <p>Lakon tapahtumat vaikuttivat henkilöiden ja henkilöstöryhmien välisiin suhteisiin pääsääntöisesti negatiivisesti. Lakossa olleet kokivat koko lakon epäonnistuneeksi. Poliisien merkitys yhteiskunnalle ei ollutkaan niin kriittinen kuin useimmat olivat ajatelleet. Poliisilakon jälkeen poliisit eivät ole lakkoilleet lähes neljääkymmeneen vuoteen.</p>	
Asiasanat – Keywords In English Haastattelu – Jyväskylä – lakko – poliisi – poliisilakko – Suomen Poliisien Liitto – työtaistelu	
Säilytyspaikka – Depository: JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkimuksen esittely ja suhde aiempaan tutkimukseen	1
1.2. Tutkimuksen kysymyksenasettelu.....	7
1.3. Lähdeaineiston esittely	8
1.4. Haastatteluista ja lähdeaineiston käsittelystä.....	12
2. Osapuolten esittely ja yhteiskunnallinen tilanne	17
2.1. Poliisien ammattiyhdistysliike, yhteiskunta ja poliittinen tilanne	17
2.2. Jyväskylän kaupunki ja sen poliisilaitos.....	19
3. Kohti lakkoa	24
3.1. Virkamiehen lakko-oikeus.....	24
3.2. Vaatimukset ja laittomuuden uhka	28
3.3. Poliisien suhtautuminen lakkoon.....	30
4. Lakko.....	40
4.1. Järjestäytymistä puolin ja toisin	40
4.2. Lakon ajan poliisitoiminta.....	44
4.3. Maassa rauha ja ihmisillä hyvä tahto.....	49
4.4. Lakkolaisten toiminta lakon aikana.....	52
4.5. Ensimmäisen lakkoviikon jälkeiset neuvottelut	56
4.6. Lehdistön mielipiteitä ja politiikkaa	57
4.7. Lakon loppumiseen johtanut tilanne.....	60
5. Lakon jälkeen	63
5.1. ”Me ei saatu mitään, mutta koirat sai kolmekymppiä”	63
5.2. Kolminkertaista palkkaa ja pankkilainaa.....	68
5.3. Rikkuruutta, katkeruutta ja vitsikkyyttä	71
5.4. Pelkoa, syyllisiä ja tuomioita.....	75

6. Yhteenveto: ”Me erehdyttiin luulemaan, että yhteiskunta on polvillaan, kun me mennään lakkoon.”	79
Lähde- ja kirjallisuusluettelo:	84
Liitteet.....	90
Liite 1: Tutkimuksessa käytetyt lyhenteet	90
Liite 2: Jyväskylän kaupungin ja poliisilaitoksen alue vuonna 1976	91
Liite 3: Poliisin organisaatio ja lakon vaikutus	92
Liite 4: Valtion virkaehtosopimusjärjestelmä 1970-luvulla	93

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen esittely ja suhde aiempaan tutkimukseen

Se poliisilakko oli täysi katastrofi. Toista kertaa en tule lakkoon enää menemään! Lakkoilkaa ihan niin paljon kuin haluatte, kunhan minä olen ensin päässyt eläkkeelle.

Kiinnostukseni poliisilakkoa kohtaan sai alkunsa tuosta tuntemattoman poliisimiehen lausahduksesta Joensuussa 2003. Vuoden 1976 poliisilakosta oli tuolloinkin kulunut jo lähes kolmekymmentä vuotta. Mikä lakossa herätti noin kovan tunnereaktion vielä näinkin pitkän ajan jälkeen? Mikä oli poliisilakko Suomessa vuonna 1976?

Jos kysymykseen vastaisi vain tietokirjamaisesti, niin vastaus voisi olla esimerkiksi seuraava: Vuoden 1976 poliisilakko oli itsenäisyyden ajan ensimmäinen koko Suomea koskenut poliisilakko. Lakossa olivat 13.2.1976 – 1.3.1976 Suomen Poliisien Liiton (SPL)¹ noin 5500 lähinnä järjestys- ja liikkuvaan poliisiin kuulunutta poliisia. Yhteensä töissä oli lakon aikana noin 1900 poliisia. Lakon ulkopuolelle jääneet poliisin töitä tehneet ihmiset koostuivat poliisipäällystöstä sekä keskusrikospoliisin ja suojeluspoliisin henkilökunnasta (Poliisikunnan Keskusliitto), rikospoliiseista (Suomen Rikospoliisien Liitto) ja nimismiehistä (Suomen Nimismiesyhdistys). Lakko kesti 17 päivää ja lehdistö tuomitsi sen laajalti epäonnistuneeksi.²

Tuo lyhyt tiivistelmä ei kuitenkaan kerro lakosta juuri mitään, sillä se ei kerro itse lakosta, lakkoon osallistuneiden tavoitteista, ajatuksista tai heidän kokemuksistaan. Tutkimuksessani tuon esille poliisien omaa näkökulmaa lakkoon liittyen.

Lakkoja ylipäättäen on Suomessa tutkittu melko runsaasti. Lakkojen luonteeseen ja syihin pohjautuvat tutkimukset ovat pääsääntöisesti 1960- ja 1970-luvuilta, joista eräs tunnetuimmista on Matti Savolan vuoden 1968 tutkimus *Lakko työelämän ristiriitana*.

¹ Lyhenneluettelo = Liite 1.

² Orasmala 1983, 55–63; Takala 1979b, 1-2.

Savolan mukaan lakossa on kyse työnantajien ja työntekijöiden välisestä eturistiriidasta.³

Lakko on jatkuvaa toimintaa ja sitä on johdettava. Lakkolaisten on pysyttävä yhdessä rintamassa, joten yhteishenkeä on pidettävä yllä. Savolan vuoteen 1965 päättyvän tutkimuksen perusteella 1950- ja 1960-luvuilla vain harva lakko päättyi ainakaan selvästi työntekijäpuolen voittoon.⁴ Kompromissi sen sijaan oli varsin yleinen saavutus, joten jonkinlaiseen kompromissiin tämänkin tutkimuksen lakkoileva liitto, Suomen Poliisien Liitto, oli todennäköisesti varautunut.

Toinen juuri ennen poliisilakkoa julkaistu lakkotutkimus on Timo Toivosen vuoden 1972 tutkimus *Lakot ja yhteiskunnan muutos. Tutkimus Suomalaisen yhteiskunnan lakoista vuosina 1919–1969*. Tutkimuksessaan Toivonen käsittelee lakkojen heijastuvuutta yhteiskunnan taloudellisista ja poliittisista muutoksista. Toivonen havaitsee lakkojen määrän kasvaneen 1970-luvulla, mutta hän pitää tapahtumaa ainakin osittain tilastollisena harhana. Toivosen mukaan tuloksissa on monia muuttujia, mutta hänen mielestään ammattiyhdistyksen jäsenmäärä on ainakin jossain määrin tärkein lakkojen yleisyyttä selittävä tekijä.⁵

Uudempaa lakkotutkimusta edustaa varsinkin Tomi Mertasen väitöskirja (2004) *Kahdentoista markan kapina? Vuoden 1956 yleislakko Suomessa*. Vaikka tutkimus keskittyykin poliisilakkoa edeltäneeseen aikaan, niin rakenteeltaan oma tutkimukseni on saanut siitä vaikutteita. Lisäksi Mertasen tutkimus täydentää kuvaa poliisista lakkojen ja muiden ammattiyhdistystapahtumien pyörteissä.

Muista yhteiskunnan turvallisuusrakenteeseen olennaisesti kuuluvien ammattiryhmien lakoista voi mainita muun muassa palomiesten ja sairaanhoitajien lakot. Näitä lakkoja ovat tutkineet muun muassa Matts Nylund ja Samu Nyström. Matts Nylundin (2009) tutkimuksesta *Sairaanhoitajien työtaistelut ja työmarkkinajulkisuuden muutokset 1954–2007* voi huomata, että sairaanhoitajien lakot ovat olleet runsaan julkisuuden kohteita läpi vuosikymmenten. Myös poliisilakon saama julkisuus oli runsasta. Nyström (2005)

³ Savola 1968, 180.

⁴ Savola 1968, 169, 180.

⁵ Toivonen 1972, 36, 178, 192.

on todennut tutkimuksessaan *Helsingin pelastuslaitoksen ensihoito ja sairaankuljetustoiminta 1905–2005*, että lakot ovat toistuvasti aiheuttaneet ristiriitoja työpaikoilla.⁶ Poliisien ammattijärjestöt olivat vuonna 1976 samaan tapaan hajautuneena kuin palomiesten ammattijärjestöt 1990-luvulla. Tästä voi tehdä oletuksen, että poliisilakon aikana syntyi palomieslakon tapaisia ristiriitoja.

Taina Rantanen on tutkinut yhteiskunnan turvallisuudelle tärkeiden ammattiryhmien lakkoja vuoden 1986 pro gradu -tutkimuksessaan *Yhteiskunnalle vaarallisten työtaistelutoimenpiteiden ehkäiseminen*. Rantanen keskittyy työssään yhteiskunnan keinoihin estää lakkoja sekä sitä koskevaan lainsäädäntöön ja hallintojärjestelmään. Poliisilakko on tutkimuksessa mukana vain yhtenä esimerkkinä.

Suomalaisia työmarkkinoiden keskusjärjestöjä sekä ammattiyhdistyksiä on tutkittu vaihtelevasti: Tänä päivänä vaikuttavien suurten järjestöjen historiaa on tutkittu runsaasti, mutta toimintansa lopettaneiden järjestöjen historioita on myös kokonaan tutkimatta. Keskusjärjestöjä koskevat tutkimukset ovat lähinnä yleiskatsauksia järjestöjen historiaan, ja niiden suurin arvo tälle tutkimukselle on poliisilakon tapahtumien taustoittajana ja ajankuvan luojana.

Työnantajan puolta tässä tutkimuksessa edustaa Valtion työmarkkinalaitos. Arne Mattilan vuoden 2005 tutkimus *Valtio työnantajana. Valtion työmarkkinalaitos 1955–2005* kuvaa työmarkkinalaitoksen kehitystä ja sen merkittävimpiä tapahtumia. Tutkimus antaa kuvan poliisilakosta välttämättömänä tapahtumana, jonka ominaispiirteinä olivat lakon laittomuus ja työtuomioistuimen sakkojen vaikutus lakon loppumiseen.⁷

Suomen Poliisien Liitto kuului Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöön SAK:hon, jonka historiasta on juuri valmistunut vuodet 1969–1977 käsittelevä Tapio Bergholmin (2012) teos *Kohti tasa-arvoa. Tulopolitiikan aika I*, joka käsittelee myös poliisilakkoa ja sen saavutuksia. Tutkimuksen mukaan lakko piti hyvin, koska lakon rikkojia ei juuri ollut. Sen sijaan se tehoi huonosti, koska rikollisetkin vaikuttivat olevan lakossa.⁸

⁶ Nylund 2009; Nyström 2005, 142.

⁷ Mattila 2005, 216–219.

⁸ Bergholm 2012, 450.

Suurin anti teoksella on kuitenkin ajankohdan yhteiskunnan ja siinä vaikuttaneiden markkinavoimien kuvauksella.

SAK:n alainen Virkamiesten ja Työntekijäin yhteistyöjärjestö VTY on saanut olla melko rauhassa tutkimukselta, mutta Ilkka Seppisen lyhyt historiikki *VTY:n kolme vuosikymmentä* vuodelta 1976 kertoo järjestöstä ja sen vaiheista sekä sivuaa samalla myös poliisilakkoa. VTY on teettänyt myös tutkimuksia järjestöjensä mielipiteistä sekä lakkokannoista ja varsinkin Ossi Paukun *VTY:n järjestötutkimus 1978* on tutkimukseni kannalta mielenkiintoinen. Tutkimuksen tuloksissa todetaan poliisin muita ammattiryhmiä vähäisempi lakkohalukkuus ja epäillään syyksi juuri käytyä poliisilakkoa. Kolmannen tutkimukseeni liittyvän ammattijärjestön, Julkisten työalojen ammattijärjestön JTA:n, historia on kirjoittamatta.

Suomen poliisin historiaa on tutkittu jonkin verran, mutta esimerkiksi yleisesitys poliisin historiasta puuttuu kokonaan. Poliisia tutkineista on syytä mainita erityisesti Tuija Hietaniemi, joka on keskittynyt poliisin vaikutukseen politiikassa sekä muun muassa rikospoliisin historiaan kirjassa *Totuuden jäljillä. Suomalaisen rikospoliisin taival. (1995)* Itse poliisilakon tutkimus ohittaa lyhyellä maininnalla.

Kimmo Keskinen ja Oula Silvennoisen vuonna 2004 ilmestynyt *Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2001* kuvaa poliisitoimen kehittymistä 1800-luvulta 2000-luvulle. Myös poliisilakon tapahtumia käydään lyhyesti läpi ja tutkimuksessa mainitaan töissä olleiden poliisien tehneen töitä vuorotta. Lakon epäonnistuminen poliisin näkökulmasta esitetään muun muassa samanaikaisen ravintolatyöntekijöiden lakon syyksi. Myös Helsingin vuoden 1906 lakko, vuoden 1973 istumalakko⁹, sekä vuoden 1977 lakon¹⁰ uhka saavat lyhyet taustoitukset.¹¹

Vuoden 1976 poliisilakko ei siis ollut ensimmäinen laatuaan edes Suomessa, mutta aiemmat lakot ovat olleet luonteeltaan paikallisempia ja ne rakentuivat usein yksittäisten henkilöiden ympärille. Tällainen oli esimerkiksi vuoden 1909 poliisilakko Oulussa, jossa paikalliset poliisit menivät lakkoon mielenosoitukseksi uutta poliisimestaria

⁹ Helsingin rikososasto ryhtyi lakkoon poliisitalon puutteellisen lämmityksen takia.

¹⁰ Syynä työvuorouudistus.

¹¹ Keskinen & Silvennoinen 2004, 81–82, 320–325.

kohtaan. Näistä muista lakoista ei tutkimusta kuitenkaan ole tehty. Suomen Poliisien Liiton järjestölehti *Poliisimies* on esitellyt joitain lakkoja artikkeleissaan.¹²

Ulkomailla merkittäviä poliisilakkoja on ollut muun muassa Montrealissa vuonna 1969 ja Baltimoressa vuonna 1974. Yhtenä uusimmista lakoista voi mainita Brasilian poliisilakon vuonna 2012. *Time*-lehti (1969) on käsitellyt Montrealin lakon katastrofaalisia seurauksia: vuorokauden aikana kuoli kaksi ihmistä, ryöstettiin kuusi pankkia ja tyhjennettiin noin sata kauppaa. Vahingot nousivat reiluun kolmeen miljoonaan dollariin.¹³

Kansainvälistä tutkimusta poliisilakoista oli vähän 1970-luvun lopussa,¹⁴ mutta nyt tilanne on jonkin verran muuttunut. Suurin osa maailmalla tapahtuneista poliisilakoista on ollut paikallisia, ja ehkä sen takia merkittävää julkisuutta saaneita tutkimuksia ei juuri ole. Lakkoja on kuitenkin analysoitu useissa artikkeleissa. Näistä on syytä mainita D.J. Giacopassin ja J.R. Spangerin analyysi (1981) *The Memphis police strike: a retrospective analysis*. Tutkimus käy läpi Memphisin lakon tapahtumat ja tulokset sekä tutkii eritoten lakon vaikutuksia poliisiin. Tutkimus toteaa lakon vaikuttaneen negatiivisesti poliisien työilmapiiriin lakon jälkeen.

Vuoden 1976 Suomen poliisilakko oli ensimmäinen koko maata koskenut poliisilakko, jossa oli pääsääntöisesti kyse palkoista ja muista työsopimuksen alaan kuuluvista ehdoista. Lähes ainoa merkittävä tutkimus, joka poliisilakosta on tehty, on vuoden 1979 Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus *Poliisilakko*. Tässä varsin monipuolisessa tutkimuksessa on tutkittu muun muassa lehdistön suhtautumista lakkoon, lakon vaikutusta rikollisuuteen sekä viranomaisten ja kansalaisten varautumista lakkoon.

Poliisilakko-tutkimus listaa niin ulkomaisia kuin suomalaisiakin poliisilakkoja sekä toteaa sisäpoliittisen tilanteen usein ratkaisevan lakkojen seuraukset. Poliisilakot kestävät yleensä vain joitain päiviä. Poliisien lakko eroaa monesta muusta lakosta muun muassa siinä, että lakko kohdistuu pitkälti kansalaisiin, ei suoraan työnantajaan. Poliisilakko-tutkimuksen perusteella vuoden 1976 lakko koski käytännössä lähinnä vain

¹² Katso muun muassa *Poliisimies* 1968, 77–78.

¹³ *Time* 17.10.1969, 47 ”Canada. City without cops”.

¹⁴ Takala 1979a.

liikenteenvalvontaa. Järjestys säilyi tutkimuksen mukaan hyvänä, vaikka rikollisuuden määrä lisääntyikin.¹⁵

Poliisilakko-tutkimus jättää kuitenkin täysin huomioimatta lakon vaikutukset poliisiin ja Suomen Poliisien Liittoon. SPL:n osalta tätä aukkoa paikkaa erityisesti Lasse Laaksonen (1998) tutkimus *Suomen Poliisijärjestöjen Liitto 1923–1998. Ristiriidoista yhteistoimintaan*. Laaksonen käy varsin kattavasti läpi lakon tärkeimmät syyt, tapahtumat ja seuraukset SPL:n näkökulmasta. Vaikka Laaksonen katsookin tapahtumia SPL:lle positiivisesta näkökulmasta, niin silti hän toteaa lakon olleen lähes täydellinen epäonnistuminen. Tutkimuksen kautta saa hyvän kuvan myös SPL:n sisäisistä ongelmista, joita ryhmäjakoisuus sen organisaatiossa aiheutti.¹⁶

Osa poliisia käsittelevistä historiikeista muistaa myös poliisilakon. Paikallisten poliisiyhdistysten historiikeista tarkimmin lakkoa on tutkinut Pentti Jalonen (1998) tutkimuksessaan *Myönteiseen järjestykseen. Helsingin Poliisien Yhdistys 75 vuotta*. Jalonen keskittyy lähinnä lakon syihin ja kysyy, oliko lakkoon lopulta pakko mennä vuoden 1973 lakkouhkauksen jälkeen. Jalonen ei täysin vastaa kysymykseen, mutta löytää tapahtumista voimistuvan kehityskulun: ”ensiksi uhkaava lakkouhka ja paranneltu sopimus, sitten lakkouhka ja paranneltu sopimus ja lopulta lakko”.¹⁷

Jyväskylän poliisilaitoksen historiaa on tutkittu vain vuosilta 1939–1969.¹⁸ Jyväskylän kaupungin historiasta on useita tutkimuksia, joista tutkittavaan aikakauteen osuu muun muassa *Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulta* vuodelta 1997. Petri Karonen on kirjoittanut kirjan rikollisuutta koskevan osion ja sivuaa siinä myös poliisilakon vaikutuksia kaupunkiin. Karosen mukaan suuria järjestyshäiriöitä ei ilmennyt, ja poliisikin yllättyi kansalaisten rauhallisuudesta.¹⁹

¹⁵ Aromaa 1979, 22; Leppä & Mäkinen 1979b, 61; Mäkinen ym. 1979, 250.

¹⁶ Katso tarkemmin mm. Laaksonen 1998, 172–173.

¹⁷ Jalonen 1998, 80–86.

¹⁸ Katso Seppänen 1987.

¹⁹ Karonen 1997, 73.

1.2. Tutkimuksen kysymyksenasettelu

Aikaisempi tutkimus on siis keskittynyt tutkimaan lakon järjestäjää Suomen Poliisien Liittoa sekä poliisilakon vaikutusta yhteiskuntaan. Oma tutkimukseni keskittyy tutkimaan lakkoa poliisien näkökulmasta. Miten ja miksi poliisit menivät lakkoon, mitä lakossa tapahtui ja mitä siitä seurasi? Olen käsitellyt lakkoa prosessina, joka muutti poliisien käsitystä omasta ammattikunnastaan.

Olen lähestynyt aihetta kolmesta näkökulmasta: valtakunnallisen ammattiyhdistyksen, paikallisen poliisilaitoksen sekä yksittäisten poliisien näkökulmasta. Valtakunnallinen taso antaa yleiskuvan tapahtumista, paikallinen poliisilaitos sitoo tapahtumat poliisin toimintaympäristöön ja yksittäiset poliisit kertovat, miten kaikki lopulta ainakin muistikuvissa tapahtui.

Valitsin paikallistasoksi ja tutkimuskohteeksi Jyväskylän kaupungin muun muassa sen edustavuuden vuoksi. Jyväskylän kaupunki ja sen poliisit ovat tyypillinen esimerkki 1970-luvun puolivälin poliisiasemasta ja sen viranomaistoiminnasta. Paikallinen näkökulma on tarpeen juuri siksi, että lakko tapahtui ja vaikutti konkreettisesti juuri kaupungeissa ja kylillä, ei pelkästään neuvotteluhuoneissa tai tilastoissa. Paikallisen näkökulman kautta pystyy myös havaitsemaan, kuinka lakko vaikutti yksittäiseen paikkakuntaan, siellä toimivaan poliisiin ja heidän yhteisönsä. Miten lakko oli paikallisella tasolla organisoitu? Mitä lakkolaiset lakon aikana tekivät, kuinka poliisien työt lakon aikana tehtiin ja kuinka siinä onnistuttiin?

Poliisi toimii tehtävässään lakien perusteella tärkeimpänä tehtävänä valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen suojaaminen sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen.²⁰ Tutkimukseni lakko kohdistui juuri yleisestä turvallisuudesta huolehtiviin tehtäviin. Poliisit nähdään, ja he kokevat usein myös itse itsensä esimerkiksi muille. Ammatti määrittää tavanomaista enemmän heidän elämänsä myös työn ulkopuolisessa elämässä. Voimakas ammatti-identiteetti luo paineita ammattikunnan nuhteettomalle ja yhdenmukaiselle käytökselle niin työssä kuin vapaa

²⁰ Poliisilaki 84/1966.

aikana.²¹ Poliisin, kuten muidenkaan yhteiskunnalle tärkeiden ryhmien, lakkoilua ei katsota hyvällä, ja varmasti myös lakkoilevaan poliisiin kohdistui paheksuntaa. Kuinka poliisit katsoivat lakon sopivan ammatti-identiteettiinsä? Oliko oikeus lakkoiluun itsestään selvää?

Lakkoihin liittyy kovia ristiriitoja ja vastakkainasettelua, sillä kyse on vallasta -voittamisesta ja häviämisestä. Poliisienkaan lakossa ei ollut kyse vain työnantajan ja työntekijöiden välisestä konfliktista, vaan myös eri työntekijäryhmien ja näiden ammattiliittojen välisestä konfliktista. Töiden tekeminen lakon aikana katsotaankin helposti lakossa olleiden vastaiseksi toiminnaksi. Kiinnostavaa onkin, miten poliisilakon aikana töissä olleet ja vastaavasti taas lakossa olleet poliisit näkivät toisensa lakon aikana ja sen jälkeen.

Tutkimus on aina keskustelua aiemman tutkimuksen ja yleisön kanssa. Haastattelemieni poliisien muistoista nousi esiin monia väittämiä eritoten lakon tehokkuutta/tehottomuutta koskien. Osin samoja väittämiä esiintyy myös jo ajankohdan sanomalehtien sekä poliisilakkoa koskevan tutkimuksen joukossa. Näihin väitteisiin on ollut pakko ottaa kantaa, koska niillä on ollut olennainen vaikutus siihen, miten lakko on nähty poliisien parissa.

1.3. Lähdeaineiston esittely

Tutkimukseni pääasialliset lähteet ovat haastattelut, Suomen Poliisien Liiton arkisto, Jyväskylän poliisiaseman ja Jyväskylän poliisin paikallisten yhdistysten arkistot sekä sanomalehdet.

Haastattelin sekä töissä että lakossa olleita jyvaskyläläisiä poliisimiehiä, joiden muistitiedosta koostuu kattava osa tutkimuksen runkoa. Käytännössä sain yhteyden kaikkiin haastateltaviini Keski-Suomen Rikospoliisiyhdistyksen viimeisen²²

²¹ Honkonen 1992, 126, 182–184. Honkonen määrittää ammatti-identiteetin käsitykseksi henkilön ammatista sekä hänestä tämän ammatin harjoittajana. Honkonen 1992, 184.

²² Keski-Suomen Rikospoliisiyhdistys (aiemmin Jyväskylän Rikospoliisien Yhdistys) lakkautti toimintansa vuoden 2010 lopussa ja sen jäsenet siirtyivät Keski-Suomen Poliisien Yhdistykseen. Kalenius 24.2.2014.

puheenjohtajan Tapani Kaleniusksen kautta. Kerroin Kaleniuskselle, keitä tai missä asemassa toimineita henkilöitä haluaisin haastatella, ja Kalenius hankki kontakteillaan heidän yhteistietonsa sekä kysyi heiltä luvat yhteydenottojani varten. Kaleniusksen apu oli merkittävä ja samalla on huomioitava myös hänen osuutensa haastateltavien valinnassa. Kaleniusksen ehdotuksiin pohjautuen tein kuitenkin itse valintani haastateltavista henkilöistä. Valitsin haastateltavat heidän lakon aikaisen asemansa mukaan, tarkoitukseni saada kattava otos poliisilaitoksella eri työtehtävissä toimineista poliiseista. Muutama lakon kannalta merkittävä henkilö jäi pois haastateltavien joukosta. Osa oli jo menehtynyt ja osaa en voinut enää haastatella heidän heikon terveydentilansa takia.

Poliisilaitoksen henkilöstön voi jakaa lakon osalta lakkoon osallistuneisiin ja lakon ulkopuolelle jättäytyneisiin henkilöihin. Valitsin haastateltavia mahdollisimman tasapuolisesti molemmista ryhmistä.

Lakon ulkopuolelle jättäytyneet poliisit jaoin edelleen kolmeen ryhmään: päällystöön, rikospoliiseihin ja muihin. Ryhmään ”muut” kuuluivat lähinnä töihin jääneet tai sinne lakon aikana palanneet SPL:ään kuuluneet poliisit, joita ei enää ollut haastateltaviksi. Päällystöstä haastattelin poliisimestari Risto Mäkistä, järjestysosaston esimiestä, komisario Markku Salovaaraa, sekä rikososaston komisario Eero Myllymäkeä. Silloisista rikospoliiseista haastattelin Jyväskylän rikospoliisiyhdistyksen sihteerä, vanhempi konstaapeli Ritva Siekkistä, sekä vanhempi konstaapeli Niilo Nikusta²³. Vanhempi konstaapeli Irmeli Rantaa haastattelin lisäksi lyhyesti puhelimitse.

Lakkoon osallistuneista poliiseista valikoin haastateltavani heidän lakon aikaisten tehtäviensä perusteella. Ylikonstaapeli Jalo Rautiainen oli nimetty Jyväskylän paikalliseksi lakkopäälliköksi. Juuri uransa aloittanut nuorempi konstaapeli Tapani Kalenius sekä vanhempi konstaapeli Paavo Pasonen²⁴ edustavat niin sanottuja rivipoliiseja. Jyväskylää ympäröineistä nimismiespiireistä haastattelin Jyväskylän nimismiespiirin ylikonstaapeli Pauli Hintikkaa, joka kuului samaan Keski-Suomen Poliisiyhdistykseen kuin muutkin Jyväskylän lakkolaiset. Hintikka oli

²³ Nimi muutettu haastateltavan toiveesta.

²⁴ Nimi muutettu haastateltavan toiveesta.

ammattijärjestöaktiivi ja Suomen Poliisien Liiton valtuuston jäsen, joten hänen kauttaan tutkimus kiinnittyi myös haastatteluissa osaksi valtakunnan tason tapahtumia.

Valtakunnan tason näkökulmaa Jyväskylän poliisien kokemuksille tuo SPL:n vuosien 1981–1993 puheenjohtaja Timo Mikkola. Mikkola oli lakon aikaan Helsingin radiopoliisin ylikonstaapeli, Helsingin Poliisien Yhdistyksen sihteeri, SPL:n hallituksen jäsen ja lakon neuvotteluryhmän jäsen.

Kaikki edellä mainitut henkilöt, kuten poliisit yleensäkin, ovat virkamiehiä. Olavi Rytkölä määritteli vuonna 1978 viranomaisen määrättyjä tehtäviä varten olemassa olevaksi valtion tai muun julkisen yhdyskunnan toimielimeksi. Henkilö joka on suostumuksellaan määrätty ja nimitetty kulloinkin muodostettua tehtävää hoitamaan, kutsutaan virkamieheksi. Virkamies on virkasuhteessa valtioon ja hän on siten julkisen vallan alainen henkilö, jota koskee oma lainsäädäntönsä.²⁵

Haastatteluista ottamani suorat lainaukset olen tyylyisistä sekä sisentänyt että kursivoinut. Kirjallisista lähteistä peräisin olevat lausunnot ovat vain sisennettyjä, ja kaikki niissä mahdollisesti olevat merkinnät sekä isot kirjaimet ovat alkuperäisestä tekstistä.

Tutkimukseni valtakunnalliset osat rakentuivat paljolti arkistomateriaalien varaan, kun taas Jyväskylän paikallistaso rakentui haastattelujen pohjalta. Olen toki tarkentanut ja täydentänyt tätä haastattelujen luomaa tarinaa kirjallisten lähteiden kautta. Käytin esimerkiksi Jyväskylän poliisin ammattiyhdistysten pöytäkirjoja, jotka ovat järjestämättöminä ja luettelottomina Jyväskylän poliisiasemalla. Yhdistysten pöytäkirjat ovat valitettavasti melko suppeita, eikä kokouksissa käytyä keskustelua ole niissä joitain poikkeuksia lukuun ottamatta käsitelty. Aineisto on kuitenkin osoittautunut vähyydestään huolimatta tärkeäksi, sillä ammattiliittojen paikallisten osastojen arkistot ovat lähde lakon paikallisen tason tapahtumiin, mielipiteisiin sekä seurauksiin. Toki aineistot on myös kirjoitettu ammattiyhdistystoiminnan tarkoituksella silmällä pitäen, mikä on syytä ottaa huomioon aineistoa arvioitaessa. Lakkolaisten

²⁵ Rytkölä 1978, 1-6.

pitämää lakkopäiväkirjaa ei löytynyt kyseisestä aineistosta, Suomen Poliisien Liiton arkistosta tai Suomen Poliisijärjestöjen Liiton (SPJL) arkistosta. SPJL:stä kuitenkin vakuutettiin, että materiaalia ei ole tuhottu, joten ehkä se siis vielä jostain löytyy myöhempien tutkijoiden iloksi.

Valtakunnan tason toiminnasta olen saanut tietoa varsinkin Toimihenkilöarkistosta löytyvien poliisijärjestöjen arkistojen kautta, jotka ovat varsin kattavia, mutta osin homeen pilaamia. Arkistojen läpikäyminen vaati käsineiden lisäksi hengityssuojaimen. Arkistoista löytyvät SPL:n hallituksen ja liittokokouksen lakkoon liittyvät pöytäkirjat sekä kirjeenvaihto. Lisäksi arkistossa sijaitsevat siis muun muassa Suomen Rikospoliisien Liiton ja Poliisikunnan Keskusliiton ajankohdan asiakirjat. Kaksi viimeksi mainittua arkistoa ovat järjestämättömiä. Myös sisäasiainministeriön määräysten ja ohjeiden suhteen olen joutunut turvautumaan ammattiyhdistysten arkistoihin, sillä Kansallisarkistossa sijaitsevassa sisäasiainministeriön poliisiosaston arkistossa ei ole tallessa kuin yksittäisiä lakkoon liittyviä asiapapereita.

Jyväskylän poliisilaitoksen oma arkisto sijaitsee osittain Jyväskylän poliisiasemalla, osittain Keski-Suomen maakunta-arkistossa. Arkiston perusteella pystyin tarkastelemaan lakon vaikutuksia poliisilaitoksen työmääriin ja työruutiineihin sekä palkkoihin. Valitettavasti juuri vuoden 1976 toimintakertomus on kateissa, mutta sain täydennettyä kyseisen vuoden tilastoja muista arkiston lähteistä, kuten Jyväskylän kaupungin poliisin neuvottelukunnan²⁶ tiedonannoista. Jyväskylän poliisiaseman arkistoista löytyi myös erikseen lakon aikaisista materiaaleista koottu ”Poliisilakkosanomat”, joka päiväkohtaisine raportteineen tarjoaa todella tarkkaakin tietoa lakon kulusta Jyväskylässä.

Poliisi on viranomainen, joka toimii lakien mukaan. Olennaisimmat poliisilakkoon tämän tutkimuksen näkökulmasta vaikuttaneet lait ovat poliisilaki, työaikalaki ja valtion virkaehtosopimuslaki.

²⁶ Neuvottelukunta oli kaupunginvaltuuston keskuudestaan valitsema elin, jota johti poliisimestari. Neuvottelukunnan tehtävinä oli seurata yleisen järjestyksen ja turvallisuuden kehitystä sekä poliisitoimintaa, tehdä aloitteita, antaa lausuntoja yms. Poliisimies 6/1975, 264 ”Poliisihallinnon neuvottelukunnista ja niiden tehtävistä”.

Sanomalehdistön kautta hain tutkimukseen tiedotusvälineiden näkökulmaa. Aikaisempi tutkimus on jo käsitellyt sanomalehtien suhtautumista lakkoon, mutta varsinkin *Helsingin Sanomat* sekä tutkimuspaikkakunnan Jyväskylän paikallislehti *Keskisuomalainen* toimivat hyvänä lähdeaineistona lakon tapahtumia ja ilmapiiriä tutkiessani. Edellä mainittuja täydentämään valitsin toisen suuren valtakunnallisen lehden Uuden Suomen sekä sen aikaisen ainoan iltapäivälehdessä Iltasanomat. Pienempi Kouvolan Sanomat on mukana täydentämässä näiden lehtien luomaa kuvaa. Jyväskylän paikallistason kuvaa täydentävät paikallislehdet Sisä-Suomi ja Suur-Jyväskylän lehti. Olen tarkastellut edellä mainitsemiini lehtien uutisointia pääsääntöisesti tammikuusta maaliskuuhun 1976. Tutkimani mukaan tekemäni aikarajauksen ulkopuolelle ei jää merkittäviä uutisia poliisilakkoon liittyen. Tämänkin rajauksen sisällä aiheeseen liittyvistä uutisista lähes kaikki ovat tammikuun lopun ja maaliskuun puolivälin väliseltä ajalta.

SPL:n äänenkannattaja *Poliisimies*-lehti, Suomen Rikospoliisien Liiton *Rikospoliisi*-lehti sekä poliisipäällystölle suunnattu *Suomen poliisilehti* täydentävät ammattiyhdistysten arkistojen ja haastattelujen luomaa kuvaa poliiseista. Olen tarkastellut näitä kolmea poliisilehteä laajemmalla ajanjaksolla kuin muita lehtiä, koska niissä kuvataan poliisin ajattelua ja työympäristön muutosta myös pelkkää lakkoa laajemmassa kontekstissa. Poliisimies-lehden vuosikertoja olen tarkastellut erityisen pitkältä ajalta eli vuosilta 1970–1978, sillä lehdessä käyty keskustelu poliisin työoloista, lakon mahdollisuudesta sekä lakon jälkipuinnista oli huomattavasti muita lehtiä runsaampaa ja syvällisempää.

1.4. Haastatteluista ja lähdeaineiston käsittelystä

Kuten aiemmin mainitsin, lähestyn aihetta kolmelta tasolta: valtakunnalliselta, paikalliselta sekä yksittäisten henkilöiden tasolta. Olen pyrkinyt hahmottamaan kuvaa tapahtumista haastatteluiden sekä muun lähdeaineiston avulla. Lähteitä vertaamalla ja yhdistelemällä syntynyt tarina kulkee pääsääntöisesti kronologisessa järjestyksessä lakon syistä sen seurauksiin. Haastatteluista ja arkistolähteistä saamiani tuloksia olen analysoinut ja verrannut muuhun aiempaan tutkimukseen.

Kun käytetään muistitietoa lähteenä, tavoitteena on tuoda esille muistelijoiden omat näkökulmat tapahtuneesta sekä tehdä niistä tulkintoja. Tässäkin tutkimuksessa tarkoituksena on laajentaa menneisyyden tulkintoja sekä tuoda uutta tietoa lakon vaikutuksista lakossa osallisena oleviin ihmisiin. Muistitietotutkimuksen kohteita ovat aiemminkin olleet erilaiset pienet ilmiöt sekä yhteisöt, joiden olemassaoloa ei välttämättä ole edes dokumentoitu. Kvalitatiivinen lähestymistapa tuo esille tutkittavan havainnot tilanteesta. Lähestymistavalle on ominaista henkilökohtainen osallistuminen ja tutkijan pyrkimys kohteen empaattiseen ymmärtämiseen.²⁷

Tämän tutkimuksen yhtenä keskeisenä lähteenä ovat lakossa ja sen vaikutuspiirissä olleiden poliisien haastattelut. Haastattelun tarkoitus on kerätä tietoa ja tapahtuman kaikki osapuolet osallistuvat tiedon tuottamiseen.²⁸ Käytin keräämääni tietoa antaakseni lakon perustoimijoiden eli poliisien äänen tulla esille ja rakentaa näin yhdessä muiden lähteiden kanssa kuvaa lakosta ja sen vaikutuksista.

Päädyin haastatteluun kyselylomakkeen sijaan siitä syystä, että useat haastateltavani ovat melko iäkkäitä ja haastateltavien motivointi tutkimukseen on melko vaikeaa ilman henkilökohtaista läsnäoloa. Samalla varmistin, että haastateltaessa tiedon saanti ei jäänyt riippuvaiseksi ainakaan haastateltavan atk-taidoista tai kirjoituskyvystä. Kyselylomake ei myöskään reagoi haastateltavan vastauksiin millään lailla. Mielestäni oli tärkeää, että saatoin haastattelutilanteessa heti kysyä mahdollisesti tarvittavan tarkentavan kysymyksen.

Haastateltavien määrä ratkesi saadun tiedon perusteella. Kun uudet haastattelut eivät enää tuoneet merkittävästi uutta tietoa, päätelin haastateltavien määrän riittävän.²⁹ Haastateltavia oli siis lopulta yksitoista, joista kaksi ei halunnut nimeään esiin. Heidän nimensä olen muuttanut. Muilta haastateltavilta saatu suostumus nimen käyttöön tuo tutkimukseeni henkilökohtaisemman sävyn: nämä ihmiset olivat aikanaan osa poliisilakkoa ja nyt he ovat osa tätä tutkimusta. Tein haastatteluja Jyväskylän kaupunginkirjastossa, kotonani sekä haastateltavien kotona. Yhden lyhyemmän haastattelun tein puhelimitse. Varsinkin haastateltavien kotona tehdyt haastattelut

²⁷ Fingerroos & Peltonen 2006, 27–28; Hirsjärvi & Hurme 2008, 24, 27.

²⁸ Ruusuvoori & Tiittula 2005, 12.

²⁹ Lisää ns. kyllääntymisestä mm. Tuomi & Sarajärvi 2009.

osoittautuivat antoisiksi, sillä mielestäni haastateltavat puhuivat tällöin selvästi vapautuneemmin. Haastattelut kestivät tunnista lähes kolmeen tuntiin. Äänitin haastattelut ja litteroin ne. Litteroitua aineistoa käytin tämän jälkeen muun kirjallisen materiaalin tavoin lähdeaineistona.

Haastattelijan vaikutus haastateltavaan on merkittävä tekijä. Kaikki haastateltavani ovat entisiä poliiseja. Olen myös itse toiminut poliisina ja olen Suomen Poliisien Liiton seuraajan Suomen Poliisijärjestöjen Liiton jäsen. Näistä seikoista oli mielestäni sekä hyötyä että haittaa. Luottamuksellinen keskusteluyhteys oli helppo luoda, koska minut koettiin ”omaksi väeksi”, ja myös erilaiset alan termit olivat yhteisiä. Rasiiteeksi taustani saattoi muodostua liiankin yhteneväisen katsantokannan takia. Sekä haastateltavalta että haastattelijalta saattoi nyt jäädä erilaisia näkökulmia huomaamatta. Lisäksi jouduin pohtimaan runsaasti tutkimuseettisiä kysymyksiä. Mitä minun sopii kirjoittaa ja mitä ei? Haastateltavat puhuivat minulle, toiselle poliisille, avoimesti. Sopiiko minun näistä lähtökohdista kirjoittaa tutkimusta, joka käsittelee poliisin ammattikuntaa negatiivisessakin sävyssä? Jouduin myös pohtimaan, millä haastateltavien kertomilla yksityiskohdilla oli tutkimuksen kannalta oikeasti merkitystä, ja mitkä olivat taas vain vuosien takaisia juoruja. Näitä ratkaisuja tehdessä tein ratkaisuja kokonaiskuvan kannalta sekä käytin tarvittaessa apuna ulkopuolista arvioitsijaa. Jossain asioissa haastateltavat pyysivät suoraan, että joitain yksityiskohtia ei mainittaisi, mutta nämä olivatkin käytännössä aina suoraan lakkoon kuulumattomia yksittäiseen henkilöön liittyviä asioita. Olen noudattanut näitä pyyntöjä.

Käytin haastatteluissa puolistrukturoituja teemahaastatteluja, joissa oli myös syvähaastattelun piirteitä. Haastattelujeni avulla pyrin saamaan mahdollisimman hyvän kuvan paitsi lakosta, myös aikakauden työnteosta ja henkilöistä. Puolistrukturoidulla teemahaastattelulla varmistin saatujen tietojen arvioitavuuden ja vertailtavuuden.³⁰ Alessandro Portelli on todennut, että tiukasti strukturoitu haastattelu voi saada haastateltavat kertomaan vain sen, mitä tutkija odottaakin kuulevansa.³¹ Käyttämäni

³⁰ Katso eri haastattelutyypeistä tarkemmin esim. Hirsjärvi & Hurme 2008, 47; Tuomi & Sarajärvi 2009, 75–76.

³¹ Portelli 2006, 60.

edes jossain määrin avoin haastattelu jättääkin mahdollisuuden täysin odottamattomiin tuloksiin.

Konkreettisesti aloitin haastattelun haastateltavan vapaalla muistelulla lakkoon liittyen. Tämän jälkeen esitin haastateltavalle suuren joukon tarkentavia ja varsin yksityiskohtaisiakin kysymyksiä. Suurin osa kysymyksistäni oli samoja eri haastatteluissa, mutta osa kysymyksistä myös vaihtui haastateltavan aseman ja aiemmista haastatteluista nousseiden kysymysten myötä.

Yksityiskohtaisten kysymysten osioon liittyy toinen haastattelujeni suurempi ongelma. Kun kysyin haastateltavilta melko tarkkoja kysymyksiä, nämä väistämättä synnyttävät haastateltavilla ajatuksia, joiden totuudenmukaisuus ei ollut enää kovin luotettavaa. Kyse on tietynlaisesta haastateltavien johdattelusta. Tämän takia olenkin antanut suurimman lähdearvon haastateltavien vapaasti kertomilleen asioille, joita ei edeltänyt suora kysymys.

Haastateltujen muistitieto on monessa kohtaa ainoa lähde tutkimukseni tapahtumiin, joten jouduin heidänkin osaltaan arvioimaan lähteen luotettavuutta. Ylipäätään lähes 40-vuoden takaisten asioiden muistikuvat voivat olla epäluotettavia. Vuodet ja tapahtumat sekoittuivat haastatteluissa toisiinsa, ja osa muistoista saattoi olla jopa väärää. Haastattelutiedon sitominen painettuihin alkuperäislähteisiin (ja myös toisinpäin) onkin todella tärkeää tiedon luotettavuuden varmistamiseksi. Mutta miten ylipäätään muistamme asioita?

Muistamisen voi nähdä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden yhdistelmänä. Muistojamme tulkitessamme kerromme itsestämme tarinaa, jossa määrittelemme, millaisia henkilöitä ja ryhmiä haluamme olla paitsi menneessä, myös tulevassa. Muistoja syntyy, kun ihmiset ajattelevat asioita ja puhuvat niistä. Sosiaalinen jakaminen muuttaa havaintoja ja yhdenmukaistaa kertomuksia. Muistaminen on paitsi ajallinen, niin myös tilallinen tapahtuma. Kollektiivinen muistaminen tulee mahdolliseksi, kun on olemassa fyysinen paikka, johon muisti voi tiivistyä. Tässä tutkimuksessa esimerkiksi käyvät poliisilaitos tai Rantamaja. Unohtaminen taas on muistamisen tapa. Yksilöllinen ja kollektiivinen unohtaminen voivat olla tapa käsitellä vaikeita asioita ja mahdollistaa

näin elämässä eteenpäin siirtyminen. Muistamiseen voi liittyä myös kamppailu. Kenellä on oikeus muistaa mitäkin?³²

Nämä erilaiset muistamiseen liittyvät seikat huomioiden pyrin arvioimaan haastateltavieni muistikuvien luotettavuutta esittämällä heille ylimääräisiä kysymyksiä. Olin luonut nämä ylimääräiset kysymykset tarkoituksellisesti sellaisiksi, joihin olisi haasteellista muistaa vastausta. Toisaalta aiheeseen liittyvät faktat olivat minulle selkeitä muiden lähteiden perusteella. Haastateltavien vastaukset näihin kysymyksiin vahvistivat kuvaa siitä, millä tavoin he vastasivat huonosti muistissa oleviin seikkoihin. Näissä tapauksissa osa haastateltavista ilmoitti suoraan, että ei muista, osa vastasi varovasti parhaansa mukaan ja osa kertoi laveasti asian ympäriltä. Muodostuneen kokonaisuuden perusteella tein päätöksiä ristiriitaisten muistikuvien suhteen. Mikäli jokin olennainen asia jäi muihin lähteisiin yhdistelemisen ja vertailun jälkeenkin epävarmaksi, olen maininnut sen.

On syytä muistaa, että kaikessa lähdeaineistossa on omat ongelmansa. Lehtien toimittajat ovat voineet ymmärtää väärin tai heille on annettu väärää tietoa. Yhdistysten sihteeri on voinut kirjoittaa pöytäkirjaan väärin tai pöytäkirja on ollut vain alustava suunnitelma, ei välttämättä todellinen lopputulos. Tämänkin vuoksi lähdetietoja on pakko vertailla keskenään.

³² Onnismaa 2008, 84–98. Katso myös Bartelli 1932, 302–304.

2. Osapuolten esittely ja yhteiskunnallinen tilanne

2.1. Poliisien ammattiyhdistysliike, yhteiskunta ja poliittinen tilanne

Ammatillisen järjestäytymisen ensiaskelia poliisit olivat ottaneet jo yleislakon aikaan vuonna 1906, kun Suomen Poliisikunnan Liitto perustettiin. Toiminta jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, ja vasta vuonna 1923 perustettu Suomen Poliisien Liitto (SPL) vakiinnutti asemansa poliisin miehistön ja alipäällystön ammattiyhdistyksenä.³³

Mitään kaikkien poliisien yhtenäistä ammattijärjestöä poliiseilla ei kuitenkaan ole ollut ennen 1990-luvun puolivälissä tapahtunutta järjestöjen yhdistymistä³⁴. Poliisin päällystö on ollut omassa ammattiliitossaan alusta asti, ja lisäksi eri poliisiryhmät eivät ole olleet tyytyväisiä edunvalvontaansa SPL:ssä. Suurin ongelma on ollut liiton alkutaipaleelta asti erilaiset näkemuserot siitä, pitääkö alueellisia ja tehtävällisiä eroja ottaa huomioon palkkauksessa.³⁵

Rikospoliisit erosivat SPL:stä ensimmäisen kerran vuonna 1930, koska he olivat tyytymättömiä liiton toimintaan. Tämän seurauksena syntyi Suomen Rikospoliisimiesyhdistys. Yhdistys palasi SPL:ään vuonna 1946, kun heille luvattiin yhtä palkkaluokkaa korkeampi peruspalkka. Vuonna 1958 Suomen Rikospoliisimiesyhdistys muutti nimensä Suomen Rikospoliisien Liitoksi (SRPL). Yhteiselo muiden poliisien kanssa ei kuitenkaan missään vaiheessa toiminut hyvin ja tilanne tulehtui yhä pahemmin 1970-luvulle siirryttäessä. Syynä olivat edelleenkin ristiriidat palkkaukseen liittyvissä asioissa.³⁶

Toinen merkittävä ristiriitojen aiheuttaja SPL:n sisällä on ollut Helsingin Poliisien Yhdistyksen (HPY)³⁷ vaatimus Helsingin poliisien palkkauksellisesta eriarvoisuudesta. Helsingin Poliisien Yhdistys erosi SPL:stä vuonna 1957, kun muu poliisikunta ei hyväksynyt Helsingin poliiseille vuonna 1955 myönnettyä pääkaupunkilisää. Yhdistys

³³ Mäkinen 1979a, 23.

³⁴ Vuonna 1995 toteutuneiden yhdistymisten (SPL+SRPL+PKL) jälkeen liitto muutti nimekseen Suomen Poliisijärjestöjen Liitto (SPJL). Katso tarkemmin Laaksonen 1998.

³⁵ Jalonen 1998, 40, 56; Mäkinen 1979a, 23. Lisäksi liittoon kuului vuonna 1976 hieman yli 50 (vuonna 1973 heitä oli 68) päällystön edustajaa. Poliisimies 3/1975, 118 ”Päällystöjäsenien asema SPL:ssä”.

³⁶ Elo ym. 2005, 11; Jalonen 1998, 40, 50; Mäkinen 1979a, 23–24.

³⁷ HPY perustettiin vuonna 1923. Yhdistys on ja oli ylivoimaisesti suurin poliisin paikallisyhdistys ja sillä on näin ollut merkittävä vaikutusvalta poliisin ammattiyhdistystoiminnassa. Katso esim. Jalonen 1998.

palasi takaisin SPL:ään vasta vuonna 1972, kun Helsingin palkkauksellinen erikoisasema tunnustettiin. Ristiriidat muiden poliisiryhmiensä kanssa kuitenkin jatkuivat.³⁸

Huolimatta SPL:n sisäisistä palkkauksellisista erimielisyyksistä, liitto yritti myös ajaa jäsenkuntansa yleisiä etuja. Vuonna 1962 sekä SPL että lähinnä poliisin päällystää edustava Poliisikunnan Keskusliitto (PKL) keräsivät jäsenkunniltaan irtisanoutumisvaltakirjat palkkojen nostamiseksi, mutta liitot vetivät uhkauksensa lopulta pois. Tällaista yhteistoimintaa ei enää jatkossa nähty, sillä seuraavina vuosina yhteistoiminta liittojen kesken käytännössä loppui.³⁹

Miehistön ja päällystön keskinäinen suhde on aina ollut poliisissa varsin hierarkkinen. Pitkään jatkunut esimiesten herroittelu ja teitittely alkoivat hävitä 1970-luvun alussa sodan käyneen päällystön jäädessä eläkkeelle. Myös pukeutuminen vapautui, eikä partakaan ollut enää täysin pannassa.⁴⁰ Virkamiehen asema muuttui yhteiskunnan mukana. Päällystön ja miehistön kuuluminen samaan liittoon ei sen sijaan toteutunut vielä vuosikymmeniä.

Koko Suomen tasolla hyvinvointivaltion rakentaminen ja SDP:n ja Keskustan yhteishallitusten kausi oli alkanut 1960-luvun puolivälissä. Tämän myötä julkisen sektorin koko suureni, ja 1970-luvun puolivälissä se työllisti jo yli puoli miljoonaa ihmistä. Samaan aikaan teollisuuden suhteelliset palkat nousivat ja julkisen sektorin palkat suhteessa pienenevät. Ajankohtaan osui myös muita suuria muutoksia, kun muuttoliike kaupunkeihin sekä Ruotsiin jatkui, ja naisten määrä työelämässä oli kovassa kasvussa. Merkittäväksi talouspoliittiseksi ohjailukeinoksi nousi 1960-luvun lopulta alkaen tulopoliittinen menettelytapa.⁴¹

Ammattiyhdistyskenttäkin koki suuria muutoksia 1960-luvun puolivälin jälkeen. Ehkä suurin muutos oli vuonna 1970 tapahtunut jäsenmaksujen perinnän siirtyminen

³⁸ Jalonen 1998, 56, 78–81.

³⁹ Poliisimies 3/1975, 119 ”Edellä olevan johdosta”; Laaksonen 1998, 124–128; Orasmala 1983, 4, 27–28.

⁴⁰ Mikkola 8.9.2014; Nikunen 21.5.2014; Jalonen 1998, 78. Katso myös Levä 2008, 169–185.

⁴¹ Bergholm 2012, 12; Mattila 2005, 168.

työnantajalle ja maksujen muuttuminen verovähennyskelpoisiksi. Tämän jälkeen ammattiliittojen jäsenmäärät nousivat nopeasti.⁴²

Myös naisten mukaantulo työmarkkinoille oli yhtenä syynä siihen, että ammattiyhdistyskenttä vahvistui uusien jäsenten myötä.⁴³ Samalla myös useat järjestöt liittyivät yhteen ja vahvistivat siten ammattiyhdistysliikettä entisestään. Ammattiliikkeen yhtenäistyminen aiheutti valtataisteluja muun muassa etujärjestöjen ja valtiovallan kanssa. Riidat heikensivät paitsi taloutta, myös hallituksia.⁴⁴

Suomea johti alkuvuonna 1976 keskustalaisen Martti Miettusen johtama ”kansallisen hätätilan hallitus”, jossa hallituspuolueina olivat Keskusta, SDP, SKDL, RKP ja LKP. Hallituksen poliisiasioista vastaavana sisäasiainministerinä oli SDP:n Paavo Tiilikainen. Hallitus oli Kekkosen käskystä koottu vaikeassa taloudellisessa tilanteessa lähes väkisin, eikä sen yhteistyö toiminut. Ristiriitoja oli niin vasemmistopuolueiden kuin Keskustan ja SDP:nkin kesken.⁴⁵

Taloustilanne oli huonontunut vuoden 1975-lopulla. Voimakas muuttoliike Ruotsiin 1960-luvulta alkaen oli aiheuttanut ylityöllisyyttä, palkoilla kilpailua, ylikysyntää ja kärjistyvän inflaation. Sekä palkat että kuluttajahinnat nousivat nopeasti eritoten vuosina 1973–1976, mutta talouden kasvu pysähtyi. Taustalla oli varsinkin kansainvälinen taloudellinen epävarmuus, kun vuoden 1973 energiakriisi oli ulottunut kaikkialle.⁴⁶

2.2. Jyväskylän kaupunki ja sen poliisilaitos

Jyväskylän väkiluku kasvoi nopeasti muiden kaupunkien tavoin. Vuoden 1965 noin 53000 asukkaan kaupungissa oli vuonna 1976 jo lähes 62000 asukasta. Kaupunki kasvoi myös alueellisesti, ja vuonna 1976 kaupungin ulkorajat olivat Seppälänkankaan,

⁴² Poliisimies 4/1970, 240 ”Jäsenmaksujen perintä palkanmaksun yhteyteen”; Jalonen 1998, 70.

⁴³ Poliisissa naisten määrä oli 1970-luvulla hyvin vähäinen, eikä tämä tekijä vaikuttanut siis SPL:ään.

⁴⁴ Bergholm 2012, 74, 75 ja 79; Isohookana-Asunmaa 2006, 434.

⁴⁵ Isohookana-Asunmaa 2006, 451–463.

⁴⁶ Bergholm 2012, 327–331, 386.

Halssilan, Kuokkalanpellon, Sääksvuoren, Taka-Keljon ja Haukkalan alueilla. (Liite 2.)
Kaupungin rajat olivat samalla kaupungin poliisilaitoksen rajat.⁴⁷

Jyväskylän ja muun Keski-Suomen poliisiorganisaatio oli järjestetty samoin kuin koko Suomessa. Poliisi oli 1970-luvulla sisäasiainministeriön poliisiosaston alainen yksikkö, jonka väliportaana toimivat läänit ja paikallistasolla poliisilaitokset ja nimismiespiirit.⁴⁸
(Liite 3.)

Keski-Suomen läänin poliisit työskentelivät 1970-luvulla Jyväskylän kaupungin poliisilaitoksella sekä sitä ympäröineissä nimismiespiireissä. Nimismiespiirit käsittivät yhden tai useampia kuntia. Poliisilaitosta johti poliisimestari, kun taas nimismiespiireissä valtaa käytti kunkin piirin oma nimismies. Poliisimestarin vastuualuetta oli vain poliisilaitos ja sen poliisitoiminta, mutta nimismies vastasi poliisitoimen lisäksi myös syyttämisen- ja ulosottoasioista. Jyväskylän ympärillä toimineita nimismiespiirejä olivat muun muassa Vaajakoskella toiminut Jyväskylän nimismiespiiri, Korpilahden nimismiespiiri ja Petäjäveden nimismiespiiri. Poliisilaitoksen ja eri piirien väliset rajat olivat melko tiukat, eikä jyväskyläläinen poliisi mennyt työtehtävissä esimerkiksi Vaajakoskelle ilman erityistä syytä. Vaajakoskella olikin oma ympärivuorokautinen poliisipäivystys.⁴⁹

Koska Jyväskylä oli niin sanottu vanha kaupunki, Jyväskylän piti luovuttaa poliisitalo valtiolle poliisin käyttöön sekä osallistua kaupungin poliisin vuosittaisiin kustannuksiin. Vanhan kaupungin poliisiin kuulumisesta oli joitain etuja, joita nimismiespiirien ja muiden⁵⁰ poliisilaitosten poliiseilta puuttui. Näitä oli muun muassa kaupungin tarjoama työterveyshoito sekä ilmaiset lääkkeet. Nämä edut olivat kuitenkin poistumassa, ja poliisien vaatimuksena olikin vastaavanlaisen korvaavan järjestelmän luominen koko Suomeen.⁵¹

⁴⁷ JKA, Romppanen 1976, 7; JYK, Jyväskylä: ympäristökartta 1976; Mäkinen 31.3.2014.

⁴⁸ Takala 1979b, 1.

⁴⁹ Mäkinen 31.3.2014.

⁵⁰ Näitä muita kuin vanhojen kaupunkien poliisilaitoksia olivat uusien kaupunkien ja kauppaloitten poliisilaitokset.

⁵¹ THA SRPLA Lakko 1976, ”SPL:n jäsenille” joulukuussa 1975; Poliisimies 1/1975, 9-10 ”Eräistä kurkistusneuvottelujen tuloksista”; Mäkinen 31.3.2014. Vanhojen kaupunkien velvoite osallistua poliisilaitoksien menoihin lakkasi vuonna 1977. Kunnallislaki 953/1976.

Vuonna 1929 perustettu Jyväskylän poliisilaitos toimi vuoteen 1970 asti kaupungintalon kellarissa, kunnes Kilpisenkadulla otettiin käyttöön uusi poliisitalo.⁵² Kilpisenkadun poliisitalon ensimmäisessä kerroksessa olivat muun muassa asiakaspalvelutilat. Toisessa kerroksessa sijaitsivat järjestyspoliisin tilat sekä putkat ja poliisivankila. Kolmannessa kerroksessa olivat poliisimestarin, sihteerin ja rikospoliisin työtilat. Ristoniminen (läänikohtainen) keskusradio, rikospoliisin tekninen toimisto ja ruokala olivat talon neljännessä kerroksessa. Uuden poliisitalon yhteydessä sijainneella erillisellä poliisivankilalla⁵³ oli oma henkilökuntansa, kun taas päihtyneiden säilytystilat eli putkat olivat poliisien hoitamia tiloja. Poliisilaitoksen organisaatioon kuului myös läänin poliisiautohuoltamo.⁵⁴ Keskusrikospoliisi ja Liikkuva poliisi toimivat täysin erillisinä organisaatioina lääninhallituksen talossa.⁵⁵

Poliisilaitoksen tuonaikaiseen henkilökuntaan kuului noin 130 henkilöä, joista poliiseja oli noin 100.⁵⁶ Henkilöstö on poliisissa perinteisesti jaettu järjestyspoliiseihin, tutkintaa suorittaneisiin siviiliasuisiin rikospoliiseihin, päällystöön sekä muun muassa lupapalveluista vastanneeseen kansliahenkilökuntaan.

Ennen lakkoa Jyväskylän järjestyspoliisi työskenteli kolmessa vuorossa pääsääntöisesti kahdeksan tunnin vuoroilla. Työvuorossa oli keskimäärin kuusi poliisia, joista yksi toimi pidätettyjen vartijana ja yksi päivystäjänä. Lisäksi oli lähinnä liikenteenvalvonnasta vastannut liikenneryhmä sekä järjestyspoliisin kuulustelijat⁵⁷. Rikospoliisit oli jaettu viiteen ryhmään, joiden työaika vaihteli kahdeksan ja yhdentoista tunnin välillä. Arkipäivisin viimeistään kello 23.00 loppuneen työvuoron jälkeen yksi rikospoliiseista oli niin sanotulla asuntovaralla kotoa hälytettävissä. Päällystö teki töitä pääsääntöisesti virka-aikana, joskin osalla oli vuorolistan mukaisia päivystysviikkoja.⁵⁸

⁵² Salovaara 26.2.2014; Tommila 1970, 40.

⁵³ Entinen kaupunginvankila.

⁵⁴ Poliisimies 6/1970, 390–391 ”Jyväskylän uudesta poliisitalosta ja sen vihkiäistilaisuudesta”; Mäkinen 31.3.2014.

⁵⁵ Nikunen 21.5.2014.

⁵⁶ KMA JPA III:92, Vuosikertomus 1977. Nämä tiedot perustuvat siis vuoden 1977 tietoihin.

⁵⁷ Järjestyspoliisin kuulustelijat hoitivat muun muassa kolariasioiden tutkinnan. Nikunen 21.5.2014.

⁵⁸ Myllymäki 11.7.2014; Mäkinen 31.3.2014; Nikunen 21.5.2014; Rautiainen 21.2.2014; Salovaara 26.2.2014. Järjestyspoliisi siirtyi nykyään käytössä oleviin 12 tunnin työvuoroihin loppuvuodesta 1976. Rautiainen 21.2.2014.

Naiset olivat vielä 1970-luvun poliisissa harvinaisuus, mutta Jyväskylässä toimi vuoden 1976 alussa kolme naiskonstaapelia eri poliisitehtävissä.⁵⁹ Erilliset naiskonstaapelien virat oli työehtosopimuksella lopetettu vuonna 1974, joten poliisissa oli palkkauksellisesti siirrytty kohti tasa-arvoisempaa aikaa.⁶⁰

Ammattiyhdistystoiminnan puolelta poliisilaitoksessa toimi myös useita eri yhdistyksiä, joista suurin oli lähinnä järjestyspoliisin miehistöstä ja alipäällystöstä koostunut SPL:n paikallisyhdistys Keski-Suomen Poliisiyhdistys (KSPY). Yhdistykseen kuului myös suurin osa ympäröivien nimismiespiirien poliiseista. Toinen suuri yhdistys oli Suomen Rikospoliisien Liiton alainen Jyväskylän Rikospoliisien Yhdistys (JYRI)⁶¹. Keski-Suomen Poliisiyhdistykseen kuului alkuvuodesta 1976 noin 81 jäsentä ja rikospoliisiyhdistykseen noin 51⁶² jäsentä. Suurin osa Jyväskylän päällystöstä kuului suoraan Poliisikunnan Keskusliittoon PKL:ään.⁶³

Paikallisyhdistysten kanssakäyminen oli Jyväskylässä lakon alla vähäistä. Sekä Keski-Suomen Poliisien Yhdistyksellä että Jyväskylän Rikospoliisiyhdistyksellä oli omat kesämökkinsä, eikä saunailtoja tai muita juuria yhdessä vietetty. Tämän lisäksi ainakin Keski-Suomen Poliisien Yhdistyksellä oli myös sisäisiä ongelmia lakkoa edeltävinä vuosina:

Sen ankaran riitelemisen seurauksena: Siellähän käytiin jopa raastuvassa asti niistä yhdistysasioista. Me perustettiin tällainen poliisien Opinto- ja Matkailukerho. Sen puitteissa sitten tota heitettiin nää Ay-touhut tavallaan nurkkaan.⁶⁴

Kyseinen ammattiyhdistyksen vastapainoksi perustettu opinto- ja matkailukerho rekisteröitiin helmikuussa 1976, ja sen puheenjohtajana toimi KSPY:n puheenjohtaja Reino Vaitinen. Kerhon ja muun Keski-Suomen Poliisien Yhdistyksen välillä oli vahvaa

⁵⁹ Rautiainen 21.2.2014; Siekkinen 10.3.2014; Jalonen 1998, 83.

⁶⁰ Jalonen 1998, 83.

⁶¹ Yhdistys muutti 1984 nimensä Keski-Suomen Rikospoliisiyhdistykseksi (KeSuRi). Kalenius 24.2.2014.

⁶² JYRI:n jäsenten määrässä on mukana 13 vapaajäsentä, joten todellinen vahvuus oli noin puolet KSPY:n jäsenmäärästä.

⁶³ JP KSPYA, ”Pöytäkirja jäsenäänestyksen laskentatilaisuudesta” 17.1.1976; JP KESURIA, ”Hallituksen TOIMINTAKERTOMUS vuodelta 1975”; Salovaara 26.2.2014.

⁶⁴ Rautiainen 21.2.2014.

vastakkainasettelua.⁶⁵ Poliisien ammattiyhdistystoiminnassa riideltiin siis monella tasolla, vaikka yhteistoimintaakin toki oli.

⁶⁵ KSML 28.2.1976, 3 ”Ensimmäinen poliisien ei-ammattijärjestö Jyväskylään”; Rautiainen 21.2.2014.

3. Kohti lakkoa

3.1. Virkamiehen lakko-oikeus

Poliisit saivat muiden virkamiesten mukana lakko-oikeuden, kun uusi virkaehtolaki astui voimaan 1.12.1970. Lain valmistelun aikana oli käyty keskustelua yleisvaarallisten lakkoalojen, kuten poliisin rajaamisesta lakko-oikeuden ulkopuolelle. Näin ei kuitenkaan tehty.⁶⁶ Poliisienkin lakko oli nyt lain mukaan mahdollinen, mutta vain sopimuksettomassa tilassa. Lakko sai myös koskea vain sopimuksenvaraisia asioita. Työtaistelua lukuun ottamatta kaikki muut voimatoimenpiteet olivat kiellettyjä.⁶⁷ Virkaehtolaki määritteli lakon seuraavasti:

Työnsululla tarkoitetaan valtion toimeenpanemaa ja lakolla virkamiesyhdistyksen valtioon kohdistamaa työnseisausta, jonka tarkoituksena on vastapuolen painostaminen työriidassa keskeyttämällä työnseisauksen piiriin kuuluvien virkamiesten kaikkien virkatehtävien suorittaminen.⁶⁸

Poliisienkin ammattijärjestökenttä oli yhtenäistynyt 1970-luvun alussa, kun SPL oli saanut takaisin suuret paikallisyhdistyksensä Helsingistä, Lahdesta ja Pirkanmaalta.⁶⁹ Lisääntynyt yhtenäisyys toi itsevarmuutta, johon lakko-oikeus toi kaivatun työkalun.

Ensimmäisen kerran tilanne kiristyi uhkukseen lakkouhkauksesta vuonna 1972, ja seuraavana vuonna oli jo virallisen lakkouhkauksen vuoro. Kaarlo Sarkko (1980) on todennut, että jo lakolla uhkaamista pidetään yleisesti työtaistelutoimenpiteenä,⁷⁰ joten vuoden 1973 lakonuhkaa on pidettävä poliisien ensimmäisenä lakien mukaisena työtaistelutoimenpiteenä. Vuoden 1973 lakkouhkauksen yhteydessä SPL loi alueellisen lakko-organisaation sekä selvitti lakon laillisuusky symyksiä. Suurimpina puutteina liitto koki poliisien palkkaus- ja oikeusturvakysymykset. Lopulta liiton hallitus kuitenkin

⁶⁶ Mattila 2005, 173–176.

⁶⁷ Valtion virkaehtosopimuslaki 664/1970, 3 luku.

⁶⁸ Valtion virkaehtosopimuslaki 664/1970, 8§.

⁶⁹ Poliisimies 1/1972, 8 ”Poliisin järjestöllinen yhtenäisyys palautui”.

⁷⁰ Sarkko 1980, 225.

peruutti lakkouhan, koska mahdollinen lakko oli muuttumassa laittomaksi allekirjoitetun virkaehtosopimuksen takia.⁷¹

Vuoden 1973 palkkaratkaisun hyväksyminen sai kitkerää palautetta ympäri Suomea. Jyväskylän rikospoliisiyhdistyksen hallitus totesi huhtikuun pöytäkirjassa vain, että ratkaisu oli liian hätäinen ja että sen takia SPL:n hallitusta olisi ”pölyytettävä”.⁷² Kesäkuussa 1973 pidetyssä SPL:n ylimääräisessä liittokokouksessa puheenjohtaja Toivo Lehtinen painotti, että laitton lakko ei olisi voinut menestyä. Lehtisen mukaan hänen johdollaan ei laittomaan lakkoon mentäisi. Liittokokous antoi liiton hallitukselle epäluottamuslauseen, ja uudeksi puheenjohtajaksi nousi Olavi Martikainen.⁷³

Saman vuoden syksyllä Poliisimies-lehden pääkirjoituksessa todettiin seuraavaa:

Mielialat SPL:n jäsenkentässä ovat tyytymättömät. Poliisin palkkauksen tarkistamis-, oikeusturvan järjestämisen- ja eläkeiän alentamisesitysten ratkaisemisen siirtyminen ja viivästyminen –ei vain tänä sopimuskautena, vaan vuodesta toiseen –on synnyttänyt patouman, jonka purkamiseen jäsenkunta nyt vaatii liiton määrätietoisia ja ratkaisevia toimenpiteitä”.⁷⁴

Ajatus lakosta olikin toistuvasti esillä. Esimerkiksi helmikuussa 1975 Keski-Suomen läänin aluetoimikunnan kokouksessa keskusteltiin lakosta, mutta todettiin yksimielisesti, ettei lakko ollut nyt ajankohtainen. SPL:n senhetkiset vaatimukset ja tavoitteet koettiin liian pieniksi, jotta lakkoon ryhtyminen olisi tarpeellista. Kokouksessa olivat läsnä alueen SPL:n poliisiyhdistykset sekä SPL:n puheenjohtaja Olavi Martikainen.⁷⁵

Samaan aikaan lakkopuheiden ja tyytymättömyyden kanssa SPL uhkasi kuitenkin jälleen kerran hajota sisäisesti. Rikospoliisien erohaluja vahvisti taas erimielisyys rikospoliisien palkkauksellisen erikoisaseman tunnustamisesta. Muun muassa

⁷¹ JP KSPYA, ”Pöytäkirja KSPY:n ja JYRI:n yhteisestä yleiskokouksesta”; Poliisimies 4/1973, 171–172 ”Poliisin työnseisausuhka”; Poliisimies 7-8/1975, 319–320 ”Liittokokouksen avauspuhe”. Myös Jalonen 1998, 81–82; Laaksonen 1998, 177–178.

⁷² JP KESURIA, JYRI:n ”Hallituksen kokous pöytäkirja” 16.4.1973.

⁷³ Poliisimies 7/1973, 366–369 ”SPL:n ylimääräinen liittokokous”. Olavi Martikainen toimi SPL:n puheenjohtajana vuodet 1973–1981. Laaksonen 1998, 349.

⁷⁴ Poliisimies 10/1973, 457–458 ”Hajanaisuus: ei – yksimielisyys: kyllä”.

⁷⁵ JP KESURIA, ”Pöytäkirja Keski-Suomen läänin aluetoimikunnan kokouksesta” 4.2.1975.

lokakuussa vuonna 1974 Jyväskylän rikospoliisien yleiskokous päätti ehdottaa SRPL:lle eroamista SPL:stä. Päätöstä perusteltiin sillä, ettei SPL:n liittokokous lupauksista huolimatta säilyttänyt rikospoliisien kahden palkkaluokan erikoisasemaa ja että kulunkikorvauksen määrä oli noussut edellisissä palkkaratkaisuissa vain 10 markkaa sovittun 40 markan sijaan.⁷⁶ Vuoden 1974 Jyväskylän rikospoliisiyhdistyksen toimintakertomuksessa seuraavassa vuodenvaihteessa sävy oli vielä kovempi:

Palkkarintamalta todettakoon, että SPL on jatkuvasti toistamiseen lyönyt laimin palkkaratkaisuja tehdessään rikospoliisien vaatimukset. Rikospoliisimiehet ovat pettyneitä ja niinpä kaikki ovat yhtä mieltä siitä, että SRPL:n tulisi erota SPL:stä.⁷⁷

SRPL:n todettiin aloittaneen selvittelyt mahdollisesta uudesta keskusjärjestöstä ja suorittavan sen jälkeen jäsenäänestyksen.⁷⁸ Huononevat välit näkyivät tämän jälkeen pöytäkirjoissa ja lehtien palstoilla yhä useammin. Tekemissäni haastatteluissa asia ei kuitenkaan tullut esille.

SPL:n liittokokouksessa 27. – 28.8.1975 tilanne kriisiytyi lopullisesti. Kokous oli riitaisa, ja siellä päätettiin merkittävistä asioista. Rikospoliisien liiton tukemalla aloitteella päätettiin hakea tulevissa neuvotteluissa palkkaluokan korotusta muille kuin Helsingin poliiseille. Tämä oli suora isku Helsingin Poliisien Yhdistystä kohtaan, jonka palkallista erikoisasemaa oltiin näin poistamassa. Kokouksen palkkavaliokunnan suosittama rikospoliisilisä sen sijaan hylättiin tavoitelialta, ja tämä taas sai suurimman osan SRPL:n edustajista jättämään kokouksen. Samalla rikospoliisien edustajat ilmoittivat, etteivät he todennäköisesti tulisi olemaan mukana mahdollisessa työtaistelussa, koska heidän omia vaatimuksiaan ei hyväksytty. Kokouksen seurauksena Helsingin Poliisien Yhdistys haastoi SPL:n oikeuteen ja SRPL päätti sovitteluyrityksestä huolimatta erota SPL:n jäsenyydestä 1.1.1976 lukien.⁷⁹

⁷⁶ JP KESURIA, JYRI:n ”Pöytäkirja yleisestä kokouksesta” 9.10.1974; JP KESURIA, JYRI:n ”Vuoden 1974 toimintakertomus” 31.12.1974; Rikospoliisi 4/1975, 7-9 ”SRPL:n hallituksen kokous 10.5.1975”.

⁷⁷ JP KESURIA, JYRI:n ”Kirje SRPL:lle” 25.2.1975.

⁷⁸ Rikospoliisi 4/1975, 7-9 ”SRPL:n hallituksen kokous 10.5.1975”.

⁷⁹ Rikospoliisi 6/1975, 5-6 ”Halutaanko SPL:n yhtenäisyys säilyttää”; 7-11 ”SPL:n liittokokouksesta”; Rikospoliisi 8/1975, 51 ”Ylimääräisestä liittokokouksesta”; Rikospoliisi 3/1976, 5-10 ”Poliisilakon analysointia”; Laaksonen 1998, 196–198.

Jyväskylän rikospoliisiyhdistyksen toimintakertomuksessa vuonna 1975 todetaan eroamispäätökseen päätyneestä ylimääräisestä SRPL:n liittokokouksesta, että ”kokous oli kokonaisuudessaan yksimielinen ja rikospoliisihenkeä kohottava.”⁸⁰ Eroamispäätöksen jälkeen rikospoliisit järjestivät kiireellä organisaatiotaan kuntoon. SRPL liittyi Virkamiesliittoon (VL), jossa oli jo entuudestaan Poliisikunnan Keskusliitto. Tämä lisäsi näiden liittojen välistä yhteistyötä.⁸¹

Monet näkivät SRPL:n eron ongelmallisena, ja eropäätöksen arvostelijoita oli kaikissa poliisiryhmissä. Poliisimies-lehdessä 1/76 julkaistiin vetoamus järjestöyhtenäisyyden puolesta, ja vetoamuksen allekirjoittajina oli myös rikospoliiseja. Laaksonen on tutkimuksessaan nähnyt SRPL:n toimineen kuitenkin pakkoraossa, koska muuten sen oma organisaatio olisi saattanut hajota.⁸²

Lopputuloksena kaikesta riitelystä oli se, että SPL jäi SAK:n alaiseen Virkamiesten ja Työntekijäin Yhteistyöjärjestö VTY:hyn. Suomen Rikospoliisien Liitto ja Poliisikunnan Keskusliitto olivat Virkamiesliiton jäseniä. Edellisten lisäksi Suomen Nimismiesyhdistys ja Poliisilakimiehet olivat Akavan alaisia. Poliisin työtä tekeviä oli siis kolmen eri keskusjärjestön alaisuudessa, mikä ammatillisen edunvalvonnan näkökulmasta oli erittäin huono tilanne.⁸³ Poliisin ammattiyhdistyksissä mietittiin aiempaa vähemmän koko ammattikunnan etua, koska kaikki ajoivat omia vaatimuksiaan. Samalla tämä heikensi kaikkien neuvotteluasemaa.

Vuoden 1975 puolivälin jälkeen Suomenkin taloudessa olivat koittaneet vaikeat ajat. Loppuvuodesta 1975 taantuma ja inflaatio olivat jo sitä tasoa, että SPL:n keskusjärjestö SAK oli valmiina maltilliseen tulopoliittiseen kokonaisratkaisuun. Uusi keskitetty tuloratkaisu näyttikin valmistuvan juuri helmikuussa 1976, jolloin SPL:n omat

⁸⁰ JP KESURIA, JYRI:n ”Hallituksen TOIMINTAKERTOMUS vuodelta 1975”.

⁸¹ Laaksonen 1998, 196.

⁸² Sama.

⁸³ Laaksonen 1998, 197.

neuvottelumahdollisuudet huononisivat. Poliisien lisäksi myös useilla muilla ammattiryhmillä oli vaatimuksia, jotka uhkasivat tulosopimusta ja sen tehoa.⁸⁴

SPL:n hallitus oli siten alkuvuonna 1976 vaikeassa tilanteessa. Liitto oli yksin SAK:n jäsenyhdistyksenä vailla muiden poliisiliittojen tukea. Samalla sen suurin paikallisyhdistys Helsingin Poliisien Yhdistys oli nostanut sitä vastaan kanteen oikeudessa. SPL:n jäsenissä vuosia patoutuneet vaatimukset palkkauksen ja työolojen parantamiseksi tarkoittivat kovia neuvotteluvaatimuksia, vaikka maan talous oli taantumassa. Lähtökohdat alkaviin virkaehtosopimusneuvotteluihin olivat huonot.

3.2. Vaatimukset ja laittomuuden uhka

Samaan aikaan sisäisen hajoamisen kanssa SPL vahvisti siis tavoitteensa työmarkkinaneuvotteluihin. Palkkatavoitteista päätettiin aiemmin mainitussa, rikospoliisien eroonkin johtaneessa SPL:n liittokokouksessa 27.8.–28.8.1975. Palkankorotustavoitteeksi tuli lopulta kuusi markkaa tunnilta, vaikka muun muassa Virkamiesten ja Työntekijäin Yhteistyöjärjestö VTY:n edustaja varoitti asiasta. Hänen mukaansa ei olisi syytä luoda illuusiota siitä, että kyseisenlainen vaatimus voisi mennä läpi. Samalla päätettiin myös saattaa lakko-organisaatio ajan tasalle. Tavoitteet esitettiin virallisesti VTY:lle 17.10.1975.⁸⁵

Liiton lakko-organisaatio päivitettiin lopulta marraskuussa 1975.⁸⁶ Suunnitelmien mukaan organisaatio koostuisi keskuslakkotoimikunnasta, joka muodostaisi keskuudestaan lakon keskusjohdon. Keskusjohdossa lakkopäällikön alaisina olisivat järjestelyosasto, tiedotusosasto ja toimisto. Läänikohtaisella tasolla toimisivat liiton aluejohdot, joiden alla paikallistasolla olisivat paikalliset lakkotoimikunnat.⁸⁷

Kaikille SPL:n jäsenille lähetettiin 18.12.1975 tiedote liiton neuvottelutavoitteista ja niitä mahdollisesti koskevista ongelmista, sekä ilmoitettiin tulevasta työtaisteluluvan

⁸⁴ Bergholm 2012, 426–448.

⁸⁵ THA SRPLA Lakko 1976, ”SPL:n jäsenille” joulukuussa 1975; Poliisimies 2/76, 64; Rikospoliisi 6/1975, 7-11 ”SPL:n liittokokouksesta”.

⁸⁶ THA SRPLA Lakko 1976, SPL:n ”Toimintakertomus 1976”.

⁸⁷ THA SRPLA Lakko 1976, ”SUOMEN POLIISIEN LIITTO r.y:n TYÖTAISTELUORGANISAATIO”.

jäsenäänestyksestä.⁸⁸ Vaatimuksien pohja oli hyvin pitkälti sama kuin vuoden 1973 keväällä, mutta varsinkin palkankorotusvaatimus oli nyt paljon korkeampi.

SPL:n tavoitteiden pääkohdat olivat:

1. Palkkaus: Palkkaa olisi korotettava 6 mk/h 1.2.1976 alkaen ja samalla olisi luotava uudet palkkataulukot.
2. Sosiaalipaketti: Työpaikkaruokailun järjestäminen, maksuton terveyshuolto, eläkeiän alentaminen 58 vuodesta 55 vuoteen ja täyden palkan sairausloma-ajan nostaminen 30 päivästä 180 päivään.
3. Vakanssijärjestelyt: Nuorempien konstaapelien merkittävää määrää tulisi suhteessa vähentää ja päästä järjestelyyn, jossa ylikonstaapelien toimia olisi noin 30% ja nuorempien konstaapelien määrän suhteessa vanhempiin konstaapeleihin vain 20%.
4. Muut: Päätoimisen työsuojausvaltuutetun saaminen, Helsingin pääluottamusmiehen tehtävän muuttaminen päätoimiseksi sekä vapaamuotoisen varallaolon lopettaminen.⁸⁹

Vaatimukset olivat kovat. Kuuden markan tuntipalkan korotus olisi tarkoittanut noin 1/3 korotusta poliisien 2000–3000 markan kuukausipalkkoihin. Lisäksi vakanssijärjestelyillä palkat olisivat nousseet vielä lisää.

Mahdollisen työtaistelun laillisuusongelmat olivat ennen lakkoa hyvin tiedossa sekä SPL:n hallituksella että sen jäsenillä. Valtion virkaehtosopimuslain ja niin sanotun pääsopimuksen mukaan keskusjärjestöjen jäsenliittojen työtaistelut ovat lähes aina laittomia. Työtaistelu olisi laillinen vain, jos vallitsisi sopimukseton tila, työtaistelun kohteet olisi rajattu virka-ehtosopimuslain säätämällä tavalla ja keskusjärjestö VTY ei olisi tehnyt lakon suhteen kielteistä päätöstä. SPL:n kirjeessä jäsenille todettiin, että jos valtiovarainministeriö ja keskusjärjestöt allekirjoittavat virkaehtosopimuksen, joka tulee voimaan 1.2.1976 lukien, niin lakko olisi laitton. Lisäksi VTY:n olisi tällöin pakko

⁸⁸ THA SRPLA Lakko 1976, ”SPL:n jäsenille” joulukuussa 1975; Poliisimies 2/76, 64.

⁸⁹ THA SRPLA Lakko 1976, ”SPL:n jäsenille” joulukuussa 1975.

kieltää lakko. Kaiken lisäksi eläkeasioita ei voisi lain mukaan virkaehtosopimuksella edes säätää.⁹⁰

Kyllähän ne näki, että laitontan siitä (lakosta) tulee. Ei siitä millään saa laillista lakkoo. Mutta se uho oli niin kova, että: ”Ei se mitään. Se kestää niin vähän aikaa, että jos siitä sakko tulee perässä niin tulkoon.”⁹¹

Mikäli SPL menisi laittomaan lakkoon, työtuomioistuin voisi tuomita liitolle enintään 50000 markan hyvityssakon jopa toistuvasti. Lisäksi oli vaarana, että työtaistelu kiellettäisiin yleisvaarallisena⁹² erikoislailla jo ennen lakon alkua. Yksittäisen lakkolaisen kannalta kovimmat menetykset koskettaisivat lakon ajan palkkaa sekä vuosilomaa. SPL:n työtaistelurahastosta voisi saada avustuksia lakon tullen, mutta niitä riittäisi vain kaikkein hädänalaisimmille. Lisäksi liitto oli neuvotellut Suomen Työväen Säästöpankin kanssa sopimuksen siitä, että sen jäsenet saisivat luottoja asumiskustannuksia varten vuoden ajaksi.⁹³

Varsinkin SPL:n hallitus tiesi siis hyvin, mihin se oli ryhtymässä. Vaatimukset olivat erittäin kovat, eikä niitä ilman lakkoa olisi mahdollista saavuttaa. Samalla lakko olisi lähes varmasti laitton, eikä liitolla ollut juurikaan varoja jäsenistönsä rahalliseen tukemiseen. Ilman edellisten vuosien tapahtumia edes lakon harkitsemista olisi vaikea ymmärtää. Nyt päätösvalta annettiin liiton jäsenille.

3.3. Poliisien suhtautuminen lakkoon

Tammikuun 8. päivän iltana Keski-Suomen Poliisien Yhdistys piti hallituksen kokouksen, jossa se valitsi lakon varalle työtaistelupäälliköksi ylikonstaapeli Jalo Rautiaisen. Jyväskylän poliisilaitokselle valittiin samalla neljä lakkovartijaa ja

⁹⁰ THA SRPLA Lakko 1976, ”SPL:n jäsenille” joulukuussa 1975. Eläkeiän alentamisvaatimus oli ollut SPL:n toimesta esillä jo vuodesta 1949, mutta lupauksista huolimatta asia ei ollut edennyt. Tiedot poliisien muita työntekijöitä huonommasta terveydentilasta toivat asian taas esille. Poliisimies 10/1972, 515 ”Poliisimpiesten ”eläkepaketti””.

⁹¹ Mikkola 8.9.2014.

⁹² Katso lakkojen yleisvaarallisuuskysymyksestä tarkemmin esim. Rantanen 1986.

⁹³ THA SRPLA Lakko 1976, ”SPL:n jäsenille” joulukuussa 1975.

Vaajakoskelle kaksi. Kokouksessa hallitus tutustui myös SPL:n lakosta kertoviin kirjeisiin ja päätti niiden mukaisesti järjestää jäsenäänestyksen.⁹⁴

Lakkoon meno ei ollut mikään itsestään selvä asia. Jyväskylässäkin poliisilaitoksen kahvipöytäkeskusteluissa osa piti lakkoa aivan järjettömänä ajatuksena, kun taas osa oli vankasti lakon kannalla. Kannattajien mielestä oli näytettävä, kun siihen kerrankin oli mahdollisuus. Puheissa lakon ei uskottu kestävän pitkään, ja moni uskoi yhteiskunnan menevän polvilleen muutamassa päivässä.⁹⁵ Vaikka kukaan haastateltavistani ei maininnut Montrealin vuoden 1969 poliisilakkoa ryöstöineen, niin kyseinen tapahtuma vaikutti silti olleen monen lakkoa harkinneen mielessä. Ainakin Montrealin tapahtumat nousivat esiin ajankohdan muusta aineistosta.⁹⁶

Sekä haastateltavieni puheista että lehtien palstoilta saa kuvan, että varsinkin nuoremmat poliisit olivat lakon kannalla, kun taas vanhemmat poliisit sekä päällystö eivät lakkoon kovin innokkaasti suhtautuneet. Samankaltaisia tuloksia on havaittu myös terveydenhuoltoalan lakkoon liittyvässä tutkimuksessa *Terveydenhuoltoalan palkansaajien lakkokokemukset* (1984). Vaikka nuorien osallistumisaktiivisuus ammattiyhdistystoimintaan terveydenhuoltoaloilla olikin tutkimuksen mukaan vähäistä, niin silti juuri nuorimpien työntekijöiden joukosta löytyi suurin lakon kannatus.⁹⁷

Ikään liittyi varmasti osittain kuva poliisista ja siihen liittyvistä velvollisuuksista, mutta myös jäljellä olevien virkavuosien määrä. Mahdollisen lakon hyödyt jäisivät vanhemmilta poliisimiehiltä vähäisiksi, eikä lakkoa ehkä siksi kannatettu. Päällystön vastustus saattoi myös osittain liittyä ikään, olivathan he pääsääntöisesti muuta poliisikuntaa vanhempia. Jalo Rautiainen ja Paavo Pasonen tiivistivät näitä tunteja seuraavasti:

⁹⁴ JP KSPYA, KSPY:n ”Pöytäkirja hallituksen kokouksesta 1/76” 8.1.1976.

⁹⁵ Kalenius 24.2.2014; Salovaara 26.2.2014.

⁹⁶ Katso esimerkiksi IS 10.2.1976, 10 ”Poliisilakko”melko varma”.

⁹⁷ Borg ym. 1984, 21–25.

Poliisin ihanne, että on puhdas kuin pulmunen. Se ois vähän niinku ois ittensä liannu, kun lähtee tälle linjalle. Että lakkoilemaan. Se ei tulis kysymykseenkään. Sellaista linjaa oli.⁹⁸

...Poliisihan on kun kommunisti, kun menee lakkoon.⁹⁹

Hieman vanhemman poliisimiehen ja samalla myös monen päällystöön kuuluneen kantaa asiaan kuvannee komisario Markku Salovaara, joka painotti tekemänsä poliisivalan merkitystä. Poliisivalassa luvattiin toimia yhteiskunnan parhaaksi. Salovaara totesikin, että hän ei olisi voinut mennä lakkoon, koska se ei olisi hänen kuvaansa poliisista kuulunut:

Ei voinut lyödä ranttaliksi. Juuri pystyyn saatua yhteiskuntaa ei pidä rueta kaatamaan!¹⁰⁰

Tämänkaltaisen suhtautumisen on nähty estäneen aiemman poliisien lakkoilun. Poliisin rooli ja asema yhteiskunnassa koettiin sellaisena ydintoimintona, että siihen ei lakkoilu sopinut. Vielä 1950-luvulla SPL oli pitänyt ajatusta poliisin lakkoilusta melko mahdottomana. Lakkoilijat luettiin ”äärivasemmistoon tai muihin radikaaleihin”, johon suurin osa poliiseista ei halunnut samaistua.¹⁰¹

Jyväskylässä SPL:n jäsenäänestys järjestettiin 14.1. – 17.1.1976, ja päivittäin pääsi äänestämään kello 14.30–15.30 välisenä aikana. Äänestäjille esitetty kysymys kuului: ”Oletko valmis työtaistelutoimenpiteisiin Sinulle lähetetyssä liiton kirjeessä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi?” Ensimmäinen äänestäjä oli Jyväskylässä juuri työt aloittanut nuorempi konstaapeli Tapani Kalenius. Äänet laskettiin äänestyksen päättyttyä 17.1.1976 kello 15.30. Äänioikeutettuja oli 81 Keski-Suomen poliisiyhdistyksen jäsentä

⁹⁸ Rautiainen 21.2.2014.

⁹⁹ Pasonen 14.7.2014.

¹⁰⁰ Salovaara 26.2.2014.

¹⁰¹ Laaksonen 1998, 198, 214.

sekä 7 nimismiespiirin virkailijaa. Vain kahdeksan jätti äänestämättä. Tulos oli 58 puolesta ja 22 vastaan, eli 72,5 prosenttia jäsenistä oli lakon kannalla.¹⁰²

Haastateltavieni joukosta löytyi sekä lakon kannattajia että vastustajia. Vaikka kaikki eivät kantaansa suoraan ilmaisseetkaan, niin haastateltavistanikin lienee suurin osa ollut lakon kannalla. Olivathan he myös pääsääntöisesti lakon aikaan niitä nuorempia poliiseja. Vain harva oli valmis toimimaan yhteisen päätöksen vastaisesti.

Monilla poliiseilla oli kuitenkin huoli yhteiskunnan pärjäämisestä.¹⁰³ Toisaalta jopa luotettiin siihen, että tarvittaessa eduskunta säätäisi poikkeuslain poliisilakon takia.

*Se oli selvä, että puhuttiin myös siitä, että jos tulee semmoisia kovia henkirikosjuttuja taikka tämmöisiä mellakoita tai muita, niin meijät pakolla kututaan töihin.*¹⁰⁴

Valtakunnan tasolla SPL:n jäsenistä äänioikeuttaan käytti yli 88 prosenttia äänioikeutetuista eli lähes 6000 jäsentä. Tulos oli 77,7 prosenttia puolesta ja 21,4 prosenttia vastaan, eli työtaisteluluvan saamiseksi tarvittava kahden kolmasosan enemmistö oli siis mahdollisen lakon kannalla.¹⁰⁵

Äänestystuloksissa on kuitenkin nähtävissä suuria eroja. Lähes varauksettomasti lakkoa kannattaneita yhdistyksiä oli useita. Tällainen oli esimerkiksi Espoo, jossa 135 äänestäneestä 130 äänesti kyllä (96,3 %). Osassa yhdistyksistä lakkoa kuitenkin vastustettiin. Muun muassa Iisalmen 58 äänestäneestä vain 22 oli lakon kannalla (37,9 %).¹⁰⁶ Ylipäätään tuloksista voi nähdä karkean jaon lakkoa lähes varauksettomasti kannattaneen Etelä- ja Länsi-Suomen sekä siihen huomattavasti kriittisemmin suhtautuneen Itä- ja Pohjois-Suomen välillä. Erot jopa viereisten yhdistysten välillä olivat kuitenkin suuria.

Jäsenistön työtaisteluluvan näin saatuaan SPL vahvisti toimenpiteitään tavoitteiden saavuttamiseksi. Liitto oli 6.1.1976 jättänyt lopulliset vaatimuksensa

¹⁰² JP KSPYA, ”ÄÄNESTYSLIPPU”; JP KSPYA, KSPY:n ”Pöytäkirja jäsenäänestyksen laskentatilaisuudesta” 17.1.1976; Kalenius 24.2.2014.

¹⁰³ Kalenius 24.2.2014; Salovaara 26.2.2014.

¹⁰⁴ Hintikka 19.5.2014.

¹⁰⁵ THA SRPLA Lakko 1976, ”SPL:n jäsenille” joulukuussa 1975; Laaksonen 1998, 199.

¹⁰⁶ THA SPLA H145, ”JÄSENÄÄNESTYS 13.1. – 18.1.1976.”

työmarkkinalaitokselle, sisäasiainministeriölle ja VTY:lle. Tulopoliittisen kokonaisratkaisun muodostuminen käytännössä varmistui pääministeri Miettusen tehtyä välitysehdotuksen 27.1.1976, joten SPL:n mahdollisuudet lailliseen työtaisteluun olivat lähes hävinneet. Tuloratkaisun tuoma yleinen palkankorotus 60 penniä olisi vain kymmenesosa poliisien vaatimasta korotuksesta ja tämän lisäksi suunnattu kaikille, ei vain poliiseille. Tämän seurauksena ja lakon todennäköisestä laittomuudesta huolimatta 29.1.1976 kokoontunut liittovaltuuston ylimääräinen kokous hyväksyi yksimielisesti työtaistelun alkamisajankohdaksi 13.2.1976, jos neuvotteluissa ei sitä ennen olisi tullut tulosta. Helmikuun 2. päivä liiton neuvottelijat kävivät valtiovarainministeriössä, jossa SPL:ää pyydettiin vain perumaan lakko. Seuraavana päivänä VTY odotetusti kielsi SPL:n työtaistelun. Mahdollinen lakko olisi siis laiton kaikilla liiton etukäteen pelkäämillä tavoilla.¹⁰⁷

SPL rajasi helmikuun alussa lakon koskemaan kaikkia SPL:ään kuuluvia henkilöitä, paitsi Ahvenanmaan poliisitehtävissä, nimismiespiirien kansliatehtävissä tai poliisikoiralaitoksen kouluttajan tehtävissä toimivia. Tämän lisäksi poliisiopistossa tai kurssikeskuksessa opiskelevat eivät olleet lakon piirissä.¹⁰⁸

Uhatun lakon alkamispäivän lähestyessä sisäasiainministeriö ja eri ammattiyhdistykset alkoivat antaa ohjeita lakon varalta. Kuten sisäasiainministeriön poliisiosaston raportissa 4.2.1976 käy ilmi, lakon mahdollisia vaikutuksia oli vaikea etukäteen arvioida:

Ilmoitetun työnseisauksen kokonaisvaikutuksia on vaikea luotettavasti ennakoita arvioida. Erityisesti työnseisaus saattaisi vaikuttaa ammatti- ja taparikollisuuteen, käyttäytymiseen päihdyttävien aineiden vaikutuksen alaisena ja nuorisojengeihin.¹⁰⁹

Sisäasiainministeriön poliisiosasto ohjeisti 5.2.1976 poliisipäälliköitä kertomalla, että SPL:n mahdollinen lakko on laiton, ja että asia on viety virkariitalautakunnan

¹⁰⁷ HS 6.2.1976, 14 ”Poliisien lakonuhka työtuomioistuimeen”; Poliisimies 2/76, 64.

¹⁰⁸ THA SPLA D 61, SPL:n kiertokirje n: 4/76, 4.2.1976.

¹⁰⁹ THA SRPLA Lakko 1976, ”SUOMEN POLIISIEN LIITTO RY:N ILMOITTAMA TYÖNSEISAUS”

käsittelyyn sekä työtuomioistuimeen. Samalla kerrottiin, että tiedottamisesta työnseisaukseen liittyen vastaa valtiovarainministeriö.¹¹⁰

Virkariitalautakunta antoi odotetun ratkaisunsa SPL:n lakosta 6.2.1976. SPL:ää kehoitettiin luopumaan lakosta olennaisimmilta osilta. Lautakunnan mielestä esimerkiksi hälytystehtävien, autopartioinnin, väkivaltaisesti käyttäytyvien kiinniottaminen ja lähetystövärtiointi olisi syytä hoitaa. Näihin tehtäviin pitäisi jättää noin 2000 SPL:n poliisia. Virkariitalautakunta totesi myös, ettei lakkoon saa missään nimessä ryhtyä ennen kuin 27.2.1976.¹¹¹ Mainituilla ratkaisuilla lakko olisi käytännössä estetty.¹¹² SPL totesikin, että töihin jäävät muiden liittojen poliisit voivat hoitaa nämä tehtävät lukuun ottamatta hälytystehtäviä ja autopartiointia, jotka olivat ehdottomasti lakon alaista työtä. Lakkoa ei siirrettäisi, eikä töihin jäisi SPL:stä ketään.¹¹³ Varsinkin lakon siirtämisestä kieltäytyminen aiheutti myöhemmin lehdistön suunnalta paljon syytöksiä yhteistyöhaluttomuudesta,¹¹⁴ vaikka todennäköisesti SPL:n tarkoituksena oli mahdollistaa lakko ennen tuloratkaisun allekirjoitusta.

Poliisiosasto jatkoi 8.2.1976 määräyksellä perua kaikki vuosilomat toistaiseksi. Samalla ohjeistettiin, että poliisin tavoitettavuus on myös lakon aikana turvattava. Määräyksessä annettiin myös käsky kerätä lakon alkaessa virka-aseet sekä muu valtion omaisuus lakkolaisilta pois. Lisäksi sisäasiainministeriö antoi erityismääräykset muun muassa ylijä hätätyön teettämisestä sekä kanslioiden aukioloaikojen rajoittamisesta. Tavalliset ylityörajoitukset eivät hätätyöilmoituksen jälkeen enää pätsisi, vaan töitä voisi tehdä rajattomasti.¹¹⁵

Poliisimestareita kehoitettiin myös määräämään lakon alaisia henkilöitä suojelutyöhön. Määräys perustui edellä mainittuun valtion virkamieslautakunnan antamaan päätökseen

¹¹⁰ JP JPA Poliisilakkosanomat, Sisäasiainministeriön poliisiosaston kirje ”Suomen Poliisien Liitto r.y:n työnseisausuhka”, 5.2.1976.

¹¹¹ THA SPLA C 29, ”SPL:n hallituksen kanta virkariitalautakunnan päätöksestä”.

¹¹² Myös Laaksonen 1998, 202 on tutkimuksessaan nähnyt päätöksen olleen yrityksen tehdä lakko toimimattomaksi.

¹¹³ THA SPLA C 29, ”SPL:n hallituksen kanta virkariitalautakunnan päätöksestä; THA SPJLA D 61, SPL:n ”Kiertokirje 5/76”, 9.2.1976.

¹¹⁴ Esim. KSML 14.2.1976, 2 ”Poliisien lakko”.

¹¹⁵ JP JPA Poliisilakkosanomat, Sisäasiainministeriön poliisiosaston kirje ”Yleiset määräykset ja ohjeet lakkotilanteessa”, 8.2.1976; JP JPA Poliisilakkosanomat, Sisäasiainministeriön poliisiosaston kirje ”SPL:n ilmoittaman työnseisauksen aiheuttamia toimenpiteitä”, 8.2.1976.

siitä, että SPL ilmoittaman lakon ulkopuolelle olisi jätettävä 2000 poliisia turvaamaan yhteiskuntaa.¹¹⁶

Suojelutyöllä tarkoitetaan työtä, jonka suorittaminen työtaistelua toimeenpantaessa on välttämätöntä kansalaisten hengen tai terveyden vaarantumisen ehkäisemiseksi taikka sellaisen omaisuuden suojelemiseksi, joka työtaistelun johdosta erityisesti vaarantuu.¹¹⁷

Säilyneen aineiston perusteella suojelutyöhön määrättävien lista tehtiin myös Jyväskylässä. Jyväskylän poliisiaseman päiväkäskyssä kaikki lakonalaiset määrättiin ilmoittautumaan 13.2.1976 kello 08.15 poliisimestarille, jotta poliisilaitoksella nähtäisiin, ketkä ovat jääneet lakkoon ja ketkä eivät. Päiväkäskyssä määrättiin myös sisäministeriön määräyksen mukaisesti 35 poliisia töihin. Näiden töihin määrättyjen joukossa olivat muun muassa lakon johtajaksi valittu Jalo Rautiainen sekä nuorempi konstaapeli Tapani Kalenius.¹¹⁸ Rautiainen, järjestysosaston komisario Markku Salovaara tai poliisimestari Risto Mäkinen eivät kuitenkaan tällaista määräystä haastatteluissaan muistaneet, joten määräystä tuskin toimeenpantiin kovin aktiivisesti. Tapani Kalenius kuitenkin kertoi, että ainakin häneltä tultiin ennen lakkoa päällystön taholta kysymään allekirjoitusta paperiin, jossa hän olisi antanut suostumuksensa lakon aikaiseen työntekoon. Kalenius ei tähän suostunut, eikä hänen tietääkseen kukaan muukaan niin tehnyt.¹¹⁹ Jonkinlaista lisävoimien värväystä poliisilaitoksella siis kuitenkin yritettiin, mutta ilman tuloksia. Samantyyppinen tapaus kerrotaan myös Kuopiosta, jossa poliisimestari olisi antanut määräykset olla liittymättä lakkoon.¹²⁰ Tämänkaltaisen lakonmurtamisyrityksen olisi tosin luullut näkyvän myös ammattiliittojen pöytäkirjoissa, mutta näin ei ole. SPL:n hallituksessa lakon aikana ollut

¹¹⁶ JP JPA Poliisilakkosanomat, Sisäasiainministeriön poliisiosaston kirje, ”Lakon ulkopuolelle jäävän poliisialipäällystön ja miehistön jako poliisipiireittäin”, 8.2.1976. Katso myös esim. KSML 13.2.1976, 18 ”Poliisien...”.

¹¹⁷ Valtion virkaehtosopimuslaki 664/1970, 11§.

¹¹⁸ KMA JPA II:154, ”Jyväskylän poliisilaitoksen päiväkäsky n:o 1”, 11.2.1976.

¹¹⁹ Mäkinen 31.3.2014; Kalenius 24.2.2014; Rautiainen 21.2.2014.

¹²⁰ Tuovinen 2002, 169.

Timo Mikkola ei myöskään muistanut tapahtumaa.¹²¹ Määräystä jäädä töihin ei siis lakkolaisten parissa toteltu eikä asiaan palattu myöskään myöhemmin.

Suomen Rikospoliisien Liitto oli vaikeassa tilanteessa. Liitto ohjeisti omiaan tiedotteella, jossa todettiin SPL:n kuuden markan korotusvaatimus aiheelliseksi, mutta epärealistiseksi. Myös SRPL toi selvästi esille sen, että kyseinen työtaistelu olisi laitton. Tiedotteessa korostettiin samalla rikospoliisien velvollisuutta tehdä suojelutyötä siten, että hengen- ja vakavan terveyden vaaran sekä huomattavan omaisuusvahingon torjunta suoritetaan. Rikospoliisien liiton jäsenet eivät tekisi järjestyspoliisien töitä, mikäli tapaus ei kuuluisi suojelutyön piiriin. SRPL korosti myös hyvien suhteiden säilyttämisen tärkeyttä suhteessa SPL:ään.

Olemmehan kahden tulen välissä ja linjanveto on niin ollen äärimmäisen tarkkaa. Terve harkintakyky tulee jokaisessa tilanteessa säilyttää, vaikka sydän olisikin barrikaadien takana.¹²²

Jyväskylän Rikospoliisien Yhdistyksen hallitus kokoontuikin heti ohjeet saatuaan ja päätti noudattaa SRPL:n ohjeita lakkorajoista. Samalla päätettiin järjestää perjantaina 13.2.1976 kello 08.00 yleinen kokous, mikäli lakko alkaa.¹²³

Päällystä edustanut Poliisikunnan Keskusliitto kokoontui 12.2.1976. Kokouksessa todettiin, että työaikalain ulkopuoliselle päällystölle olisi saatava sama korvaus yli- ja hätätöistä kuin työaikalain alaisillekin. Asiasta oli oltu jo yhteydessä sisäasiainministeriöön.¹²⁴ Samalla liitto valmisti oman ohjeistuksensa lakon varalta, ja se lähetettiin jäsenille vasta seuraavana päivänä lakon alkamisen jälkeen. Lausumassa todettiin, etteivät Poliisikunnan Keskusliiton jäsenet osallistu lakkoon. Samalla

¹²¹ Mikkola 8.9.2014.

¹²² JP KESURIA, SRPL:n kirje ”TIEDOTUS SUOMEN RIKOSPOLIISIEN LIITON JÄSENKUNNALLE”, 9.2.1976; Rikospoliisi 2/1976, 13–14, ”Liiton palsta” –Jouko j. Malinen.

¹²³ JP KESURIA, JYRI:n hallituksen ”Kokouspöytäkirja”, 9.2.1976.

¹²⁴ THA PKLA Hallituksen pöytäkirjat 1975–1980, ”Pöytäkirja 2/76”, 12.2.1976.

painotettiin, että mikäli lakko olisi ”SALLITTU”, niin virkamies ei olisi velvollinen tekemään lakonalaista työtä, mutta sen sijaan suojelutyövelvollisuus olisi yhä.¹²⁵

Poliisikunnan Keskusliitto ei siis ohjeistanut jäsenilleen mitään, vaan antoi vain ohjeet siitä, mitä lain mukaan pitäisi tilanteessa tehdä. Tulkinta lakon laillisuudesta ja päätökset suhtautumisesta lakkoon sekä työntekoon jäivät päällystön jäsenten itsensä harkittaviksi.

SPL:n valtuusto kokoontui Helsingissä ylimääräiseen kokoukseen 12.2.1976. SPL:n hallitukseen kuuluneet Helsingin Poliisien Yhdistyksen puheenjohtaja Esa Suursalmi ja SPL:n puheenjohtaja Olavi Martikainen muistuttivat valtuustolle, että alkava lakko olisi laitton ja siitä koituisi liitolle sakkoja. Varoitteeluihin vastattiin muun muassa: ”Ei tässä ole edessä minkäänlaista hämminkiä tilannetta. Mennään me vain eteenpäin ja otetaan tulossa olevat rahat pois”.¹²⁶ SPL:n johto tuntuu siis edustaneen varovaista linjaa suhteessa lakkoon varsinkin, jos sitä verrataan kaikkein kovimman linjan kannattajien mielipiteisiin. Kokouksessa oltiin kuitenkin tyytyväisiä siihen, että vaikka SPL oli menossa laittomaan lakkoon ja oli periaatteessa sopimiskelvoton, niin neuvotteluihin heidän kanssaan oli silti suostuttu.¹²⁷

Lakon laittomuutta ei siis koettu suurena ongelmana poliisien keskuudessa. Kukaan haastatelluista jyväskyläläisistä poliisimiehistäkään ei edes muistanut lakon osoittautumista laittomaksi. SPL:n hallituksessa asia oli kyllä hyvin tiedossa, mutta varoitteluita ei otettu vakavasti.

Viralliset neuvottelut olivat siis alkaneet valtakunnansovittelija Teuvo Kallion johdolla 5. helmikuuta. Neuvotteluissa olivat mukana SPL, VTY, Valtion työmarkkinalaitos sekä sisäasiainministeriön edustaja.¹²⁸ Kallio jätti sovintoesityksen neuvotteluosapuolille aamuyöllä 13.2.1976, ja SPL:n hallitus kokoontui heti käsittelemään sitä. Keskustelu ei ollut yksimielinen, mutta päätös oli: hallitus esitti hylkäämistä liittokokoukselle. Lyhyen

¹²⁵ THA PKLA Hallituksen pöytäkirjat 1975–1980, Poliisikunnan Keskusliiton tiedote jäsenille n:o 2, ”VIRKAEHTOSOPIMUSLAKI SANOO VIRANHALTIJAN ASEMASTA SEURAAVAA.”, 13.2.1976.

¹²⁶ THA SPLA C 29, SPL:n valtuuston kokoukset 1976, valtuuston ylimääräinen kokous 2/76, 12.2.1976.

¹²⁷ THA SPLA C 29, SPL:n valtuuston kokoukset 1976, valtuuston ylimääräinen kokous 2/76, 12.2.1976.

¹²⁸ THA SPLA D 55, ”Toimintakertomus 1976”, 21.

keskustelun jälkeen liittokokous yksimielisesti hylkäsikin annetun sovintoesityksen, koska tärkeimmissä asiakohdissa kuten palkkauksessa, ei luvattu poliiseille mitään.¹²⁹

Virkaehtosopimuksen rakenne oli ongelmallinen SPL:n vaatimuksia ajatellen. Ensinnäkin SPL ei ollut virallinen sopijapuoli, vaan neuvottelut olisi pitänyt käydä VTY:n kautta. (Liite 4.) Toiseksi, mikäli poliisit saisivat lakolla yhtään mitään lisää verrattuna tulopoliittiseen kokonaisratkaisuun, olisi sama annettava myös muille virkamiehille. Tämän VTY oli ilmoittanut julkisesti. Muut VTY:n jäsenjärjestöt olivat myös ilmoittaneet, että ne tulisivat lakon uhalla vaatimaan saman, mitä poliisit mahdollisesti saisivat.¹³⁰

Suurin osa poliiseista oli siis lakon kannalla, vaikka ehdottoman kielteisiäkin näkökulmia esiintyi. Lakosta uskottiin tulevan hyvin lyhyt ja vaatimusten menevän läpi helposti. Palkat tulisivat paranemaan merkittävästi. Suomen Rikospoliisien Liitto jäi lakon ulkopuolelle liittojen eroon johtaneista syistä, ja koska vaatimukset nähtiin varsinkin ajankohtaan nähden ylimitoitetuiksi. Lakko tulisi olemaan laitton, eikä SPL myöskään voinut noudattaa virkariitalautakunnan päätöstä lakon siirtämisen ja rajoittamisen suhteen ilman, että lakko olisi menettänyt vaikuttavuutensa.

¹²⁹ THA SPLA C 29, SPL:n hallituksen ja työvaliokuntien kokoukset 1976, pöytäkirja 4b, 13.2.1976.

¹³⁰ HS 13.2.1976, 1 ”Jos poliisi saa muutkin vaativat”; Mikkola 8.8.2014.

4. Lakko

4.1. Järjestäytymistä puolin ja toisin

Perjantai helmikuun 13. päivä valkeni Jyväskylässä tuulisessa pakkassäässä. Päivävuoroon tulleet järjestyspoliisit olivatkin sisällä miehistöhuoneessa kuuntelemassa radiouutisia. Kun radiosta kuului tieto lakon alkamisesta, alkoivat lakkolaiset luovuttaa tavaroitaan. Aseet, virkamerkit ja muun muassa talon avaimet luovutettiin ohjeiden mukaisesti pois lakon ajaksi.¹³¹

Kyllä tietysti työnantaja teki selväksi nää pelisäännöt, että niinku sanottu nää kaikki aseiden luovutukset ja se että meillä ei oo mitään... tekemistä. Tai ei oo mitään oikeutta tulla taloon. Se oli niinku korostetusti, esillä. Ilmeisesti silläkin yritettiin tavallaan vähän nujertaa sitä asiaa.¹³²

Lakkolaiset kokivat muuallakin Suomessa tapahtuman työnantajan iskuna lakkolaisia kohtaan, ja aseiden luovutuksista kehoitettiin kieltäytymään. Tämä konkretisoitui ainakin Lahdessa, missä lakkolaiset eivät suostuneet luovuttamaan aseitaan.¹³³ Tosin myös Keski-Suomen poliisien yhdistys kehotti välttämään poliisilaitokselle menemistä lakon aikana, ettei syntyisi kuvaa lakon rikkomisesta eli rikkuroinnista.¹³⁴

Samaan aikaan lakon ulkopuolelle jääneet rikospoliisit pitivät kokoustaan Jyväskylän poliisitalon rikososaston miehistöhuoneessa. Paikalla oli 27 jäsentä eli suurin osa yhdistyksen paikallisista jäsenistä. Tunnin pituisessa kokouksessa käsiteltiin lakkoa ja sitä, miten rikospoliisit siihen suhtautuisivat. Paikalla ollut komisario Eero Myllymäki painotti vastuuntuntoa vaikeassa tilanteessa. Kokouksen kovin keskustelu käytiinkin siitä, mitä lakon aikana on syytä tehdä ja mitä ei.¹³⁵ Mielestäni monista puheenvuoroista

¹³¹ JP JPA Poliisilakkosanomat, ”Sisäasiainministeriön poliisiosaston kirje ”N:o 0208/P II”, 8.2.1976; KMA JPA II:154, ”Jyväskylän poliisilaitoksen päiväkäsky n:o 1”, 11.2.1976; Rautiainen 21.2.2014; HS 14.2.1976, 3 ”Vähän rikkureita”; KSML 13.2.1976, 7, ”Kylmempää”, 14.2.1976, 5, ”Poliisien lakko tuskin erottui muista lakoista”.

¹³² Rautiainen 21.2.2014.

¹³³ HS 14.2.1976, 3 ”Vähän rikkureita”; IS 13.2.1976, 11 ”Paras tarjous poliisikoirille”.

¹³⁴ Kalenius 24.2.2014.

¹³⁵ JP KESURIA, JYRI:n pöytäkirja ”Yleinen kokous”, 13.2.1976.

on myös selvästi havaittavissa, että lakko oli todella ongelmallinen asia rikospoliiseille. Tämä käy ilmi muun muassa lausunnosta ”lakon aikana järjestyspoliisin tiloihin meno on paha paikka”, sekä asiasta tehdystä erillisestä päätöksestä: ”ALAKERTAAN JÄRJESTYSPOLIISIN TILOIHIN EI MENNÄ”. Yleiseksi linjaksi töiden tekemisen suhteen jäi lopulta se, että tehdään omat työt ja lisäksi määrättyt suojelutyöt.¹³⁶

Kokouksessa kerrattiin myös, mitä töitä ei SRPL:n linjauksen mukaan pitäisi suorittaa. Näitä olivat muun muassa juopuneiden henkilöiden säilöön kuljetus, liikenteen valvonta, häiritsijöiden poistaminen, järjestyspoliisin puhelimeen vastaaminen¹³⁷ ja tunnuksellisella poliisiautolla ajaminen. Kokouksessa keskusteltiin myös lakon aikaisista työvuoroista, ja niiden osalta rikospoliisit päätyivät rytmittämään työnsä olemalla vuorokauden töissä, vuorokauden vapaalla. Kokouksesta oltiin myös yhteyksissä SRPL:n johtoon Helsinkiin, josta ilmoitettiin radioliikenteen kuuluvan hoidettaviin työtehtäviin.¹³⁸

Työtaisteluun ei siis varauduttu rikospoliisien puolella paikallistasolla etukäteen, mitä on pidettävä hieman yllättävänä. Toisaalta rikospoliisit olivat vielä muutama kuukausi aiemmin olleet itsekin SPL:n jäseniä, joten suurin osa tavoitteista koettiin yhteisiksi. SRPL sentään teki paikallisyhdistyksille ohjeistuksen, jolla rajattiin lakon aikaista työntekoa vain omiin töihin. Syntynyt tilanne, jossa rikospoliisit joutuivat hätätöihin muiden poliisien lakon vaikutusten ehkäisemiseksi, ei varmaankaan ollut kenenkään tavoitteena. Vaikeaksi koettuun asiaan tartuttiin vasta sitten, kun oli pakko. Rikospoliisit antoivat siis kuitenkin tukea lakolle päättämällä pidättäytyä lakon alaisista töistä.

Rikospoliisien kokouksen vielä jatkuessa lakkoon jääneet poliisit poistuivat jo Jyväskylän poliisitalolta. Lakkolaiset olivat nimenneet keskuudestaan lakkovartijat, mutta haastatteluissa ei selvinnyt, toimivatko nimetyt vartijat ikinä tehtävässään. Ainakaan mitään poliisilaitoksen edustalla vartioineita lakkovahteja kukaan ei Jyväskylässä muistanut.

¹³⁶ JP KESURIA, JYRI:n pöytäkirja ”Yleinen kokous”, 13.2.1976.

¹³⁷ Ns. hätänumero. Vastaamisen hoiti lakon aikana päällystö.

¹³⁸ JP KESURIA, JYRI:n pöytäkirja ”Yleinen kokous”, 13.2.1976.

*Mutta seurattiinhan sitä. Kaikilla silmillä ja korvilla seurattiin, että mitä siinä tapahtuu. Että miltäs se näyttää.*¹³⁹

Lakkovahtien toiminta, kuten moni muukin asia, improvisoitiin lakkolaisten keskuudessa paikkakuntaakohtaisesti. Ainakin Vantaalla ja Kouvolassa lakkolaiset pitivät vahtia paikallisten poliisitalojen edessä.¹⁴⁰ Käytännöt siis vaihtelivat.

Jyväskylässä ja koko maassa lakkoon jäivät SPL:ään kuuluneet järjestyspoliisin, liikkuvan poliisin ja nimismiespiirien poliisit. Lakon ulkopuolelle jäivät nimismiehet, poliisimestarit ja muu SPL:ään kuulumaton poliisipäällystö, kaupunkien rikospoliisit sekä Keskusrikospoliisin ja Suojelupoliisin henkilökunta. (Liite 2.) Virkariitalautakunnan määräyksen perusteella töihin määrätty SPL:n jäsenet eivät saapuneet työpaikoille,¹⁴¹ joten ei ihme, että tilanne herätti huolta yhteiskunnassa ja ainakin osassa poliiseja:

*Täytyy olla rehellinen, että minä vähän pelkäsin, että ei. Nyt ei pärjätä.*¹⁴²

Lakkoihin liittyy usein ristiriita, joka on havaittavissa myös poliisilakon tapahtumista ja lakkoon liittyvistä selityksistä. Kuka tai mikä lopulta oli lakossa: työ, työntekijä vai nämä molemmat?¹⁴³ Lakien ja työnantajien mukaan kyse on varmasti vain työntekijöiden lakosta, mutta ammattiyhdistysliike ja lakkoon menijät näkevät tilanteen helposti toisin. Heidän töitään tekevät ovat rikkureita.

Lakon alussa SPL kertoi muutaman miehen siellä täällä jääneen töihin, mutta liiton yhteydenoton jälkeen hekin olivat liittyneet lakkolaisiin.¹⁴⁴ SPL ei kertonut asiaa tiedotteessaan tarkemmin, mutta on havaittavissa, että kaikki eivät olleet yksimielisesti lakon takana.

¹³⁹ Hintikka 19.5.2014.

¹⁴⁰ IS 18.2.1976, 12 ”Putkat käytössä lakonkin aikana”.

¹⁴¹ Esim. US 14.2.1976, 7 ”Espoon poliisilla nytkin iskukykyä”; Kalenius 24.2.2014.

¹⁴² Salovaara 26.2.2014.

¹⁴³ Katso esim. yleislakosta Mertanen 2004.

¹⁴⁴ THA SPLA D 61, SPL:n ”KIERTOKIRJE n:o 6”, 15.2.1976; IS 13.2.1976, 1 ”JÄRJESTYS SÄILYNYT”.

Lakko ei toteutunut aivan aukottomasti Jyväskylässä. Ainakin yksi liikkuvan poliisin ylikonstaapeli jäi Jyväskylässä töihin, minkä jotkut näkivät johtuvan kyseisen ylikonstaapelin kokoomuslaisuudesta. Mies vastasi lakon aikana lähinnä puhelimeen. Myöhemmin lakon loppupuolella yksi lakossa ollut ylikonstaapeli palasi töihin poliisiasemalle. Lisäksi Jyväskylää ympäröivissä nimismiespiireissä oli jäänyt töihin ainakin yksi liittoon kuuluva. Näiden poliisien lisäksi oli myös liittoon kuulunut automestarin apulainen jäänyt työhönsä.¹⁴⁵ Osa haastateltavistani perusteli töihin jääneiden tilannetta sillä, että nämä olivat lähellä eläkeikää, ja heidän eläkkeensä olisi heikentynyt lakon takia liikaa. Mitään suurta rikkurin leimaa ”eläkeläiset” tai muutkaan töitä tehneet eivät haastateltujen poliisien vastauksista päätellen saaneet, vaikka heitä lakon aikana paheksuttiinkin.¹⁴⁶ Toisaalta yksittäiset töihin palaajat eivät välttämättä olleet kovin toivottuja työpaikallakaan, koska heidän pelättiin vaikuttavan negatiivisesti työyhteisön yhteishenkeen.¹⁴⁷

Koko maassa oli SPL:n 27.2.1976 antaman ilmoituksen mukaan 60 rikkuria, joten noin prosentti lakkolaisista oli jäänyt tai palannut töihin.¹⁴⁸ Toisaalta sisäasiainministeriö ilmoitti lakon aluksi 80 töihin jäänyttä, lakon puolivälissä heitä oli 120 ja lakon jälkeen töihin jääneiden määräksi arvioitiin 70–150 henkilöä.¹⁴⁹ Lukuihin on syytä suhtautua varauksella, mutta töihin palaamisia varmasti jonkin verran todella tapahtui.

Rikospoliisien mahdolliset lakkoa koskevat tukitoimet herättivät huolta niin poliisin päällystössä Jyväskylässä kuin muuallakin maassa.¹⁵⁰ Työn rajaaminen jäi kuitenkin ainoaksi tukitoimeksi, mikä herätti katkeruutta joissain lakkolaisissa. Töissä olleita haukuttiin rikkureiksi ja Helsingissä kerrottiin muun muassa lakkolaisen

¹⁴⁵ JP JPA Poliisilakkosanomat ”Poliisitoiminnan tulokset 25.2 klo 08.00 – 26.2 klo 08.00”; Pasonen 14.7.2014; Rautiainen 21.2.2014; Salovaara 26.2.2014.

¹⁴⁶ Kalenius 24.2.2014; Rautiainen 21.2.2014; Salovaara 26.2.2014.

¹⁴⁷ Salovaara 26.2.2014.

¹⁴⁸ KSML 27.2.1976, 10 ”Poliisien...”. Katso myös esim. US 18.2.1976, 1 ”Lakkorintama säröilemässä”.

¹⁴⁹ JP JPA Poliisilakkosanomat, Sisäasiainministeriön poliisiosaston kirje ”SPL:n lakon nykytilasta”, 23.2.1976; HS 14.2.1976, 3 ”Vähän rikkureita”; HS 2.3.1976, 9 ”Poliisilakkolaiset kohensivat kuntoaan”.

¹⁵⁰ THA SRPLA, ”Raution puhuttelu 11.2.76 klo 14”; Mäkinen 31.3.2014.

kurkunkatkaisueleistä rikospoliisia kohtaan.¹⁵¹ Tämä oli kuitenkin poikkeuksellista, ja pääsääntöisesti töissä olleiden poliisien toiminta sai lakkolaisten ymmärryksen.¹⁵²

4.2. Lakon ajan poliisitoiminta

Jyväskylässä lakon ulkopuolelle jääneet poliisit oli jaettu kahteen työvuoroon, joissa toisessa oli seitsemäntoista ja toisessa kahdeksantoista henkilöä. Poliisilaitos ja alueen poliisijohto mukaan luettuna Jyväskylässä oli lakon aikana töissä noin neljänkymmentä poliisia normaalin sadan poliisin sijaan. Työrytmiksi oli sovittu vuorokausi töitä, vuorokausi vapaata ja vuoroa vaihdettiin aina aamukahdeksalta. Ylityörajoja ei ollut, joten viikkotyötunnit olivat noin kaksinkertaisia tavalliseen verrattuna. Lisäksi ainakin osa päällystöstä teki töitä lähes vuorokauden ympäri.¹⁵³

Työt jaettiin poliisilaitoksella siten, että päällystö hoiti päivisin hälytystehtävät ja muut järjestyspoliisin työt sekä päivysti puhelinta. Rikospoliisi teki omia töitään ja vastasi muun muassa rikosilmoitusten vastaanottamisesta. Kaupunki jaettiin sektoreihin, ja päällystön vastuulla oli öisin Jyväskylän keskusta. Päällystöä oli töissä lopulta melko runsaasti, sillä töissä olivat poliisimestari, sihteeri (nykyään apulaispoliisipäällikkö), kaksi järjestysosaston komisariota, kaksi rikososaston komisariota, LP:n lääninkomisario, KRP:n komisario sekä aina välillä myös virka-apuna Tampereelta Supon tarkastaja. Yhteensä päällystöä oli siis yhdeksän henkeä, joista kaikki tosin eivät pystyneet täysipainoiseen ulkotyöskentelyyn. Keskimäärin päällystöä oli valmiudessa neljä henkilöä kahden hengen partioissa. Tosin päivystyspuhelinkin, eli poliisin hätänumero, piti päällystön toimesta hoitaa.¹⁵⁴

Yöaikaan rikospoliisit osallistuivat partiointiin kaupungin reuna-alueilla. Sovittujen lakkorajojen mukaisesti rikospoliisit ajoivat siviiliasuissa ja vain omilla tunnuksellomilla poliisiautoillaan. Päällystö sen sijaan korosti poliisin näkyvyyttä

¹⁵¹ THA SRPLA, ”HELSINGIN POLIISIEN YHDISTYS r.y.”, Käsin kirjoitettu lisäys; Kalenius 24.2.2014.

¹⁵² Mikkola 8.8.2014; Mäkinen 31.3.2014.

¹⁵³ JP JPA Poliisilakkosanomat, ”Ryhmäjako”; Mäkinen 31.3.2014; Nikunen 21.5.2014. Katso myös Karonen 1997, 73.

¹⁵⁴ Mäkinen 31.3.2014; Nikunen 21.5.2014.

ajamalla tunnuksellisilla poliisiautoilla ja välillä tavallisesta poiketen myös yksin. Varsinkin poliisimestari Mäkinen ja apulaispoliisitarkastaja Viljanen korostivat näkyvyyttä ajamalla useille tehtäville poliisiautojen hälytyslaitteet päällä ilman erityistä syytä.¹⁵⁵ Tällainen toiminta, samoin kuin päällystön muukin toimeliaisuus, aiheutti paheksuntaa osassa lakkolaisia.¹⁵⁶

Rajankäynti rikospoliisien työnkuvassa oli jatkuvaa. Kun talon johto yritti Jyväskylässä saada rikospoliisin työnkuvaa vähän enemmän järjestyspoliisin puolelle, rikospoliisit kieltäytyivät siitä ehdottomasti.

Ja siitä käytiin kyllä monessakin yksityiskohdassa keskusteluja, että missä se raja niinku kulkee. Mutta sen ne hyväksy, sen semmosen ennalta ehkäsevän partioinnin.¹⁵⁷

Jyväskylää ympäröineet nimismiespiirit tyhjenivät lakon seurauksena poliiseista käytännössä kokonaan. Töihin jäivät vain nimismiehet, joita Jyväskylän poliisit sitten tukivat.¹⁵⁸ Poikkeus oli Vaajakosken poliisiasema, jossa työskenteli kaksi rikospoliisiyhdistyksen jäsentä.¹⁵⁹ Myös KRP:n henkilökunnalla saatettiin paikata nimismiespiirien tilannetta, mutta tämä tieto on epävarmaa.

Sama ilmiö tapahtui myös muualla Suomessa, ja erillisistä poliisipiireistä tehtiin lakon ajaksi yhteistoiminta-alueita. Lakko vaikutti koko maan tasolla poliisin saatavuuteen kaikkein eniten juuri pienissä maaseutupiireissä.¹⁶⁰ Toisaalta tilannetta helpotti maaseudun poliisille kuuluneiden ylimääräisten tehtävien, kuten perintätoimen jääminen lakon ajaksi pois.¹⁶¹

Päällystön aktiivisuus ei vaikuta olleen mikään valtakunnallinen sääntö,¹⁶² vaan Jyväskylä oli ehkä pikemminkin poikkeus. Esimerkiksi Helsingissä päällystö ei

¹⁵⁵ Kalenius 24.2.2014; Mäkinen 31.3.2014; Rautiainen 21.2.2014; Salovaara 26.2.2014; Siekkinen 10.3.2014.

¹⁵⁶ KSML 27.2.1976, 9 ”Poliisi ja lakko – teiltu yhdistelmä”; Salovaara 26.2.2014.

¹⁵⁷ Mäkinen 31.3.2014.

¹⁵⁸ JP KESURIA, JYRI:n pöytäkirja ”Yleinen kokous”, 13.2.1976; Mäkinen 31.3.2014.

¹⁵⁹ Hintikka 19.5.2014.

¹⁶⁰ KSML 14.2.1976, 9 ”Poliiseillakin oikeus lakkoon”; Mäkinen ym. 1979, 245.

¹⁶¹ Takala 1979b, 5.

¹⁶² Kekkonen & Takala 1979, 173; Siren 1979a, 116.

herättänyt lakkolaisten huomiota työskentelyllään.¹⁶³ Paikalliset poliisilaitokset päättivät viime kädessä melko itsenäisesti toiminnastaan, ja laitosten johdon erilainen suhtautuminen töiden tekoon sekä lakkoon näkyi siksi selvästi paikkakuntien välillä.

Töihin jääneiden poliisien työ osoittautui joka tapauksessa tulokselliseksi. Jyväskylässä rikollisten kiinnijäämisriski saattoi nousta ja yleinen järjestys ja turvallisuus jopa parantua, kun ulkona partioineet rikospoliisit tiedottivat havaitsemistaan järjestyshäiriöistä ja juopuneista päällystölle, joka sitten hoiti tilanteet.¹⁶⁴ Näin rikospoliisit pysyivät kuitenkin sovittujen lakkorajojen sisällä, kun he jättivät puuttumatta tällaisiin tapahtumiin.

Helsingissä rikospoliisit tekivät autopartioinnin ja tarkkailun niin tehokkaasti, että rikollisia jäi jopa normaalia enemmän kiinni.¹⁶⁵ Tuija Hietaniemen mukaan tämä oli osa pääkaupunkiseudun muutenkin muuttuvaa rikospoliisin työnkuvaa, jossa tutkijoiden autopartiointi ja tehoiskut oli aloitettu jo ennen lakkoa. Lakonajan tulosten seurauksena partiointi vakiintui osaksi työnkuvaa.¹⁶⁶

Muuttuneet työmäärät aiheuttivat monenlaisia muutoksia. Kaikki haastattelemani Jyväskylän poliisin päällystön edustajat kertoivat, että lakon aika oli hyvin raskasta. Rikospoliisissa sen sijaan oli myös muunlaisia mielipiteitä, sillä heitä oli töissä aiempaa enemmän ja lakkorajoista yritettiin pitää kiinni, joten työn määräkään ei haastattelevien muistoissa lisääntynyt:

... kun normaalisti joutu sillä kolmella ukolla heittää sitä keikkaa. Ni kun oli sitä (vahvuutta) vähän enemmän, niin se tuntu helpommalta. [...]

Mun mielestä se porukka niinku jakso. Kyllä ne ois varmaan ollut niinkö pitempäänkin. Ja painotan sitä taloudellista (ylityökorvaukset), että... Poliisi tekee hommia, jos se saa rahaa.¹⁶⁷

¹⁶³ Mikkola 8.9.2014.

¹⁶⁴ Mäkinen 31.3.2014; Nikunen 21.5.2014.

¹⁶⁵ Hietaniemi 1995, 351; Jalonen 1998, 85.

¹⁶⁶ Hietaniemi 1995, 351.

¹⁶⁷ Nikunen 21.5.2014.

Kasvanutta työtaakkaa yritettiin keventää monin tavoin. Jyväskylässä töitä vähennettiin siten, että kolaripaikoille ei joko menty tai ainakaan mitään rikosilmoituksia niistä ei tehty.¹⁶⁸ Juopuneiden kuljetusta poliisiin päihtyneitten säilytystilan putkiin yritettiin myös välttää. Välillä tämä ei kuitenkaan onnistunut, mutta putkaan tuoduistakaan kaikkia ei kirjattu normaalin käytännön mukaisesti. Kirjaamisen ja valvonnan hylkääminen aiheutti myös ongelmia, kun muun muassa eräs vakioasiakas unohtui lakon aikana kahdeksi vuorokaudeksi putkaan. Tästäkin tilanteesta oli selvitty ilman sen suurempia vahinkoja, eikä putkaan majoitettukaan ollut asiasta sen enempää hermostunut.¹⁶⁹ Yhteensä juopumuspidätyksiä Jyväskylässä kirjattiin päivittäisestä toiminnasta tehtyjen tiivistelmien mukaan 54 kappaletta. Erillisen yhteenvedon mukaan todellinen luku oli kuitenkin noin 75.¹⁷⁰ Juopumuspidätysten vähenemistä on tutkittu Helsingin osalta, jossa on todettu säilöönottojen vähentyneen lakon aikana jopa viidennekseen.¹⁷¹

Töissä olleilla poliiseilla jäi aikaa kuitenkin muuhunkin kuin vain kiireellisiin työtehtäviin. Lakon alussa he seurasivat työpaikaltaan muun muassa käynnissä olleita olympialaisia. Myöhemminkin lakon aikana aikaa riitti esimerkiksi saunomiseen. Omaaloitteisia poliisitehtäviäkään ei hylätty, sillä jopa ratsioita pidettiin.¹⁷² Osa myös koki työtä tekevien keskuudessa kehittyneen oman joukkohenkensä, kun he joutuivat urakkaluonteisesti hoitamaan yli sadan ihmisen työt.

*Siihen tulee vähän semmonen, mitenkähän sen kuvailis, semmonen talvisodan henki. Että kyllä me tästä selvitään.*¹⁷³

¹⁶⁸ Mäkinen 31.3.2014.

¹⁶⁹ Myllymäki 11.7.2014; Nikunen 21.5.2014.

¹⁷⁰ JP JPA Poliisilakkosanommat, irtopaperi ja päivittäiset tiivistelmät poliisitoiminnan tuloksista 13.2.–1.3.1976.

¹⁷¹ Sirén 1979b, 203.

¹⁷² Suur-Jyväskylän lehti 26.2.1976, 5 ”Jyväskylässä 36, Vaajakoskella 7 ja Muuramessa 3 poliisia töissä, -24 tunnin vuoroissa”; Mäkinen 31.3.2014.

¹⁷³ Myllymäki 11.7.2014. Lakon loputtua lakkolaisten keskuudessa kutsuttiinkin töissä olleita katkerasti ”tasavallan pelastajiksi”. Poliisimies 3/1976, 147–149 ”Poliisilakko kenttämiehen silmin”.

Varsinkin töissä olleiden rikospoliisien muistot lakon aikaisesta työnteosta osoittautuivat kokonaisuutena vähäisiksi. Todennäköisiä syitä tähän ovat työnkuvan kuitenkin melko maltillinen muutos sekä lakon kiusallisuus rikospoliiseille.

Suomen Rikospoliisien Liitosta tehtiin tilanneselvitys 16. päivä helmikuuta soittamalla kaikkiin jäsenyhdistyksiin. Saatujen vastausten mukaan kaikkialla maassa oli joko rauhallista tai tavanomaista rauhallisempaa. Poikkeuksen muodosti Rauma, jossa oli ”esiintynyt hulinointia ja jopa normaalia enemmän rikoksia.” Raumalla oli ollut myös kiistaa rikospoliisien ja lakkovahtien välillä auton käytöstä. Jyväskylästä oli ilmoitettu, että tilanne oli ollut rauhallinen koko viikonlopun. SRPL:n selvityksessä kysyttiin myös paikkakuntien rikospoliisien mielialoja, ja vastauksien mukaan monin paikoin, myös Jyväskylässä, oli rikospoliisien riveistä esitetty joitain mielipiteitä lakon tukemisen puolesta. SRPL:n linjaus lakkoon suhtautumisesta sai kuitenkin vahvan tuen. Järjestyspoliisien töitä ei lakkorajojen mukaisesti ollut tehty.¹⁷⁴

Töissä olleet poliisit alkoivat väsyä lakon jatkuessa toista viikkoa. Lepo jäi vähiin, ja ainakin osalla terveys alkoi pettää.¹⁷⁵ Muutamien haastateltavien mukaan tilanne myös kiristyi hiljalleen, ja 28.2. ilmoitettiin kyseessä olleen vilkkain työvuoro tähän asti. Tilanne oli silti hallinnassa.¹⁷⁶

Kuinka lakko siis vaikutti töihin jääneiden poliisien elämään? Käytännössä kaikkien työvuorot menivät uusiksi ja työpäivät pitenivät huomattavasti. Varsinkin päällystön osalta muutos oli valtava, kun monet vain hallinnollisiin tehtäviin tottuneet miehet joutuivat ulkotöihin. Uusien järjestelyiden avulla varsinkin kaupungin keskusta-alueella poliisin näkyvyys jopa parani. Nimismiespiirien alueilta poliisi katosi lähes kokonaan, mutta kaupunkien poliisilaitokset paikkasivat tilannetta näillä alueilla. Sää oli mukavan talvinen ja ihmiset ottivat lakon toiminnassaan huomioon. Tilanne säilyi rauhallisena.

*Se meni (sujuvasti). Se oli oikein ihme.*¹⁷⁷

¹⁷⁴ THA SRPLA Lakko 1976, ”Lakon johdosta tilanne liiton jäsenyhdistyksittäin 160276”.

¹⁷⁵ Mäkinen 31.3.2014.

¹⁷⁶ JP JPA Poliisilakkosanomat, ”Poliisitoiminnan tulokset Jyväskylän kaupungin alueella 27.2 klo 08.00 – 28.2 klo 08.00 väliseltä ajalta”.

¹⁷⁷ Mäkinen 31.3.2014.

4.3. Maassa rauha ja ihmisillä hyvä tahto

Lakon vaikutusten odotettiin näkyvän heti, minkä seurauksena muun muassa varusmiesten viikonloppuvapaat peruttiin ja Alkojen sulkemista harkittiin.¹⁷⁸ Sisäministeri Paavo Tiilikainen ilmoitti hallituksen olevan valmis kieltämään lakon lailla, jos siihen tulee tarvetta.¹⁷⁹ Lakon ensimmäinen viikonloppu oli kuitenkin rauhallinen. Jyväskylän poliisin päiväraportista (lauantaiaamusta sunnuntaiaamuun) todetaan, että ”kaupungilla suhteellisen rauhallista, ehkä ravintolalakko syynä”.¹⁸⁰ Jyväskylä ei ollut asian suhteen poikkeus, vaan tilanne oli sama muuallakin maassa. Ensimmäisinä päivinä rikosilmoituksia kirjattiin paikoin huomattavasti tavallista vähemmän, mutta seuraavalla viikolla määrät palautuivat lähelle tavanomaisia lukuja.¹⁸¹ Tähän oli todennäköisesti syynä sekä poliisien että kansalaisten tottuminen vallinneeseen tilanteeseen.

Poliisien lakon lisäksi samana päivänä alkoi myös rautatiemiesvirkailijoiden lakko sekä osittainen pankkilakko ja ravintolalakko. Poliisien lakko oli siis vain yksi monista kansalaisiin samaan aikaan vaikuttaneista lakoista. Hiljainen viikonloppu ja kaiken sujuminen rauhallisesti vaikutti siihen, että lakko ei merkittävästi näkynyt yksittäisen kansalaisen arjessa.¹⁸²

Erityisesti pankki- ja ravintolalakkojen vaikutus poliisilakon rauhallsuuteen on nähty suureksi niin jossain ajankohdan sanomalehdissä¹⁸³ kuin myöhemmissä tutkimuksissakin¹⁸⁴. Molemmat lakot alkoivat poliisilakon kanssa yhtä aikaa, tosin vain suurimmissa kaupungeissa.¹⁸⁵ Ajankohdan sanomalehtien ja myöhemmän tutkimuksen mukaan molemmat lakot vaikuttivat poliisilakkoon samasta syystä: Perjantai 13.2.1976

¹⁷⁸ IS 14.2.1976, 1 ”Puolustusvoimat varpaillaan”; Mikkola 8.8.2014; Mäkinen 31.3.2014.

¹⁷⁹ US 14.2.1976, 1 ”Poliisilakko ”sujunut hyvin””. Lakiesitys myös valmisteltiin mahdollista tarvetta varten. Mattila 2005, 218.

¹⁸⁰ JP JPA Poliisilakkosanomat ”Poliisitoiminnan tulokset 14.2 klo 08.00 – 15.2 klo 08.00”.

¹⁸¹ KS 20.2.1976, 3 ”Kymen läänissä tavanomaisen rauhallista”.

¹⁸² HS 13.2.1976, 8 ”Ravintolat ja pankit sulkeutumassa”; IS 14.2.1976, 1 ”Puolustusvoimat varpaillaan”; KS 14.2.1976, 14 ”Ei pulmatilanteita Kymenläänissä”; KSML 14.2.1976, 5 ”Poliisien lakko tuskin erottui muista lakoista”.

¹⁸³ Esim. IS 14.2.1976, 32 ”Poliisilakko...”; SI 17.2.1976, 1 ”Pankkilakko tuli vajaalukuisen virkavallan avuksi”.

¹⁸⁴ Esim. Keskinen & Silvennoinen 2004, 320–321.

¹⁸⁵ HS 13.2.1976, 8 ”Ravintolat ja pankit sulkeutumassa”; IS 13.2.1976, 12 ”Pankit ja ravintolat vauhdituslakossa tänään”.

oli eläke- ja palkkapäivä, joten ihmisillä olisi ollut rahaa juhlia. Pankkilakon vuoksi ei ollut rahaa eikä ravintolakon vuoksi ollut auki olevia ravintoloita. Tämän vuoksi ihmiset viettivät viikonloppua kotonaan, varsinkin kun poliisilakon seurauksena katujen rauhallsuudestakaan ei ollut takeita.¹⁸⁶ Ravintoloiden lakko kesti vain vuorokauden ja pankitkin aukesivat jälleen pääsääntöisesti viimeistään tiistaina 17.2.1976. Lisäksi Alkoja ei suunnitelmista huolimatta suljettu, joten näiden selitysten todellinen vaikutus on todennäköisesti hyvin vähäinen.

Lakon alkaessa tiedotusvälineissä oli annettu kehoitus, että poliisille tulisi soittaa vain kiireellisissä asioissa.¹⁸⁷ Kehotus tuntui myös tehoavan. Niin tiedotusvälineet kuin poliisit itsekin alkoivat ihmetellä, kun lakko ei tuntunut vaikuttavan ollenkaan. Aivan kuin kansalaiset olisivat alkaneet käyttäytyä tavallista paremmin.¹⁸⁸ Järjestyksen säilyminen ja rikosten vähäisyys aiheuttivat lakkolaisten taholta syytöksiä poliisijohdolle rikosten salailusta. Tämä kiistettiin jyrkästi, mutta rikosmäärien todettiin kyllä jostain syystä laskeneen.¹⁸⁹

Poliisin tehtävämäärien laskusta ei voi kuitenkaan suoraan tehdä johtopäätöstä, että lakon aikana olisi ollut tavallista rauhallisempaa. Ensinnäkin, helmikuu on rikosmääriltään lähes joka vuosi vuoden hiljaisin kuukausi.¹⁹⁰ Toiseksi, merkittävä osa poliisin tehtävistä koostuu niin sanotuista oma-aloitteisista tehtävistä, jotka todennäköisesti lakon aikana olivat tavallista harvemmassa. Kolmanneksi, ihmisiä oli varoitettu poliisin huonosta tavoitettavuudesta ja pyydetty soittamaan vain hätätilanteissa. Tästä johtuen on hyvin todennäköistä, että varsinkin liikenneonnettomuuksista ja pienistä varkauksista ei poliisille ilmoitettu tavalliseen tapaan. Näistä syistä johtuen mitään varmoja lukuja lakon vaikutuksista rikollisuuteen on mahdotonta antaa. Sama on todettu myös Poliisilakko-tutkimuksessa.¹⁹¹

¹⁸⁶ IS 14.2.1976, 1 ”JOUTOMIES KADULTA: ”Ei sovi riehua, kun ei ole poliisejakaan””; SI 19.2.1976, 1 ”Hiljaiselo jatkuu”.

¹⁸⁷ Esim. HS 13.2.1976, 13 ”Liikennevalvonta häviää Turvapalvelut tallella”.

¹⁸⁸ KMA JPA III:64, ”Tiedote Jyväskylän poliisilaitoksen toiminnasta 1976””; KSML 16.2.1976, 1 ”Poliisit harkitsevat lakon laajentamista””; Salovaara 26.2.2014.

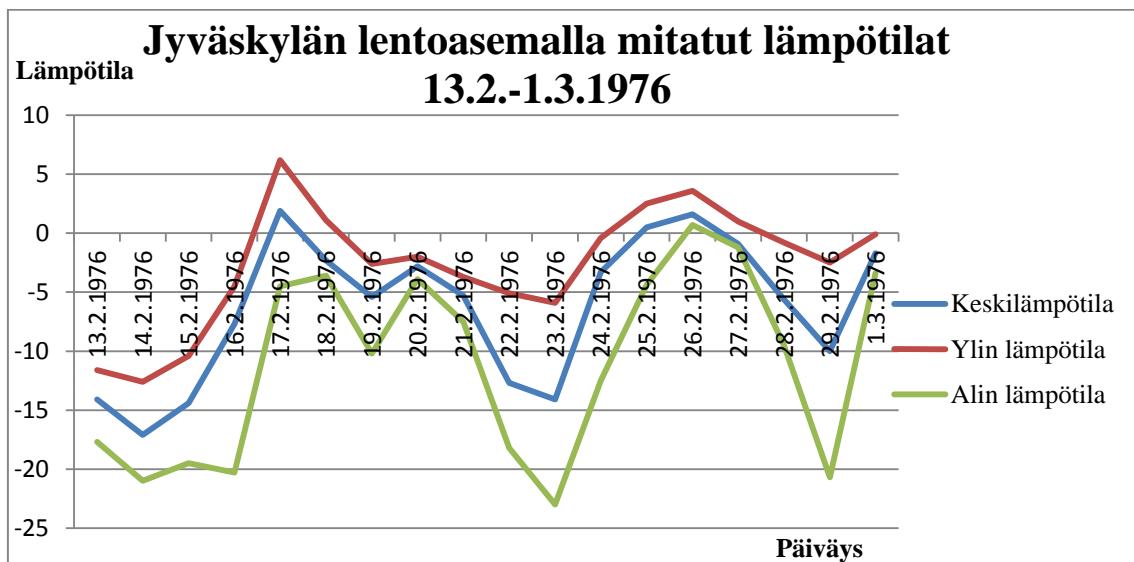
¹⁸⁹ KS 18.2.1976, 14 ”Rikostapauksista ei ole vaiettu”.

¹⁹⁰ Sirén 1979a, 118.

¹⁹¹ Sirén 1979a, 115–117.

Poliisilakon aikana ilmenneen yhteiskunnan rauhallisuuden syyksi on aiemmin mainittujen ravintola- ja pankkilakkojen lisäksi esitetty myös olympialaisia ja säätä.¹⁹² Innsbruckin talviolympialaiset loppuivat jo 15.2.1976,¹⁹³ joten koko lakon ajan rauhallisuutta olympialaiset eivät aiheuttaneet. Kukaan haastateltavistakaan ei edes muistanut olympialaisten osumista lakon ajalle.

Sää sen sijaan oli myös monien haastateltavieni mukaan yksi syy siihen, että lakon aikana oli yllättävän rauhallista.¹⁹⁴ Tammikuu ja varsinkin helmikuun ensimmäinen viikko olivat olleet varsin kylmiä, mutta itse lakon aika ei ollut mitenkään poikkeuksellinen sään suhteen. (Kuvio 1) Lämpötilat Jyväskylässä vaihtelivat lakon aikana -23 asteesta +6 asteeseen ja alle -10 pakkasasteen lukemia mitattiin yhdeksänä päivänä. Koko helmikuun keskilämpötila Jyväskylässä oli lähes täysin pitkän aikavälin keskiarvon mukainen. Koko Suomen osalta helmikuu oli maan itäosissa nollasta kolmeen astetta kylmempi ja lännessä ja pohjoisessa 0-3,5 astetta lämpimämpi kuin vertailuaikana 1931–1960.¹⁹⁵ Kylmä siis hetkittäin oli, mutta niin on Suomessa talvella varsin usein. Sään osalta on siis todettava, että jos sää rauhoittavasti vaikuttikin, niin siinä ei olisi pitänyt olla mitään yllättävää.

Kuvio 1. Lähde: Ilmatieteenlaitos 8.8.2014

¹⁹² Katso esim. Mäkinen, Siren & Takala 1979, 247; Orasmala 1983, 44.

¹⁹³ KSML 16.2.1976, 10 ”Juhlavat hyvästit”.

¹⁹⁴ Mm. Mikkola 8.9.2014; Siekkinen 10.3.2014; Pasonen 14.7.2014.

¹⁹⁵ Ilmatieteenlaitos 8.8.2014.

Poliisilakko alkoi siis odotettua rauhallisimmissa merkeissä. Pankki- ja ravintolakot auttoivat tilanteessa, ja sääkin oli suosiollisen viileä. Ihmiset uskoivat lisäksi varoitteluja lakon vaikutuksista ja välttivät soittamasta poliisille pienistä asioista. Moni katsoi myös paremmaksi jäädä iltaisin sisälle. Tulihan televisiosta lakon alkupäivinä vielä olympialaisiakin.

SPL:n puheenjohtaja Olavi Martikainen totesi tilanteesta Iltasanomien haastattelussa 16.2.1976: ”Sanoin jo ennen lakon alkua, että Suomen kansa on rauhallista ja ettei ole pelkoa sellaisiin levottomuuksiin kuin Kanadan poliisilakon aikana sattui.”¹⁹⁶ Lakon vähäisen vaikuttavuuden vuoksi lakkotoimikunta päätti kuitenkin vielä samana päivänä laajentaa lakon koskemaan myös passintarkastusta, Ahvenanmaata, haaste- ja perintätehtäviä ja liittoon kuulunutta päällystöä. Samalla neuvotteluja valtakunnansovittelijan johdolla jatkettiin.¹⁹⁷

4.4. Lakkolaisten toiminta lakon aikana

Jyväskylän lakkolaiset kokoontuivat pian lakon alettua Keski-Suomen Poliisiyhdistyksen omistamalle Rantamajalle Tuomiojärvelle, johon perustettiin lakkokeskus ja järjestettiin puhelinyhteys. Rantamajalle eivät suunnanneet ainoastaan Jyväskylän poliisimiehet, vaan paikalle saapui lakkolaisia myös muualta Keski-Suomen alueelta. Jalo Rantanen veti joukkoja yhdessä ympäröivien poliisipiirien lakkovastaavien kanssa. Lakkokeskuksessa alettiin pitää päiväkirjaa tapahtumista.¹⁹⁸

Lakkolaiset tekivät pian olonsa mukavaksi. Rantamaja oli muutenkin yhdistyksen rentoutumispaikka, joten ei ole ihme, että ilmapiiri muuttui pian yhdeksi pitkittyneeksi saunailaksi. Paikalla saattoi olla useampikin kymmenen järjestön jäsentä, ja sauna oli kuumana koko ajan. Avantoon pääsi, alkoholia kului ja korttiakin pelattiin. Monet lakkolaiset viettivät aikaa majalla vuorokauden ympäri.¹⁹⁹ Rantamajalla oli jo jotain

¹⁹⁶ IS 16.2.1976, 9 ”Poliisien lakkojohtaja: ”Kurin säilyminen ei mikään yllätys””.

¹⁹⁷ Poliisimies 3/1976, 102–104 ”Tapahtumia työtaistelun ajalta”.

¹⁹⁸ JP KSPYA, KSPY:n ”Pöytäkirja hallituksen kokouksesta 3/76”, 26.2.1976; Kalenius 24.2.2014, 15; Rautiainen 21.2.2014. Päiväkirjat toimitettiin lakon jälkeen SPL:lle. Nykyinen sijainti tuntematon.

¹⁹⁹ Hintikka 19.5.2014; Kalenius 24.2.2014; Rautiainen 21.2.2014.

vuosia ollut televisio, josta illalla seurattiin tarkkaan yhdeksän uutiset tuoreimpien lakkotietojen saamiseksi.²⁰⁰

Lakkolaiset saivat ilmeisesti tukea muutamalta paikalliselta yritykseltä. Paikallinen elintarvikealan yritys lahjoitti majalle hernekeittoa, makkaraa ja muuta syömistä. Myös paikallinen bussiyhtiö antoi ilmaisia kyytejä lakkolaisille.²⁰¹

Muuallakin Suomessa lakkolaisilla oli pääsääntöisesti omat päämajansa. Hämeenlinnassa päämajaa pidettiin hotellissa ja Helsingissä taas Lauttasaaren kesäkodilla.²⁰² Poliisiorganisaatio on päällikkövetoinen, joten ei ihme, että lakon aikanakin selvät johtosuhteet ja kokoontumispaikat olivat käytössä. Myös ryhmähenki, jolle riitaisien yhdistysvuosien jälkeen olikin tilausta, parani lakon seurauksena.²⁰³

Pitkittyneellä toimettomuudella ja juhlinnalla oli myös käänköpuolensa. Lakkopäällikkö Jalo Rautiainen kertoi suuren osan ajastaan menneen sisäiseen järjestyksenpitoon. Eikä vain lakkorintaman pitämiseksi kasassa, vaan myös juopuneiden miesten kurissa pitämiseksi.²⁰⁴

SPL:n keskuslakkotoimikunta yritti parhaansa mukaan pitää jäsenistönsä ajan tasalla. Sen tiedotusosasto lähetti lakon aikana muun muassa kolme kiertokirjettä lakkotilanteesta.²⁰⁵ Myös neuvottelujen välillä kotiutetun liiton valtuuston paikalliset jäsenet, puheenjohtaja Reino Vaitinen ja nimismiespiirien edustaja Pauli Hintikka, toivat tietoa neuvottelujen etenemisestä Jyväskylän lakkolaisille.²⁰⁶ Ehkä tärkeimpänä tehtävänä oli kuitenkin lakkolaisten rivien pitäminen tiiviinä:

Ja yhdessäkin käytiin (Rantamajalla). Valamassa uskoa, kun moni jorupes epäilemään, että pitäskö lähtee töihin vai ei. Kun nähtiin, että

²⁰⁰ Rautiainen 21.2.2014.

²⁰¹ Pasonen 14.7.2014. Tietoja ei pystynyt varmistamaan muista lähteistä.

²⁰² Hintikka 19.5.2014; Mikkola 8.9.2014.

²⁰³ KSML 27.2.1976, 10 ”Poliisien...”; Rautiainen 21.2.2014.

²⁰⁴ Rautiainen 21.2.2014.

²⁰⁵ THA SPLA D 61, ”Kiertokirje n:o 6/1976”, 15.2.1976; ”Kiertokirje n:o 7/1976”, 17.2.1976;

”Kiertokirje n:o 8/1976”, 22.2.1976.

²⁰⁶ Hintikka 19.5.2014.

*hommat pyörii. Rikospoliisit tekee melkein ympärivuorokautista työtä ja hoitavat kaikki poliisin työt. Ja Jyväskylässä myös päälylystö osallistu...*²⁰⁷

Erilaisia kokouksia²⁰⁸ ja pienempiä tiedotustilaisuuksia pidettiin Rantamajalla ilmeisesti useampia, mutta 26.2.1976 järjestettiin suuri lakkokokous ravintola Ukkometsossa²⁰⁹ Jyväskylän keskustassa.²¹⁰ Paikalle oli kutsuttu läänin lakossa olevat poliisit, ja suurin osa myös noudatti kutsua. Noin sadan lakkolaisen lisäksi paikalle olivat saapuneet kaikki paikalliset lakon johtajat sekä SPL:n lakkotiedottaja Pertti Loikkanen. Paikalla ollut Tapani Kalenius muisteli tilanteen jo muuttuneen:

*Jotenkin minä koin alistuneeks sen tilanteen sitten siellä. Mutta kyllä sitä koitettiin luoda siellä sitä henkeä, että pysytään lakon takana loppuun asti.*²¹¹

Kokous olikin voimannäyte ulospäin, sillä Keski-suomalainen julkaisi siitä ison uutisen seuraavana päivänä otsikoimalla: ”Lakkokokous uhkui yhteishenkeä”.²¹² Samanlaiset kokoukset järjestettiin aluetoimikuntien toimesta myös muissa suurissa kaupungeissa.²¹³

Merkittävä osa poliisimiehistä vietti siis aikaa Rantamajalla, mutta eivät kaikki. Muun muassa Kalenius kertoi kyllä käyneensä majalla, mutta viettäneensä muuten aikaa varsinkin kotitilallaan tilan töissä.²¹⁴ Paavo Pasonen kertoi aikaa jääneen sivutöiden tekemiseen, perheelle ja lenkkeilylle.

*Mää muistan kun mä sen Seppälänkankaan kiersin. Se oli mun lenkki, oisko ollut seitsemän kilometriä. Oli niin pirun kylmä.*²¹⁵

²⁰⁷ Hintikka 19.5.2014.

²⁰⁸ JP KSPYA ”Pöytäkirja hallituksen kokouksesta 3/76”, 26.2.1976.

²⁰⁹ Ravintola sijaitsi Sokoksen viidennessä kerroksessa. Se tuhoutui 29.11.1981 tapahtuneessa tulipalossa. KSML 30.11.1981, 10 ”Ukkometson miljoonapalon syy vielä tuntematon”.

²¹⁰ Rautiainen 21.2.2014.

²¹¹ Kalenius 24.2.2014.

²¹² KSML 27.2.1976, 5 ”Poliisien työtaistelu kestää vielä viikon?”.

²¹³ THA SPLA D 61, ”KiertoKirje n:o 7/1976”, 17.2.1976.

²¹⁴ Kalenius 24.2.2014.

²¹⁵ Pasonen 14.7.2014.

Sivutöitä lakon aikana teki moni muukin. Moni hankki lisäansioita tavallisessa arjessakin, mutta nyt oli aikaa tehdä sivutöitä ihan täysipäiväisesti: hirsitöitä, sementtijunien tyhjennystä ja muita erilaisia urakoita.²¹⁶

Lakkolaiset viettivät aikaa myös kaupungilla ja erityisesti torin kulmilla, jonne poliisimestari Mäkinen oli iltaisin keskittänyt töihin jääneiden poliisien toimintaa.²¹⁷ Lakkolaiset seurasivat työkavereiden työskentelyä tarkasti. Lähes kaikki haastateltavat mainitsivat kiinnittäneensä huomiota aiemmin mainittuun päällystön tapaan ajaa poliisiautoilla hälytyslaitteet päällä ilman erillistä syytä. Päällystön aktiivisuus aiheutti lakkolaisissa paitsi paheksuntaa,²¹⁸ myös hämmennystä:

*[...]niin se jotenkin tuntui hurjalta. Että niin se sitten... Onnistuu se päälliköiltäkin tuo.*²¹⁹

Lehtien uutisista saattoi lukea lakkolaisten ajanvietosta muualla maassa. Lahdessa lakkolaiset käyttivät aikaansa kettujahdissa, kalastaen sekä saunoen.²²⁰ Myös Jämsässä oli kalastettu, hiihdetty ja hoidettu lapsia.²²¹ Vantaalla oli pidetty hiihtokisoja sekä pelattu lentopalloa.²²² Lakon alkupäivinä oli myös hyvä viettää aikaa olympialaisia seuraten.²²³

Aikaa riitti myös naapureiden kanssa jutteluun. Suurin osa haastatelluista muisteli ihmisten suhtautuneen lakkoon ymmärtävästi, mutta arvosteluakin oli esiintynyt. ”Kun veronmaksajien rahoilla tällaista touhua.”²²⁴ Iltasanomien järjestämässä kyselyssä kaksi kolmesta kyselyyn vastanneesta kansalaisesta vastustikin poliisien lakkoa.²²⁵

Jyväskyläläisten poliisien ajankäyttö ei siis olennaisesti eronnut muun maan menosta. Paikkakunnan poliisit kokoontuivat Rantamajalle, jossa lakon johtajat yrittivät pitää

²¹⁶ Rautiainen 21.2.2014; Pasonen 14.7.2014; Mikkola 8.9.2014.

²¹⁷ Mäkinen 31.3.2014. Katso myös Karonen 1997, 73.

²¹⁸ Kalenius 24.2.2014; Mäkinen 31.3.2014; Salovaara 26.2.2014.

²¹⁹ Kalenius 24.2.2014.

²²⁰ HS 18.2.1976, 8 ”Lahtelaisten poliisien aika kuluu kettujahdissa”.

²²¹ KSML 27.2.1976, 9 ”Poliisi ja lakko –teillattu yhdistelmä”.

²²² IS 18.2.1976, 12 ”Putkat käytössä lakonkin aikana”.

²²³ IS 13.2.1976, 10 ”OLAVI LÄHTI KOTIIN”.

²²⁴ Kalenius 24.2.2014.

²²⁵ IS 17.2.1976, 1 ”KUUMA LINJA: Poliisia ei enää tarvita”. Katso myös Leppä & Mäkinen 1979b, 61–71.

lakkolaisten rivit suorina. Majan ulkopuolella elämä oli tavallista siviilielämää. Monet tavalliset ihmisetkin arvostelivat poliisien lakkoa, mutta vain harva sanoi sen lakkolaisille suoraan.

4.5. Ensimmäisen lakkoviikon jälkeiset neuvottelut

Perjantaina 20. helmikuuta pidetyssä SPL:n valtuuston kokouksessa kävi ilmi, ettei valtion puolesta neuvotteleva valtion työmarkkinalaitos ollut valmis edes neuvottelemaan esitettyjen aiempien vaatimusten pohjalta. Valtakunnansovittelija oli pyytänyt valtuustolta uusia täsmennettyjä vaatimuksia.²²⁶

Valtuusto luopui 6 markan korotusvaatimuksesta, mutta uuteenkin vaatimukseen sisältyi yhä merkittäviä palkankorotuksia erilaisten kulunkikorvauksien, vakanssijärjestelyjen ja erityislisien kautta. Valtion työmarkkinalaitos ilmoitti, ettei tulopoliittisen kokonaisratkaisun (tupo) tai valtion virka- ja työehtosopimuksen (VES) ratkaisuja ylitetä, eikä SPL:n uudenkaan esityksen pohjalta siis neuvotella. Valtakunnansovittelija Teuvo Kallio ehdotti uutta sovintoehdotusta, mutta SPL:n valtuusto ei nähnyt aiempiin neuvotteluihin pohjautuvaa neuvottelutulosta hyväksyttävänä. Tilanteeseen ei löydetty ratkaisua, ja valtuuston jäsenet matkustivat kotipaikkakunnilleen.²²⁷ Valtakunnansovittelija antoi lehdille lausunnon, jossa kuvasi tilannetta mustaksi. Samalla hän totesi: ”Mutta tämä lakko on niin kummallinen, että tässä eivät tavalliset työmarkkinasäännöt pelaa.”²²⁸

Neuvottelujen jälkeen 22.2.1976 liitto tiedotti tilanteesta jäsenilleen 22.2.1976 sekä vetosi myös järjestyhtenäisyyden puolesta:

Keskuslakkotoimikunta vetoaa aluetoimikuntiin ja paikallisiin lakkotoimikuntiin sekä jokaiseen lakossa olevaan jäseneen, että taistellaan kaikki yhdessä loppuun saakka, vaikka vastassamme onkin mahtava koneisto.

²²⁶ THA SPLA D 61, SPL:n kiertokirje n:o 8/1976, 22.2.1976.

²²⁷ THA SPLA D 61, SPL:n kiertokirje n:o 8/1976, 22.2.1976.

²²⁸ HS 20.2.1976, 3 ”Sovintoyritys nurin Poliisilakko jatkuu”.

[...]

*ME VOITAMME TAI KAADUMME YHDESSÄ, KOSKA KUMMASSAKIN TAPAUKSESSA MEIDÄN TULEE SÄILYTTÄÄ JÄRJESTÖLLINEN YHTEENKUULUVUUDEN TUNTEEMME.*²²⁹

Alleviivauksen ja isojen kirjaimien käyttö edellä olevissa lainauksissa kertoo osaltaan tilanteen kiristymisestä. Tilanne ei vaikuttanut hyvältä. Järjestöyhtenäisyys oli vaarassa, eikä aiemmasta voitonvarmuudesta ollut enää jälkeäkään.

4.6. Lehdistön mielipiteitä ja politiikkaa

Aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu lehdistön suhtautuneen poliisien lakkoon varsin torjuvasti. Laaksonen on nähnyt tilanteessa jopa auktoriteettikapinaa ja loan heittoa poliisiin niskaan.²³⁰ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Poliisilakko-tutkimusta on syytä pitää vähemmän puolueellisena, ja sen mukaan lehdistö suhtautui vielä melko myönteisesti lakkoon sen alussa, mutta verrattain pian se tuomittiin varsin yksimielisesti. Esimerkiksi Helsingin Sanomien on todettu uutisoineen varsin negatiivisesti lakkolaisten vaatimuksista. Myös Suomen Tietotoimiston toimittamista uutisista on voinut havaita saman suhtautumistavan. Äärivasemmiston lehdet, kuten Kansan Uutiset, taas uutisoivat lakosta ja lakkolaisten vaatimuksista selvästi positiivisemmassa sävyssä.²³¹

Vaikka itse lakkoon oli lähdetty ilman selviä päivänpoliittisia vaikutteita, oli ammattiyhdistystoiminta ja lakkoaseen käyttö sinänsä työväenlaivan (ja vasemmiston) suosimaa politiikkaa. Ainakin Jyväskylässä lakonaikaiset ammattiyhdistysten puheenjohtajat, Keski-Suomen Poliisien Yhdistyksen Reino Vaitinen ja Jyväskylän rikospoliisiyhdistyksen Reino Manerus, olivat sosiaalidemokraatteja, mitä voi pitää jonkin verran yllättävänä asiana. Suomalainen poliisi on kuitenkin, ehkä 1940-luvun lopun valtiollista poliisia (Valpo) lukuun ottamatta, ollut aina varsin oikeistolaisesti ajatteleva. Vain harva poliisi tunnustautui 70-luvulla edes sosiaalidemokraatiksi,

²²⁹ THA SPLA D 61, SPL:n kiertokirje n:o 8/1976, 22.2.1976.

²³⁰ Laaksonen 1998, 215.

²³¹ Leppä & Mäkinen 1979a, 36–58.

kommunisteista puhumattakaan.²³² Sen sijaan aktiivisesti lakkoa ajanut Helsingin Poliisien Yhdistyksen puheenjohtaja Esa Suursalmi oli valittu tehtävänsä Kokoomuksen tukeman kampanjan avulla. Jalonen onkin tutkimuksessaan todennut puoluepolitiikan tulleen Suursalmen valinnan myötä mukaan Helsingin Poliisien Yhdistyksen yhdistystoimintaan.²³³ SDP:n Kalevi Sorsa epäilikin politiikan olevan poliisilakon takana liiton johtohenkilöiden kokoomuslaisuuden vuoksi,²³⁴ mutta lausuntoa on syytä pitää varsin poliittisesti värittyneenä.

Vuosina 1981 ja 1987 tehdyt kyselyt kuvaavat hyvin poliisien poliittista suhtautumista: Kokoomusta, Keskustaa tai muita porvaripuolueita kannatti molemmissa kyselyissä yli 50 prosenttia vastanneista. Sosiaalidemokraattien kannattajia oli noin 5 prosenttia ja kommunistisia puolueita 1,4 – 0,3 prosenttia. Sitoutumattomia tai kantaansa ilmoittamattomia oli noin 40 prosenttia.²³⁵

Kommunistien lakon aikainen tuki niin lehdissä kuin muutenkin oli monille poliiseille hilpeyden aihe.²³⁶ Aiempien lakkojen kahakoissa äärivasemmisto oli ollut poliisin voimatoimenpiteiden kohteena.²³⁷ Nyt kommunistit olivat yhtäkkiä lakkoilevan poliisin ainoa julkinen tuki.

Mieleenpainuvaa kommunistien tuki oli tosin töissä olleillekin, sillä sekä poliisimestari Mäkinen että komisario Myllymäki muistelivat Jyväskylän kaupungin poliisin neuvottelukunnan²³⁸ kommunistijäsenen lakon aikaisia vierailuja poliisiasemalla:

*Varsinkin SKDL:n mies: ”taistelutahtoo, taistelutahtoo”. [...] Kyllä se oli meidän tukena. [...] Perhana vie se toi aina... Se pullaa toi välillä.*²³⁹

²³² Hintikka 19.5.2014; Mäkinen 31.3.2014.

²³³ Jalonen 1998, 94.

²³⁴ Bergholm 2012, 450.

²³⁵ Virta 1987, 9.

²³⁶ Turun Telakan metallimiesten ammattiosasto ilmaisi lakolle tukensa. Mikkola 8.9.2014; Rautiainen 21.2.2014; Jalonen 1998, 85.

²³⁷ Esimerkiksi Kemin lakko 1949, Yleislakko 1956 sekä vuoden 1962 kommunistisen liikkeen järjestämä maailman nuorison ja ylioppilaiden festivaalin tapahtumat olivat luoneet vahvaa vastakkainasettelua. Jalonen 1998, 49–65; Mertanen 2004, 57–61.

²³⁸ Katso alaviite 26.

*Ja sitten siellä oli taistolainen kommunisti. Hän toi päällystölle kahvit.*²⁴⁰

Kommunistit antoivat siis ainakin yksilötasolla tukea sekä lakkoileville että töissä olleille poliiseille. Yleisesti ottaen lakkolaisten saama tuki oli vähäistä. Työnantajapuolen tiedotus toimi tehokkaasti, ja sillä oli lehdistön tuki takanaan. Aikavälillä 1.2.1976 -15.3.1976 julkaistuista osapuolten tiedonannoista 59 prosenttia oli työnantajien ja 38 prosenttia lakkolaisten, ja ero vain kasvoi itse lakon aikana.²⁴¹ SPL:n tiedottaja Pertti Loikkanen valittikin, ettei varsinkaan pääkaupunkiseudun lehdistö julkaissut lakkolaisten tiedonantoja.²⁴² Lehdistö toi esille myös ammattiyhdistysliikkeen penseän suhtautumisen poliisien lakkoon. Lehdistössä katsottiin kuitenkin yksimielisesti, että töissä olevat poliisit olivat kunnan väkeä.²⁴³

Mutta kuinka lehdistö suhtautui lakkoon Jyväskylässä? Suurin osa haastattelemistani poliiseista ei ollut kiinnittänyt asiaan huomiota tai ei ainakaan muistanut sitä enää. Tarkastelin uutisointia erikseen Keski-suomalaisessa, koska onhan suuren alueellisen lehden mielipiteillä merkittävä vaikutus niin yleisön kuin poliisienkin mielipiteen kehittymiseen. Keski-suomalaisessa oli 1.2.1976 – 15.3.1976 noin 40 poliisin lakkoa sivuavaa uutista. Kahdeksasta poliisilakkoon negatiivisesti suhtautuneesta uutisesta kaikki olivat joko lehden omia pääkirjoituksia tai poimintoja toisista sanomalehdistä. Keski-suomalaisen omia uutisia näistä oli neljä. Lakkolaisiin positiivisesti suhtautuneita uutisia oli kolme. Näissä uutisissa näkökulma oli pääsääntöisesti poliisien omissa puheenvuoroissa.

Keski-suomalainen ei pääkirjoituksissaan hyväksynyt lakon vaatimuksia, mutta myönsi poliisin olojen ja muun kehityksen tarpeen.²⁴⁴ Lehti hyökkäsi suoraan lakkolaisia kohtaan oikeastaan vain kahdesti. Lakon alussa lehti arvosteli lakon kymmenkertaista palkkavaatimusta järjettömäksi.²⁴⁵ Pääkirjoituksessaan 21.2.1976 ”Poliiseja riittävästi?” lehti arvioi lakon osoittavan, että poliiseja on viime vuosina lisätty ehkä liikaakin.

²³⁹ Mäkinen 31.3.2014.

²⁴⁰ Myllymäki 11.7.2014.

²⁴¹ Leppä & Mäkinen 1979a, 37–41.

²⁴² KSML 27.2.1976, 10 ”Poliisien...”.

²⁴³ Leppä & Mäkinen 1979, 42.

²⁴⁴ KSML 14.2.1976, 4 ”Poliisien lakko”.

²⁴⁵ KSML 17.2.1976, 4 ”Rauha maassa”.

Kuitenkin esimerkiksi Helsingin Sanomiin verrattuna,²⁴⁶ Keskisuomalainen pysyi varsin puolueettomalla linjalla. Silti lakkolaiset hermostuivat Jyväskylässä lehdistön ja eritoten Keskisuomalaisen suhtautumiseen. Heidän edustajansa kävivätkin Keskisuomalaisen päätoimittajan Erkki Laatikaisen luona keskustelemassa lehden linjasta lakon loppupuolella:

*Kyl me niin vakuuttavasti asiamme esitettiin siellä, että kun juotiin sitten Erkin tarjoamat, Laatikaisen tarjoamat kahvit, niin sillä kahvikuppi kilis kädessä. ... Se oli niin yks silmästä. Yks silmästä kirjottelua, että se alko meitä närästämään. Ja pikkusen poikkes totuudesta.*²⁴⁷

Näkemyks lehdistön negatiivisesta suhtautumisesta poliisilakkoon pitää siis paikkaansa. Vaatimukset nähtiin lehdistössä laajalti ylimitoitetuksi, koko lakko laittomaksi ja valtion taloustilanteen johdosta myös ”maan edun” vastaiseksi.

4.7. Lakon loppumiseen johtanut tilanne

Keskiviikkona 25.2.1976 työtuomioistuin tuomitsi Suomen Poliisien Liiton maksamaan valtiovarainministeriölle 25000 markan hyvityssakon työrauhan ja virkaehtosopimuksen rikkomisesta.²⁴⁸

*Eikä koskaan ollut ketään tuomittu niin suurella sakolla. Ja Martikainen meni pankkiin ja otti seteleinä 25000 markkaa. Meni työtuomioistuimeen ja alko latomaan 25000 tiskiä ja näkemiin.*²⁴⁹

Liiton puheenjohtajan uhmakkaasta käytöksestä huolimatta lakkolaiset alkoivat tuskastua, kun lakko vain jatkui, eikä neuvotteluja edes käyty. Kuitenkin vain harva haastateltava edes muisti työtuomioistuimen tuomiota lakon laittomuudesta

²⁴⁶ Kiesilä 2006.

²⁴⁷ Rautiainen 21.2.2014.

²⁴⁸ THA SPLA D 55, ”Toimintakertomus 1976”, 42. Laillisuuskysymyksestä mm. Nousiainen & Takala 1979, 26–29.

²⁴⁹ Mikkola 8.9.2014.

puhumattakaan.²⁵⁰ Silti on syytä olettaa, että tuomioistuimen tuomio varmasti heikensi entisestään lakkolaisten halukkuutta lakon jatkamiseen.

VTY:n avustuksella SPL:n neuvottelijat kutsuttiin vihdoinkin perjantaina 27. päivä valtakunnansovittelijan Teuvo Kallion toimistoon. Kallio ilmoitti, ettei SPL:n edellisen esityksen pohjalta voi neuvotella, koska valtioneuvosto ei tulisi hyväksymään TUPO- ja VES-ratkaisujen romuttamista. Ainoa tie olisi pyrkiä kartoittamaan jo saavutetut tulokset ja pyrkiä neuvotteluratkaisuun niiden kautta.²⁵¹

SPL:n neuvotteluryhmä aloitti lauantaina aamupäivällä neuvottelut sisäasiainministeriössä. Samana iltapäivänä koolle kutsuttu liiton valtuusto alkoi käsitellä lakkotilannetta ja huolestuttavia huhuja siitä, että osa lakkolaisista olisi palaamassa töihin seuraavan viikon alussa. Valtuusto päätti kuitenkin pitää kiinni 20.2.1976 esitetyistä vaatimuksista.²⁵²

Illan neuvottelut valtakunnansovittelijan toimistossa toivat varmuuden siitä, ettei esitetyillä vaatimuksilla olisi menestymisen mahdollisuuksia. Illalla pidetyssä valtuuston jatkokokouksessa neuvottelijoille annettiin valtuudet pyrkiä enää mahdollisimman pikaiseen neuvotteluratkaisuun mahdollisimman hyvin tuloksin. Valtuusto päätti itse hyväksyä mahdollisen neuvottelutuloksen ilman jäsenistöllä suoritettavaa äänestystä.²⁵³

Ratkaisuun oli todennäköisesti vaikuttamassa myös tieto valtiovarainministeriön uudesta kanteesta työtuomioistuimelle. Nyt 50000 markan hyvityssakkoja vaadittiin liiton lisäksi Espoon, Helsingin, Lahden, Liikkuvan poliisin, Tampereen, Turun, Kotkan ja Vantaan poliisiyhdistyksiltä. Asian pääkäsitely pidettäisiin 8.3.1976.²⁵⁴ Lisäksi oli esitetty uhkauksia yksittäisten jäsenten sakottamisesta. Jäsenyhdistyksillä ei tarvittavia rahoja olisi ollut, ja liitonkin rahat olisivat riittäneet uusiin sakkoihin hädin tuskin.²⁵⁵

²⁵⁰ Hintikka 19.5.2014; Mikkola 8.9.2014.

²⁵¹ THA SPLA D 55, ”Toimintakertomus 1976”, 42.

²⁵² THA SPLA D 55, ”Toimintakertomus 1976”, 42–43; KSML 28.2.1976, 5 ”Poliisiliiton valtuusto koolla tänään”; Laaksonen 1998, 211.

²⁵³ THA SPLA C29, SPL:n valtuuston kokoukset 1976, 3d/76; THA SPLA D 55, ”Toimintakertomus 1976”, 43. Katso myös Laaksonen 1998, 211.

²⁵⁴ THA SPLA D 55, ”Toimintakertomus 1976”, 43–44.

²⁵⁵ Mikkola 8.9.2014.

Neuvotteluja lakon lopettamiseksi käytiin koko sunnuntai. Tilanne oli hyvin tiedossa myös lehdistössä, sillä esimerkiksi Helsingin Sanomat otsikoi jo sunnuntaiamuna ”Poliisilakon ratkaisua povataan.”²⁵⁶ Neuvotteluiden liikkumisvara oli lähinnä kulunkikorvausasioissa ja sopimuksen tekstimuodoissa. Valtakunnansovittelija teki lopulta uuden sovintoesityksen, jossa päätettiin asettaa toimikuntia pohtimaan useampia kiistakysymyksiä. Järjestyspoliisille maksettaisiin kulunkikorvausta tutkintatehtävistä 2,60 markkaa päivältä. Sovintoehdotuksen mukaan työtuomioistuimeen viety kanne peruttaisiin sopimuksen syntyessä. SPL:n valtuusto keskusteli hetken sovintoesityksen saatuaan, jonka jälkeen hyväksyi sen. Lakko loppuisi seuraavana aamuna.²⁵⁷

SPL antoi siis periksi. Tähän vaikutti voimakkaasti siis kaksi seikkaa: Tärkeimpänä oli SPL:n hallituksen ja liittokokouksen pelko rivien murenemisesta, kun monin paikoin Suomea oli kuultu väsyneiden lakkoilijoiden uhkauksia töihin paluusta. Toinen varmasti vaikuttanut seikka oli liittoa, sen jäsenyhdistyksiä ja mahdollisesti myös jäseniä uhanneet sakot, joita liiton talous olisi tuskin kestänyt. Samankaltaiseen lopputulokseen on tultu myös Jalosen (1998) ja Laaksosen (1998) tutkimuksissa.

²⁵⁶ HS 29.2.1976, 3 ”Poliisilakon ratkaisua povataan”.

²⁵⁷ THA SPLA D 55, ”Toimintakertomus 1976”, 45–47.

5. Lakon jälkeen

5.1. ”Me ei saatu mitään, mutta koirat sai kolmekymppiä”²⁵⁸

Poliisilakko päättyi maanantaiaamuna 1.3.1976 kello 08.00. Lakkolaiset alkoivat sopimuksen mukaisesti ilmoittautua työpaikoilleen, ja iltaan mennessä jo lähes 5000 poliisia oli näin tehnytkin.²⁵⁹ Myös Jyväskylässä töihin paluu sujui hyvin.²⁶⁰

Lakko oli kestänyt yhteensä 17 päivää. Tehdyn sopimuksen mukaan poliisit saivat tulopoliittisen ratkaisun mukaisen palkankorotuksen eli 136–178 markkaa, joka oli noin kymmenesosa alkuperäisestä tavoitteesta. Palkka- ja eläkeikäasiat siirrettiin erillisten toimikuntien käsiteltäväksi. Nuorempien konstaapeleiden toimia lakkautettiin ja tilalle perustettiin ylempiä toimia. Myös poliisien terveydenhuoltoa parannettiin sekä vapaamuotoinen varallaolo poistettiin. Lisäksi muun muassa Helsingin pääluottamusmiehen toimi vakinaistettiin ja poliisien oikeudenkäyntikulut vahvistettiin maksuttomiksi. Poliisikoiranomistajat saivat ruokarahaan 30 markan korotuksen.²⁶¹ Samat asiat oli joitain tarkennuksia lukuun ottamatta luvattu jo ennen lakkoa annetussa sovintoesityksessä.

*Eli ei kyllä osattu varautua siihen, että me tehdään niin epäonnistunut lakko, ettei periaatteessa saada mitään. Ja ollaan 17 vuorokautta lakossa.*²⁶²

*Se on vähän niinku talvisodan päättyminen. Että hyvä että päätty, mutta voi helvetti millä ehdoilla.*²⁶³

Tuskin kukaan piti lakkoa onnistuneena, vaikka SPL:n puheenjohtaja Olavi Martikainen kehuikin lakon kannattaneen. Vahvasti epäonnistumisen toi esiin esimerkiksi Helsingin Sanomat, jonka pääkirjoituksessa 2.3.1976 ”Oppirahat ja opetus” todettiin, että epäonnistuneempaa lakkoa on harvoin nähty. Sisäasiainministeriön poliisiosasto sentään

²⁵⁸ Rautiainen 21.2.2014

²⁵⁹ HS 2.3.1976, 3 ”Poliisien pöydillä iso paperisota”.

²⁶⁰ KSML 2.3.1976, 12 ”Poliisi...”; Mäkinen 31.3.2014; Rautiainen 21.2.2014; Salovaara 26.2.2014.

²⁶¹ THA SPLA D 61, SPL:n ”Kiertokirje n:o 9/1976”, 1.3.1976; HS 2.3.1976, 9 ”Poliisi julistautui lakon voittajaksi”.

²⁶² Mikkola 8.9.2014.

²⁶³ Rautiainen 21.2.2014.

näki yhteiskunnan osoittaneen elinvoimansa, kun se oli omaehtoisesti noudattanut lakon aikana yhteisiä sääntöjä.²⁶⁴

Suomen Poliisien Liitto kiitteli julkilausumassaan jäseniään sekä totesi muun muassa seuraavaa:

Tuskin maassamme ovat minkään ammattikunnan pyrkimykset kohottaa palkkaustaan ja toteuttaa muita perusteltuja tavoitteitaan vallitsevien epäkohtien poistamiseksi kohdanneet niin ankaraa vastustusta arvovaltaisten yhteiskunnan eri vaikuttajajyksiköiden taholta, kuin mitä on ammattikuntamme työtaistelu saanut osakseen.²⁶⁵

Liitto purki tapahtunutta kutsumalla aluetoimikuntien johtajat, lakkojohtajat ja muut tapahtumiin vaikuttaneet henkilöt Helsinkiin 11.3.1976.²⁶⁶ Myös Jalo Rautiainen kävi kokouksessa, jossa todettiin tapahtunut ja kiiteltiin aluejohtajia vastuun kantamisesta.²⁶⁷

Lakon päättyminen herätti joissain lakkolaisissa katkeruutta, joka saattoi kestää vuosia.²⁶⁸ Poliisimies –lehden mielipidekirjoituksessa ylikonstaapeli Matti Mäyrä totesi kärjistäen: ”Poliisilakko on päättynyt. Meidät on saatu alistetuksi”.²⁶⁹ Toisaalta varsinkin vanhemmat miehet olivat helpottuneita, kun lakko loppui.²⁷⁰

Jyväskylässä tunnelmat olivat samankaltaisia. Kukaan haastatelluista poliiseista ei olisi toivonut lakon jatkumista, mutta useampikin mainitsi lakon loppumisen olleen hyvä asia. Lakossa olleiden kesken vallitsi suuri pettymys lakon tuloksiin.²⁷¹

Haastatteluissa esiin tullut ja jo aiemmin tässä tutkimuksessa käsitelty vanhempien miesten lakkovastustus erottui jollain tapaa ehkä myös poliisipäällystön ja poliisiylijohtajan puheissa. Lakon tuomittavan laittomuuden lisäksi ihmeteltiin yhä

²⁶⁴ JP JPA Poliisilakkosanomat, ”Sisäasiainministeriön yleiskirje poliisin henkilökunnalle”, 1.3.1976.

²⁶⁵ THA SPLA D 61, SPL:n ”Julkilausuma”, 1.3.1976.

²⁶⁶ THA SPLA F VII, ”KOKOUSKUTSU”, 4.3.1976.

²⁶⁷ Mikkola 8.9.2014; Rautiainen 21.2.2014.

²⁶⁸ Rautiainen 21.2.2014.

²⁶⁹ Poliisimies 4/1976, 151–152 ”Ei anneta periksi”. Katso myös Mäkinen 1979b, 71–72.

²⁷⁰ Kalenius 24.2.2014.

²⁷¹ Hintikka 19.5.2014; Kalenius 24.2.2014; Pasonen 14.7.2014; Rautiainen 21.2.2014.

myös sitä, että poliisi saattoi ylipäättään lakkoilla. Eniten korostettiin kuitenkin tarvetta eheyttää lakon aiheuttamat vahingot eri poliisiryhmien keskuudessa.²⁷²

Tämä ei ollut tuntematonta Jyväskylässäkään, sillä henkilökunnan saattoi havaita jakautuneen lakossa useaan eri leiriin.²⁷³ Töihin jääneiden ja lakkolaisten lisäksi jakolinja oli muodostunut myös lakkoa kannattaneiden ja sitä vastustaneiden välille. Tällä ei lopulta ollut suuria pitkäkestoisia vaikutuksia, vaan työt jatkuivat niin kuin ennenkin.

Samankaltaiset rajalinjat henkilöstöryhmien välille muodostuivat myös Yhdysvalloissa Memphisin kaupungin vuoden 1978 poliisilakossa. Myös Memphisissä päällystö oli töissä miehistön lakkoillessa. Tilanne tulehtui lakon jälkeen pahoin kuukausiksi, ja eritoten kaikki päällystön lakon jälkeiset toimet nähtiin rangaistukseksi lakolle.²⁷⁴ Suomessa miehistön suhteet päällystöön siis säilyivät, mutta rankaisija löydettiin muualta.

Pian lakon jälkeen alkaneet valtiontalouden säästötoimenpiteet iskivät poliisiin kovaa. Säästöjen seurauksena virkoja jätettiin täyttämättä ja autojen ja tarvikkeiden käyttöä rajoitettiin. Osa lakossa olleista näki säästötoimenpiteet valtio-työnantajan rankaisuna lakon toteuttamisesta, mitä mielikuvaa vielä vahvistivat tiedot virkojen vähennyksien painottumisesta erityisesti poliisiin.²⁷⁵ Vallinneessa tilanteessa kaikki ratkaisut oli helppo laittaa lakon syyksi.

Poliisilakko-tutkimuksessa arvioidaan, että koetun lakon seurauksena poliisin olisi helpompi käyttää lakkoa painostuskeinona myös tulevaisuudessa.²⁷⁶ Vaikka Helsingin poliisit uhkasivatkin lakolla työvuorouudistuksen takia vuonna 1977,²⁷⁷ niin silti esitetty arvio on osoittautunut täysin vääräksi. Kukaan haastateltavastani ei pitänyt uutta lakkoa mahdollisena ainakaan heti tapahtuneen jälkeen. Samoin jo ennen Poliisilakko-

²⁷² Suomen poliisilehti 1976, 121 ”Suomen poliisipäällystyhdistys ry:n vuosikokous”; Suomen poliisilehti 1976, 124 ”Lyhennelmä poliisiylijohdaja Erkki J. Korhosen puheesta Vääksyssä 12.3.1976”.

²⁷³ Salovaara 26.2.2014.

²⁷⁴ Giacomassi & Sparger 1981, 45.

²⁷⁵ Poliisimies 5/1976, 183–184, ”Säästöohjelma poliisityössä”, 194 ”Lakon jälkitilanne”; Poliisimies 3/1977, 99–100 ”SPL poliisin säästöohjelmasta”.

²⁷⁶ Mäkinen 1979b, 72.

²⁷⁷ Jalonen 1998, 88; Mäkinen 1979b, 72.

tutkimuksen valmistumista teetetyssä VTY:n järjestötutkimuksessa vuonna 1978, todetaan SPL:n jäsenten olevan muita ammattiryhmiä haluttomampia lakkoon.²⁷⁸ Sama on luettavissa vuonna 1987 tehdyn, poliisin työmarkkinapoliittisia mielipiteitä koskeneen tutkimuksen riveiltä. Vaikka selvä enemmistö piti lakkoa poliisillekin kuuluvana oikeutena, niin alle 50 prosenttia oli valmis käyttämään lakkoasetta työehtosopimuksen solmimiseksi. Mitä vanhempia vastaajat olivat, sitä suurempaa oli myös lakon vastustus.²⁷⁹ Alle viidenkymmenen prosentin kannatuksessa on suuri ero kyselyyn, jonka SPL teetti jäsenilleen ennen lakkoon ryhtymistä. Tuolloin lakkoa kannatti jopa lähes 78 prosenttia äänestäneistä.²⁸⁰ Lakon vaikutukset näkyivät konkreettisesti, sillä vuoden 1987 tutkimuksen lisähuomautuksissa oli ollut merkintöjä ”yksi kerta riitti”.²⁸¹ Tai kuten Jalo Rautiainen haastattelussaan totesi:

*Ei ei. Ei kyllä se tuli selväksi, että se ei niillä eväillä onnistu. Me nähtiin. Siitä harha.. Siitä putos siis. Ensinnäkin se todettiin, että vaatimus oli tota, mitoitus oli väärä. Sitten se, että meidän vaikutus yhteiskuntaan ei ollut niin suuri, kun me luultiin. Ja tota ni. Sitten ois tietysti ollut se, että yleinen mielipide ei ois enää hyväksynyt sitä. Sekin me ymmärrettiin.*²⁸²

Heti lakon jälkeen Suomen Rikospoliisien liiton puheenjohtaja Ylermi Kilpelä nimesi lakon toimimattomuuden syyksi kaksi tekijää: poliisin hajanaisen järjestökentän ja ammattirikollisuuden puuttumisen. Kilpelän mukaan Suomessa ei tullut Kanadan (Montreal) tapaista rikosaaltoa, koska koko poliisikunta ei ollut lakossa ja koska hyvin työnsä tehnyt poliisi oli estänyt mafian syntymisen maahan.²⁸³ Kilpelän lausuntoa ei voi pitää täysin virheellisenä, vaikka se selvästi poliiseja koskeva onkin.

Miksi lakko ei sitten tehonnut SPL:n toivomalla tavalla ja muodostui odotettua pidemmäksi? Poliisilakko-tutkimuksessa selitys on löydetty yhteiskunnallisesta tilanteesta, johon lakko liittyi. Maassa ei ollut poliittista tai nuorison aiheuttamaa levottomuutta, eikä myöskään ammattimaista rikollisuutta. Suomessa ei ollut

²⁷⁸ Pauku 1978, 104. Kyseisen haluttomuuden syyksi epäiltiin juuri vuoden 1976 työtaistelua.

²⁷⁹ Virta 1987, 64.

²⁸⁰ Katso sivu 33.

²⁸¹ Virta 1987, 64.

²⁸² Rautiainen 21.2.2014.

²⁸³ Rikospoliisi 3/1976, 5-10 ”Poliisilakon analysointia”.

levottomuustraditiota. Lisäksi tutkimus vetosi jo aiemmin mainittuihin kylmään sähään ja olympialaisiin.²⁸⁴ Tutkimus jättää kuitenkin jostain syystä huomioimatta oman havaintonsa siitä, ettei työvuorossa olevien poliisien määrä varsinkaan kaupungeissa lopulta merkittävästi laskenut. Syynä tähän oli se, että työhön jääneiden työaika pidennettiin. Lähes kaikki haastattelemani poliisit mainitsivat lakon epäonnistuneen, koska poliisien ammattiyhdistyskenttä oli hajanainen. Tästä syystä merkittävä osa poliiseista jäi töihin. Rauhallinen vuodenaika, kansalaisten varoittelu ja työssä olleiden poliisien määrä selittävät yhteiskunnan rauhallisuuden suurilta osin. Mainitun ”levottomuustradition” puuttuminen, kylmä sää sekä pankki- ja ravintolakot saattoivat puolestaan auttaa lakon kriittisissä ensimmäisissä päivissä, jolloin kukaan ei vielä tiennyt, mitä tapahtuu. Kun mitään ei tapahtunut, kaikki jatkui myöhemminkin ennallaan. Olennaista asiassa on kuitenkin poliisien liiat kuvitelmat vaikutuksestaan yhteiskunnan rauhallisuuteen. Voi esittää arvailuja, että tämän ajattelumallin taustalla oli juuri Kanadan Montrealin tapahtumat.

Mikä sitten konkreettisesti oli poliisilakon vaikutus yhteiskuntaan? Lakon myötä poliisi katosi maaseudulta ja kaupungeista pieniltä liikenneonnettomuuspaikoilta. Muista viranomaisista lakko työllisti ainakin rajavartiolaitosta, jolle osoitettujen poliisin virka-apupyyntöjen määrä kasvoi. Puolustusvoimien työtehtävissä lakko ei näkynyt.²⁸⁵ Lakko kyllä lisäsi rikollisuutta erityisesti autovarkauksien, murtojen ja liikennerikosten suhteen, mutta mitään suurta muutosta ei tapahtunut.²⁸⁶ Henkirikosten määrä nousi helmikuussa, mutta tätä ei ole voitu osoittaa lakon syyksi.²⁸⁷ Vuositasolla vuoden 1976 rikosilmoitusmäärissä tapahtui koko maassa selkeä pudotus usean nousuvuoden jälkeen. Laskua oli paitsi helmikuussa, myös muuten vuoden aikana.²⁸⁸ Ihmiset eivät ainakaan lakon aikana ilmoittaneet rikoksista tavalliseen tapaan, mutta voidaan kysyä, vaikuttiko se asenteisiin pidemmälläkin aikavälillä. Ainakin vuonna 1977 rikosilmoituksia tuli vähemmän kuin lakkoa edeltävinä vuosina. Tämän muutoksen syyksi on esitetty muun

²⁸⁴ Mäkinen ym. 1979, 247.

²⁸⁵ Mattila 2005, 217–218.

²⁸⁶ Takala 1979d, 164; Takala 1979c, 197; Mäkinen ym. 1979, 256.

²⁸⁷ Suomen poliisilehti 1976, 124 ”Lyhennelmä poliisiyljohtaja Erkki J.Korhosen puheesta Vääksyssä 12.3.1976”; Mäkinen ym. 1979, 251.

²⁸⁸ Poliisimies 11/1978, 427–430 ”Rikosten lukumäärän kehityksestä vuosina 1968–1977”.

muassa poliisien laskenutta työmotivaatiota,²⁸⁹ mutta asia on tarkemmin selvittämättä. Lakon seurauksena niin yhteiskunta kuin poliisit itsekin tajusivat, että poliisikin voi lakkoilla.

5.2. Kolminkertaista palkkaa ja pankkilainaa

Toinen konkreettinen vaikutus lakolla rikosmäärien muutoksen lisäksi oli poliisien palkkarahojen uudelleen jakautuminen. Lakon jälkeen järjestyspoliisien keskuudessa kiersi negatiivisia huhuja rikospoliisien saamista korkeista palkoista.²⁹⁰

*Ja joku vielä erehty niistä rikospoliisin kavereista leuhkimaan, kuinka paljon hän sai ylityötä. Sehän oli niinku puukkoa olis kääntänyt haavassa.*²⁹¹

Aikaisemmassa tutkimuksessa on tyydytty vain mainitsemaan puheet suurista palkoista tai sitten vaiettu koko asiasta. Lähes kaikki tutkimus on tullut poliisin omasta piiristä, eikä ristiriitoja herättänyttä asiaa ole haluttu penkoa vielä viime vuosinakaan.

Tehtyjen työtuntien määrästä on kuitenkin esitetty arvioita. Poliisilakko-tutkimuksessa on arvioitu, että töihin jääneiden poliisien toteutunut työaika muodostui noin kaksinkertaiseksi. On myös todettu, että puolet järjestyspoliisin töistä jätettiin lakon aikana tekemättä. Näillä arvioilla poliisin voimavarat olisivat olleet suunnilleen samat niin lakon aikana kuin sitä ennenkin.²⁹²

Haastateltavillani oli erilaisia muistikuvia lakon aikaisista työvuoroista sekä maksetuista korvauksista. Luotettavimpien kirjallisten lähteiden sekä tiedonantojen perusteella Jyväskylän poliisit tekivät 24 tunnin työvuoroja kahdessa ryhmässä.²⁹³ Näin lakon 17

²⁸⁹ Poliisimies 10/1977, 398–402 ”Rikosten lukumäärän kehityksestä vuosina 1968–1976”.

²⁹⁰ Mm. Rautiainen 21.2.2014.

²⁹¹ Rautiainen 21.2.2014.

²⁹² Takala 1979b, 5.

²⁹³ THA SRPLA Lakko 1976, ”Lakon johdosta tilanne liiton jäsenyhdistyksittäin 160276”; JP KESURIA, JYRI:n pöytäkirja ”Yleinen kokous”, 13.2.1976; Suur-Jyväskylän lehti 26.2.1976, 5 ”Jyväskylässä 36, Vaajakoskella 7 ja Muuramessa 3 poliisia töissä -24 tunnin vuoroissa”; Nikunen 21.5.2014. Tarkat tiedot sisältävät työaikakortit on vuosien saatossa ilmeisesti hävitetty.

päivän aikana olisi kertynyt yhteensä 9 työvuoroa eli 216 työtuntia.²⁹⁴ Koska kyse oli alle kolmesta viikosta, niin rikospoliisit todellakin tekivät kaksinkertaisen määrän työtunteja tavalliseen, keskimäärin 120 työtuntia sisältäneeseen kolmiviikkoiseen verrattuna. Koska myös 10 prosentin ilta-, 25 prosentin yö-, 15 prosentin lauantai- ja 100 prosentin sunnuntaikorvauksia oli tullut runsaasti tavanomaista enemmän ja ylityökorvaukset olivat 50-100²⁹⁵ prosenttia,²⁹⁶ niin kokonaisuutena rikospoliisien voi arvioida saaneen lakon ajalta noin kolminkertaisen palkan. Tämän voi yleistää myös muualle maahan, koska samaa vuorokausirytmää käytettiin laajasti²⁹⁷ muuallakin Suomessa.

Päällystön osalta tilanne ei ollut täysin sama. Suurin osa päällystöstä ei ollut työaikalain alaisia, eikä ylitöistä tavallisesti saanut ylimääräistä korvausta. Säilyneiden tietojen ja haastateltavien muistikuvien perusteella myös päällystö teki lakon aikana töitä vuorokauden työrytmillä, mutta vuoroja muokattiin kuitenkin tarpeen ja jaksamisen mukaan. Osa kertoi tehneensä töitä lähes tauotta.²⁹⁸ Risto Mäkisen muistikuvien mukaan tieto ylimääräisten tuntien korvaamisesta myös heille, työaikalain ulkopuolisille virkamiehille, tuli vasta lakon aikana. Tämän takia tehtyjä tunteja piti muistella jälkikäteen. Korvaus ei olisi ollut tavallinen ylityökorvaus, vaan ehkä noin 10–20 prosenttia siitä.²⁹⁹ Muut päällystöön kuuluneet haastateltavani eivät muistaneet saaneensa mitään lisäkorvausta lakon aikaisesta työstä.

Konkreettisen selvityksen asiaan saa tarkastamalla palkkakorteista maksetut palkat. Tässä tapauksessa järjestyspoliisien puheet työssä olleiden poliisien korkeista palkoista eivät ole keksittyjä. Rikospoliisien palkka tuolloin oli palkkaan kuuluneine lisineen³⁰⁰ noin 2000–2500 markkaa kuukaudessa, ja tämän päälle tuli vielä erikseen maksetut

²⁹⁴ Nikunen 21.5.2014.

²⁹⁵ Ensimmäiseltä 18 tunnilta korvaus oli 50 prosenttia. Sen jälkeen 100 prosenttia.

²⁹⁶ Poliisimies 1970/8, 513–519 ”Työaikalain soveltamismääräykset ja vapaamuotoinen varallaolo poliisihallinnossa”. (Kyseessä on suora kopio Sisäasiainministeriön yleiskirjeestä n:o3863/401/6.8.1970); Poliisimies 7/1973, 366–369 ”SPL:n ylimääräinen liittokokous”.

²⁹⁷ THA SRPLA Lakko 1976, ”Lakon johdosta tilanne liiton jäsenyhdistyksittäin 160276”.

²⁹⁸ JP JPA Poliisilakkosanomat, käsinkirjoitettu irtopaperi; Suur-Jyväskylän lehti 26.2.1976, 5 ”Jyväskylässä 36, Vaajakoskella 7 ja Muuramessa 3 poliisia töissä -24 tunnin vuoroissa”; Mäkinen 31.3.2014.

²⁹⁹ Mäkinen 31.3.2014.

³⁰⁰ Ikälisät sekä kalliinpaikan lisät.

lisät³⁰¹, keskimäärin 150–400 markkaa. Lakon ajalta maksettujen lisien määrä kasvoi noin 3500–4500 markkaan. Päällystön osalta hajonta on suurempi ilmeisesti juuri laskutettujen tuntimäärien eroavuuden takia, mutta heidänkin osaltaan puhutaan lähes kaksinkertaisesta, parhaimmillaan kolminkertaisesta kokonaispalkasta.³⁰² Lakon aikaisia töitä ei siis tarvinnut tehdä ilmaiseksi.

Lakkolaisten toimeentulo lakon aikana ei lakon melko lyhyen keston takia joutunut kovalle koetukselle, sillä menetyksiksi on laskettava lähinnä kahden ja puolen viikon palkka, kaksi vuosilomapäivää sekä vaikutus lomarahojen määrässä.³⁰³ Alimman palkkaluokan nuoremman konstaapelin peruspalkka oli Jyväskylässä vuonna 1976 siihen kuuluvine lisineen 1946³⁰⁴ markkaa kuukaudessa, johon olisi tavallisesti tullut päälle erilaiset vuorolisät noin 300–600 markkaa. Lakon ajalta maksettu palkkasumma oli vain noin kolmasosa tästä, mutta vaikutus jakautui useampaan eri palkkapäivään. Lakossa ollut nuorempi konstaapeli sai helmikuulta palkkaa kokonaisuudessaan alle 1000 markkaa, josta voidaan todeta, että kaikilla lakkolaisilla jäi saamatta vähintään noin 1200 markkaa. Ylikonstaapeleilla summa nousi jopa 2000 markkaan.³⁰⁵

Mikäli lakko olisi pitkittynyt, tilanne olisi vaikeutunut nopeasti. SPL:n työtaistelurahasto, jossa oli ennen lakkoa ollut hieman yli 400 000 markkaa, olisi ollut pankkilainalla kasvatettavissa kaksinkertaiseksi. Maksimissaan 800 000 markalla ei kuitenkaan olisi voinut maksaa noin 6000 hengen avustuksia. Tämän takia liitto oli sopinut Suomen Työväen Säästöpankin kanssa jäsenten omasta mahdollisuudesta nostaa tarvittaessa luottoa.³⁰⁶ Luottoa myös käytettiin, sillä esimerkiksi haastateltavani Paavo Pasonen muisteli jonkun kironneen hänelle sitä, että tuli nostaneeksi luottoa.³⁰⁷

³⁰¹ Ilta- ja yötyölisät, lauantai- ja sunnuntailisät sekä ylityöt.

³⁰² JP JPA Palkkakortit 1976. Palkkakorteista ei näe tehtyjen työtuntien määrää.

³⁰³ JP JPA Palkkakortit 1976; HS 3.2.1976, 2”Oppirahat ja opetus”; Kalenius 24.2.1976.

³⁰⁴ Kyseinen palkka on kokonaisratkaisun tuoman korotuksen jälkeinen palkka helmikuussa 1976.

³⁰⁵ THA SRPLA Lakko 1976, Helsingin poliisilaitoksen talous- ja suunnitteluosaston kirje ”Lakkoon osallisten poliisien taloudellisista ja sosiaalisista menetyksistä”, 20.2.1976; JP JPA Palkkakortti 1976; KSML 27.2.1976, 10 ”Poliisien...”. SPL:ään kuuluneiden poliisien kokonaisansiot 1976 olivat siis noin 2300–3600 mk/kk. Tämä tarkoittaa rahanarvon- ja yksikönmuutoksen huomioiden 2013 tasolle laskettuna noin 1600–2500 e/kk. Kyseisten poliisiryhmien kokonaisansiot 2013 olivat noin 2300–4100 euroa kuukaudessa. HS 12.2.1976, 10 ”Poliisien tulot 2000-5000mk/kk”; Nordea 14.1.2015; Mäkinen 14.1.2015.

³⁰⁶ THA SRPLA Lakko 1976, ”SPL:n jäsenille” joulukuussa 1975.

³⁰⁷ Pasonen 14.7.2014.

SPL maksoi lakon jälkeen myös lakkoavustuksia. Avustuksia maksettiin perustellusta syystä lakon loputtua maaliskuussa. Lakkoavustukset käsitteli SPL:n työvaliokunta neljässä eri kokouksessaan. Avustuksia haettiin yhteensä 251³⁰⁸ kappaletta ja myöntävän päätöksen toimikunta antoi 54 kertaa. Myönnetty avustukset olivat 200 – 850 markkaa,³⁰⁹ joten niillä on parhaimmillaan korvattu noin puolet menetyksistä. Myönnettyjen avustusten perusteluja ei ole mainittu, mutta myöntävien päätösten vähäisestä määrästä voi päätellä, että avustuksen syyksi ei ole riittänyt ainoastaan lakosta aiheutunut mielipaha.

Valtio säästi lakossa. Esitettyjen arvioiden mukaan säästöä tuli palkkarahoissa noin neljä miljoonaa markkaa.³¹⁰ Valtio säästi, kun noin 6000 lakkolaista ”lomaili” itseltään työtaistelun aikana kahden ja puolen viikon palkan sekä kaksi lomapäivää. Samalla kuitenkin töihin jääneet poliisit tekivät kaksinkertaista työaikaan tienaten 2–3 kertaa tavallisen helmikuun palkan.

SPL sen sijaan sai maksaa lakosta kalliit oppirahat. Maksettujen avustusten lisäksi oli otettava huomioon paikallisyhdistyksille korvatut lakkokulut³¹¹ sekä työmarkkinatuomioistuimen langettama 25000 markan sakko.

5.3. Rikkuruutta, katkeruutta ja vitsikkyyttä

Lakon jälkeen SPL pyysi kaikkia paikallisyhdistyksiään laatimaan luettelot lakon aikana töitä tehneistä yhdistyksen jäsenistä.³¹² Pyynnöstä huolimatta valtakunnan tasolla ei kuitenkaan ryhdytty mihinkään laajempiin toimenpiteisiin rikkureita kohtaan. Yksittäisiä eroamisia ja erottamisia kuitenkin tapahtui paikallisyhdistysten toimesta. Lakon aikana töitä tehneitä poliiseja erotettiin ammattiyhdistyksestä esimerkiksi Lapissa, jossa paikallinen yhdistys erotti kaksi työhön jäänyttä keskusrikospoliisin

³⁰⁸ Luvussa on mukana myös täydennettyjä tai muusta syystä uusittuja hakemuksia.

³⁰⁹ THA SPLA C 29, SPL:n hallituksen ja työvaliokunnan kokoukset 1976, Työvaliokunnan kokouspöytäkirjat 1-4/1976.

³¹⁰ Mäkinen 1979b, 72. Katso myös HS 14.2.1976, 3 ”Lakko säästää miljoonan päivässä”.

³¹¹ Liitto korvasi mm. paikallisyhdistysten vuokra, kokous ja puhelinkuluja. THA SPLA C29, SPL:n hallituksen ja työvaliokunnan kokoukset 1976, Työvaliokunnan kokouspöytäkirja 3/1976.

³¹² THA SPLA SPL D 61, ”Kierto kirje n:o 9/1976”, 1.3.1976.

ylikonstaapelia ja kaksi komisariota.³¹³ Vaikka Jyväskylässä ei erotettukaan ketään lakon seurauksena, niin haastateltavien muistikuvien mukaan oma-aloitteisia poliisien irtisanoutumisia tapahtui lakon jälkeen myös Keski-Suomen Poliisien Yhdistyksessä.³¹⁴

Jalonen (1998) on omassa tutkimuksessaan todennut, että lakon aikaisen työskentelyn takia erotettiin viisi jäsentä, ja 18 erosi mahdollisesti lakon aiheuttamista syistä.³¹⁵ Historiikin lähteitä ei ole merkitty, joten väitteen todenperäisyys jää toteamatta. Tämäkin tieto kuitenkin vahvistaa jonkin asteista kuohuntaa todella tapahtuneen. Lakon vaikutukset eivät siis loppuneet lakon päättymiseen.

Rikkuriluetteloiden laatimisen lisäksi SPL myös palkitsi yksittäisiä henkilöitä lakon aikaisista valinnoista. Tästä esimerkkinä vahtimestari Mauri Pöhö, joka lakon aikana, erottamisellakin uhattuna, kieltäytyi tekemästä lakonalaista työtä. SPL huomioi Pöhön toiminnan 100 markan lahjalla.³¹⁶ Tämä siitäkkin huolimatta, että Pöhö ei ilmeisesti kuulunut SPL:ään. Liiton saama ulkopuolinen tuki oli lakon aikana suhteellisen vähäistä, joten yksittäisen henkilön rohkeus katsottiin tärkeäksi muistaa. Pöhön motiiveja on hankala arvioida tarkemmin kirjallisen lähdeaineiston vähäisyyden vuoksi.

Poliisien suhtautuminen rikkuruuteen oli kummallisen kaksijakoista. Poliisilakon aikana poliisit suhtautuivat omiin rikkureihin varsin jyrkästi. Toisaalta poliisissa oli tavallista erilaisten sivutöiden tekeminen - myös muiden alojen töissä ja sellaisina aikoina, jolloin työn päätoiminen tekijä oli lakossa. Yksittäiset poliisit saattoivat siis tavallaan toimia lakkorikkureina ja olla mukana hajottamassa toisten ammattiryhmien lakkojen rivejä. Heti poliisilakon jälkeen SPL:n taholta vedottiinkin toisten ammattiryhmien lakkojen tehokkuuden säilymisen puolesta.³¹⁷ Vaikuttaa siltä, että lakkoilun ja ammattiyhdistysliikkeen ideaa ei kaikkien poliisien osalta nähty tai hyväksytty omaa hyötyä laajemmasta näkökulmasta.

Kuten aiemmista tapahtumista voi havaita, henkilöstöryhmien väliset suhteet olivat lakon aikana ja sen jälkeen koetuksella. Lakon kaikki osapuolet olivatkin huolissaan

³¹³ THA SPLA SPL F VII, ”Pöytäkirja Lapin Poliisien Yhdistyksen hallituksen kokouksesta”, 4.11.1976.

³¹⁴ Kalenius 24.2.2014.

³¹⁵ Jalonen 1998, 86.

³¹⁶ THA SPLA F VII, kirje ”Vahtimestari Mauri Pöhölle”, 22.6.1976.

³¹⁷ THA SPLA F VII, kirje ”Suomen elintarviketyöläisten liitto ry SAK:n jäsenliitoille”, 4.3.1976; Poliisimies 5/1977, 201 ”Lakot ja poliisi”; Mikkola 8.9.2014.

poliisin keskinäisistä suhteista, ja esimerkiksi SPL:n puheenjohtaja Olavi Martikainen painotti hyvien suhteiden ja kaikkien poliisien työpanosten tärkeyttä.³¹⁸ Suomen Poliisien Liiton sisäiseen yhtenäisyyteen vedoten Helsingin Poliisien Yhdistyksen veti pois SPL:ää kohtaan nostamansa oikeuskanteen lakkoa edeltäneistä palkkaratkaisuista.³¹⁹ Tässä toiminnassa on nähty merkkejä poliisien rivien suoristumisesta ja sisuuntumisesta yhteisen asian eduksi.³²⁰

Lakon vaikutus poliisien työilmapiiriin pyrittiin myös selvittämään. Jyväskylän poliisilakkomateriaalin joukosta löytyi 10.3.1976 päivätty kysely, jossa pyydettiin antamaan selvitys eri henkilöstöryhmien välisten suhteiden kehittymisestä sekä havaituista ongelmista. Valitettavasti kyseisen selvityksen tekijä ja kyselyn lopputulokset jäivät tuntemattomiksi.

Kukaan haastateltavistani ei kokenut tavallisen poliisin suhteen päällystään muuttuneen, eikä tällaiseen ole edes viitattu aiemmassa tutkimuksessa. Kuitenkin juuri päällystön vaikutus lakon vaikuttavuuden vähäisyyteen oli suuri. Tästä voinee päätellä, että poliisin päällystöltä ei edes odotettu lojaalisuutta miehistön palkankorotusvaatimuksia kohtaan. Rikospoliisien kohdalla asia oli toinen. Tai kuten Jyväskylän järjestyspoliisissa työskennellyt Jalo Rautiainen asian ilmaisi:

Siis asetelmahan oli se, että rikospoliisi oli vähän niinku korvat luimussa, että, niin sanotusti, että he on ollu vähän niinku konnan roolissa tässä. Ja tietysti mejän puolelta taas sinne tuli sopivassa tilanteessa, niin, pientä kuittailua.³²¹

Poliisilakon vaikeudesta rikospoliiseille kertoo sekin, että Jyväskylän Rikospoliisien Yhdistyksen vuoden 1976 toimintakertomuksessa ei mainittu lakkoa lainkaan. Tuskin se täysin merkityksetön asia kuitenkaan oli, vaikuttihan lakko koko jäsenistöön lähes kuukauden ajan.³²²

³¹⁸ HS 21.2.1976, 8 ”Poliisilakko kestää yli viikonvaihteen”; Poliisimies 4/1976, 143 ”Kokemuksista rakentavaa oppia”.

³¹⁹ Poliisimies 5/1976, 195 ”Helsingin Poliisien Yhdistys vastaan Suomen Poliisien Liitto”.

³²⁰ Laaksonen 1998, 215.

³²¹ Rautiainen 21.2.2014.

³²² JP KESURIA, JYRI:n ”Toimintakertomus vuodelta 1976”.

Jotain lakon herättämistä tunteista kertookin Jyväskylän Rikospoliisien Yhdistyksen hallituksen kokouksessa 12.7.1977 tehty päätös pyytää poliisimestarilta selvitystä kunniamerkkien jakoperusteista. Kyseisen vuoden itsenäisyyspäivänä kunniamerkkejä oli myönnetty vain yhdelle rikospoliisille, mutta peräti seitsemälle liikkuvan poliisin edustajalle. Kyseisessä selvityspyynnössä mainittiin muun muassa seuraavaa:

[...] Etsimättä herää kysymys, näinkö esimiehet ja valtiovalta palkitsee ja antaa tunnustusta lain mukaan tekeväille rikospoliisitehtäviä hoitavalle poliisihenkilöstölle. Tällä kertaa tunnustus on annettu niille, jotka laittomin keinoin korpilakolla ajoivat omaa etuaan ja asettuivat yhteiskuntaa vastaan hyläten ja unohtaen lailliset keinot. Jyväskylän poliisilaitoksessa on unohdettu jopa kriisiaikanakin vaikeissa poikkeuksellissa olosuhteissa tehtävänsä suorittaneet.³²³

Myöhemmistä pöytäkirjoista käy ilmi, että kyseistä kirjettä oli järjestyspoliisien toimesta ”korjailtuna” levitetty poliisilaitoksella enemmänkin.³²⁴ Kunniamerkkien jakoperusteista tuli valituksia poliisimestarille muinakin vuosina ja eri syistä,³²⁵ joten valituksesta ei voi suoraan päätellä henkilösuhteiden merkittävästi heikentyneen. Poliisien suhteissa oli parantamisen varaa niin ennen lakkoa kuin sen jälkeenkin.

Pääsääntöisesti henkilöstösuhteet normalisoituivat nopeasti, ja vain muutamat haastateltavat kokivat lakon vaikuttaneen negatiivisesti henkilöstösuhteissa pitkällä aikavälillä.³²⁶ Lakon todellista vaikutusta rikospoliisien ja järjestyspoliisien suhteisiin on kuitenkin vaikea arvioida. Ristiriitoja ryhmien välillä on ollut ainakin 1930-luvulta lähtien.³²⁷ SPL:n ja SRPL:n teiden erkaneminen juuri ennen lakkoa sekä lakon aikana väkisinkin syntynyt vastakkainasettelu eivät varmasti ainakaan parantaneet tilannetta. Lakon jälkeen 1980-luvun alussa rikospoliisit saivat ammattinimikkeisiinsä rikoslisämääreen (esim. rikosylikonstaapeli vs. ylikonstaapeli),³²⁸ joka osaltaan edelleen korosti ryhmien eroa. Vaikka liitot 1995 yhdistyivätkin uuteen Suomen

³²³ JP KESURIA, JYRI:n pöytäkirja ”Hallituksen kokous”, 7.12.1977.

³²⁴ JP KESURIA, JYRI:n pöytäkirja ”Yhdistyksen vuosikokous”, 27.1.1978.

³²⁵ Mäkinen 31.3.2014.

³²⁶ Pasonen 14.7.2014; Ranta 15.9.2014; Rautiainen 21.2.2014.

³²⁷ Katso sivu 17.

³²⁸ Kalenius 24.2.2014; Nikunen 21.5.2014.

Poliisijärjestöjen Liittoon, niin rikospoliisien ja järjestyspoliisien vastakkainasettelu on yhä havaittavissa.³²⁹

5.4. Pelkoa, syyllisiä ja tuomioita

Haastateltavieni mukaan yksi lakon pitkäkestoisista seurauksista oli siitä aiheutunut merkintä nimikirjanotteeseen³³⁰. Nimikirjanotteen merkinnän ”Lakko 13.2.1976–29.2.1976” pelättiin vaikeuttavan esimerkiksi työnsaantia jatkossa.³³¹ Useat haastateltavat toivat esille lakon jälkeen esiintyneet pelot ja puheet myös siitä, että lakko vaikuttaisi siihen osallistuneiden työuraan. Jalo Rautiainen mainittiin esimerkkinä siitä, että lakkopäällikkyyks olisi saattanut estää tämän ylenemisen organisaatiossa. Rautiainen itse kiisti asian, eikä väitteelle löytynyt myöskään muuta tukea. Muutkaan haastattelemani lakkolaiset eivät kokeneet oman uransa kärsineen lakkoon osallistumisesta. Myös pitkäaikainen poliisimestari (myöhemmin poliisipäällikkö) Risto Mäkinen kiisti lakon vaikuttaneen mitenkään myöhempään ylennysvalintoihin. Pelot eivät siis ainakaan haastateltavieni uralla toteutuneet, ja nyt vuosikymmeniä lakon jälkeen moni kertoi nimikirjanotteen merkinnästä jo vähän huvittuneena ja ylpeänäkin.³³²

Tähän tutkimukseen käyttämissäni aiemmissa tutkimuksissa ei ole katsottu lakon henkilöityneen erityisesti kehenkään. Tekemisissäni haastatteluissa kuitenkin kaikki poliisit nimesivät poliisilakon suureksi vaikuttajaksi Helsingin Poliisien Yhdistyksen puheenjohtajan Esa Suursalmen.

³²⁹ Katso esim. Jämsä 2005, 74.

³³⁰ Nimikirjanote on valtiotyönantajan pitämä luettelo työntekijän aiemmista työtehtävistä, koulutuksista ja mm. työnteon keskeytyksistä sekä mahdollisista rangaistuksista. Kyse on siis eräänlaisesta ansioluettelosta.

³³¹ Kalenius 24.2.2014; Rautiainen 21.2.2014.

³³² Kalenius 24.2.2014; Mäkinen 31.3.2014; Rautiainen 21.2.2014.

*Siis sehän oli Suursalmen Esa ensinnäkin valtakunnallinen mestari siinä, että koko asiaan ryhdyttiin. [...] Se oli suuri munaus, että Esa päästettiin siinä vauhtiin.*³³³

*Ja muistan elävästi kyllä sen, kun Suursalmi sano, että mehän saadaan vaikka kuu taivaalta. Meillä on sellainen yhteiskunnallinen asema.*³³⁴

Lehtilähteitä tarkemmin tutkittaessa myös ajankohdan sanomalehdet nimeävät lakkohankkeen johtajaksi Esa Suursalmen. Samalla Helsingin, Turun ja Tampereen poliisit nimettiin lakon innokkaimmiksi kannattajiksi.³³⁵ Suursalmea ei kuitenkaan mainita mitenkään Suomen Poliisijärjestöjen Liiton historiikissa, Helsingin Poliisien Yhdistyksen historiikissa tai muissa poliisien omissa paikallisissa historiikeissa.

Lakon aikainen Helsingin Poliisien Yhdistyksen sihteeri ja SPL:n hallituksen jäsen Timo Mikkola vahvistaakin, että Esa Suursalmi oli kova puhuja, joka yhdessä varsinkin turkulaisen Kari Mäntylän, mutta jossain määrin myös tamperelaisen Reino Pulakan kanssa puhuivat lakon puolesta ja antoivat lehdistölle lausuntoja, joissa yhteiskunnan epäiltiin kestävän poliisien lakkoa vain päivän. Mikkolan mukaan Suursalmi sai lakon jälkeen osakseen suurta kritiikkiä.³³⁶

Lakon viimeisenä päivänä 29.2.1976 pidetyssä Helsingin Poliisien Yhdistyksen vuosikokouksessa puheenjohtaja Esa Suursalmi hävisi puheenjohtajan vaalin kriittisesti lakon mahdollisuuksiin suhtautuneelle Timo Mikkolalle äänin 79–119.³³⁷ Myös Turussa paikallisen yhdistyksen hallitus sai epäluottamuslauseen,³³⁸ joten lakon suurimmat kannattajat saivat lähteeä.

Työyhteisöissä on tyypillistä etsiä epäonnistumisille syntipukki. Ongelmat ja pettymykset siirretään muiden niskaan, jotta ei tarvitse itse ottaa vastuuta epäonnistumisista ja oma olo helpottuu. Ryhmät joissa on paljon sisäisiä ongelmia,

³³³ Rautiainen 21.2.2014.

³³⁴ Hintikka 19.5.2014.

³³⁵ HS 12.2.1976, 10 ”Poliisilakossa ei pamppu heilu”; HS 13.2.1976, 8 ”Ravintolat ja pankit sulkeutumassa”. Katso myös esim. IS 12.2.1976, 1 ”KYLLÄ LAKKO TULEE”.

³³⁶ Mikkola 8.9.2014.

³³⁷ HS 29.2.1976, 8 ”Helsingin poliisien puheenjohtaja vaihtui”.

³³⁸ THA SRPLA Lakko 1976, Turun Poliisien Yhdistys r.y:n ”Toimintakertomus vuodelta 1976”.

hakevat syyllisen usein ulkopuolelta, mutta yhtä hyvin se voi löytyä ryhmän sisältäkin. Syyllinen on usein joku erottuva henkilö.³³⁹ Esa Suursalmi koki tämän kohtalon.

Suursalmen vaikutus lakkokannatukseen oli ilmeisen suuri niin Jyväskylässä kuin muuallakin Suomessa. Helsingin Poliisien Yhdistyksen puheenjohtajana hänen oli myös kannettava vastuunsa vahvasti kannattamastaan lakosta. Silti koko poliisikunta saa katsoa peiliin. Yksi mies joko puhui kaikki muut lakkoon tai sitten hänestä tehtiin syntipukki siihen lakon epäonnistuttua. Suursalmi sai maksaa tästä kovan hinnan. Haastateltavieni käsityksen mukaan lakon tapahtumat ja seuraukset vaikuttivat Suursalmen terveyteen, ja hän kuoli vain joitain vuosia lakon jälkeen.

Haastateltujen poliisien muistot lakosta lähes neljänkymmenen vuoden jälkeen olivat melko yksimielisiä. Lakko oli epäonnistunut ja huonosti harkittu. Samalla se oli kuitenkin elämäkokemus, jolle saattoi nauraa, mutta joka oli jo pääpiirteissään painunut unohduksiin:

Ja just sille naurettiin jälkeinpäin, että meitä kusetettiin ja pahasti. Omat... Nimenomaan tämä... Meidän vaatimus oli niinku mahoton.³⁴⁰

Kyllä se ihan kokonaisuutena ajatellen on painunut unholaan hyvinkin pitkälle. [...] Kun tuli tämä yhteydenotto (haastattelupyynnö), niin oikein mietin, että milloinkas viimeksi olen tätä lakkoasiaa (ajatellut). [...] Siitä on tosi kauan aikaa.³⁴¹

Lakon epäonnistumisen syitä kysyttäessä monet näkivät tärkeimpänä järjestöllisen epäyhtenäisyyden. Tämän seikan korjaantumista poliisit saivat odottaa 1990-luvun puoliväliin.

³³⁹ Kaivola 2003, 94–97.

³⁴⁰ Pasonen 14.7.2014.

³⁴¹ Kalenius 24.2.2014.

Mitä lakosta lopulta poliiseille seurasi? Peräti 17 vuorokautta kestäneen lakon saavutukset olivat vaatimattomia, eikä päätavoitteista saavutettu mitään. Poliisien oma suhtautuminen lakkoiluun muuttui lakon myötä huomattavasti aiempaa kriittisemmäksi, eikä uutta lakkoa nähty mahdollisena. Töissä olleet päällystö ja rikospoliisi saivat uurastuksestaan korvauksen, joka nosti lakon aikaisen kuukausipalkan jopa kolminkertaiseksi. Lakkolaiset taas menettivät reilun puolen kuukauden palkan. Järjestyspoliisien ja rikospoliisien välille muodostui pieni särö, mutta sen näkyvimmit muodot katosivat lakkoa seuranneina vuosina. Merkittävin muisto monelle lakkoon osallistuneelle oli sen tuoma merkintä nimikirjanotteeseen. Työnantajan kosto lakosta nähtiin muun muassa valtion säästötoimenpiteiden kohdistuksissa ja myöhemmissä nimityksissä, mutta nämä näkemykset ovat vailla todellista näyttöä. Lakon syntipukki tehtiin Helsingin Poliisien Yhdistyksen lakon aikaisesta puheenjohtajasta Esa Suursalmesta.

6. Yhteenveto: ”Me erehdyttiin luulemaan, että yhteiskunta on polvillaan, kun me mennään lakkoon.”³⁴²

Koko seitsemänkymmentäluvun alun poliisien ammattiyhdistysliiketoiminta oli kahden asian ristivetoa: poliisien yhteisen hyvän ajamista ja samalla poliisien erillisten intressiryhmien omista eduista kiinnipitämistä. Samaan aikaan tapahtuneet lainsäädännön muuttuminen, julkisen hallinnon palkkojen suhteellisen osuuden lasku ja turhautuminen petettyihin lupauksiin johtivat poliisit lopulta lakkoon. Lakon osuminen ajankohtaan, jolloin ryhmien vaatimukset olivat jälleen johtaneet Suomen Poliisien Liiton hajaannukseen, oli asetettujen tavoitteiden saavuttamisen kannalta toivoton yhtälö. Sinänsä palkka- ja sosiaalivaatimusten takana ollut 1500 hengen vahvuinen Suomen Rikospoliisien Liitto jäi lakon ulkopuolelle, vaikka se lakon alaisesta työstä pidättäytyikin. Lakon ulkopuolelle jäi myös poliisin päällystö, jolla ei ollut yhteistä historiaa SPL:n kanssa. Lakon aikana juuri päällystön työpanos oli monin paikoin merkittävä.

Aikaisempi tutkimus on keskittynyt lähinnä poliisilakon yhteiskunnallisiin ja ammattiyhdistystason vaikutuksiin. Oma tutkimukseni tuo esiin poliisien keskuudessa vallinneita ristiriitoja sekä lakon aiheuttamia muutoksia poliisien suhtautumisessa lakkoiluun sekä käsitykseen omasta vaikutusvallastaan. Tutkimukseni antaa lisää tietoa myös lakon vaikutuksista työntekijään ja yhteiskuntaan. Samalla se antaa varsinkin poliiseille kuvaa siitä, mitä lakkoilu voi tarkoittaa omalle ammattikunnalle. Uskon, että tieto on käyttökelpoista myös ammattiyhdistysliikkeelle ja yksittäisille kansalaisille. Osaltaan tutkimukseni myös täydentää käsitystä Jyväskylän poliisilaitoksen 1970-luvun historiasta.

Muistitiedon käyttäminen tutkimuksen keskeisenä lähdeaineistona osoittautui erittäin hyväksi ratkaisuksi. Haastattelujen kautta kävi ilmi paitsi lakkoiluun kohdistuneita mielipiteitä, myös runsaasti täysin dokumentoimatonta tietoa Jyväskylän lakon aikaisista tapahtumista.

³⁴² Rautiainen 21.2.2014.

Poliisien lakko oli todella ristiriitainen tapahtuma niin poliiseille kuin yleisöllekin. Lakkojen suhteen poliisit oli totuttu näkemään lähinnä lakkolaisia paimentamassa. Nyt poliisit olivatkin yhtäkkiä itse lakossa ja rikkomassa lakia. Haastateltavien puheista kävi hyvin ilmi lakkoon liittynyt toinenkin ristiriita, kun samaan hengenvetoon puhuttiin lakon tehottomuudesta ja kansalaisten turvallisuuden ylläpitämisestä. Vaatimusten saavuttamiseksi olisi tarvittu kansalaisten mellakoita, rikkoutuvia ikkunoita, jopa kuolemia, jolloin poliiseja olisi tarvittu ja tarve lakon lopettamiselle olisi ollut välitön. Toisaalta sekä poliisit että kansalaiset olivat huolissaan siitä miten yhteiskunta lakon aikana pärjää.

Lakot olivat 1970-luvun puolivälissä tavanomainen ilmiö, joten poliisien lakkoilu oli sinänsä vain osa suurempaa liikehdintää. Poliisien lakko erosi muista kuitenkin siinä, että poliisit olivat nyt ensimmäistä kertaa lakossa koko maan laajuisesti. Samalla lakko oli lähes kaikille poliiseille ja eritoten Suomen Poliisien Liitolle ensimmäinen laatuaan. Lakko-organisaatiot ja käytänteet olivat uusia ja ne muovautuivat lakon aikana. Tämä poliiseille ainutkertainen tapahtuma jätti suurimmat jälkensä juuri poliisikuntaan, ei lakkoihin tottuneeseen yhteiskuntaan.

Ennen lakkoa noin neljä viidestä Suomen Poliisien Liiton jäsenestä kannatti sitä ja odotuksena oli, että lakosta tulee lyhyt. Puheet yhteiskunnan luhistumisesta ja kaikkien vaatimusten täyttymisestä loivat päiväunia siitä, että poliisien palkka tulisi nousemaan huomattavasti. Kaikki poliisit eivät lakkoa kuitenkaan hyväksyneet. Lakon kannatus väheni Suomessa alueellisesti itään ja pohjoiseen siirryttäessä, ja eritoten vanhemmat poliisit vastustivat lakkoa. Monien mielestä lakkoilu ei sopinut poliisille. Osalla oli huoli yhteiskunnan ja ihmisten turvallisuudesta, kun taas toisilla lakon vastustus kumpusi enemmänkin poliittisista näkemyksistä.

Lakon aikana lakkolaiset ympäri maata kokoontuivat paikallisiin lakkokeskuksiin. Jyväskylän ja sen lähiympäristön lakkolaiset kokoontuivat Tuomiojärven rannalle Keski-Suomen Poliisien Yhdistyksen rantamajalle. Majalla monen aika kului kortin peluussa ja viinan juonnissa, mutta majan ulkopuolella perhe-elämä, sivutyöt ja erilainen kuntoilu täyttivät lakkolaisten päivät. Toki myös lakon tapahtumia ja töissä olleiden virkaveljien tekemisiä seurattiin tarkasti.

Monille lakkolaisille ja myös töihin jääneille tulikin yllätyksenä, että eri ammattiyhdistyksiin kuuluneet rikospoliisit ja poliisipäällystö pystyivät täyttämään lakkolaisten täyttämän aukon. Lakon venyttyä useamman viikon mittaiseksi ja yhteiskunnan pysyessä yllättävänkin rauhallisena lakkoilevien poliisien rivit uhkasivat revetä. Lehdistökin muisti toistuvasti mainita lakon laittomuuden, eikä pääsääntöisesti muutenkaan ollut lakkolaisten vaatimusten tukena. Vaikka lehdistön tuomitseva ote ja lakon laittomuus ei poliiseja haastatteluissa tai SPL:n pöytäkirjoissa häirinnytkään, niin näillä tekijöillä oli silti oletettavasti negatiivinen vaikutus lakkoilijoiden mielialoihin. Kun myöskään SPL:n vaatimuksiin ei haluttu tulla vastaan sopimusrakenteen ja valtion taloudellisen tilanteen takia, liiton oli lopulta pakko päättää lakko ilman mainittavia tuloksia järjestöyhtenäisyyden säilyttämiseksi. Lakon jälkeen uusi lakko ei olisi tullut kyseeseen.

Lakkoon ja sen huonoon tehoon on liittynyt monia olettamuksia. Lakon rauhallisuuden syyksi on aiemmassa tutkimuksessa ja haastateltavien muistikuvissa esitetty esimerkiksi muita samanaikaisia lakkoja, kylmää säätä ja kansalaisten varovaisuutta. Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että sää oli itse asiassa hyvinkin tavanomainen helmikuun sää. Kylmä sää saattoi siis vaikuttaa, mutta mitään poikkeuksellista siinä ei ollut. Ravintola- ja pankkilakot loppuivat nopeasti, joten niidenkin vaikutus jäi vähäiseksi. Poliisilakko sai kuitenkin suurta julkisuutta, ja kansalaisia varoitettiin ennen lakkoa poliisin huonosta saatavuudesta. Tilastoitujen rikosten määrä väheni paitsi helmikuussa niin myös koko vuonna, mutta tämän asian lopulliset syyt ovat selvittämättä.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin myös ensimmäistä kertaa lakon aikaista työntekoa, rikkuruutta sekä lakon rahallista merkitystä poliiseille. Näitä ei tietävästi ole aiemmin selvitetty edes SPL:n toimesta. Lakon aikaiset työt tehtiin noin neljäsosalla koko poliisin vahvuudesta, mutta kaksinkertaisella työajalla. Jyväskylässä ja muissa kaupungeissa tilanne oli parempi, kun noin kolmasosa poliiseista oli töissä. Kun näin syntynyttä tilannetta verrataan kesälomien aikaan, oli poliiseja työvuorossa kaupunkialueilla lähes tavanomainen vahvuus. Maaseutu tyhjeni poliiseista melkein täysin. Rikospoliisi keskittyi päiväsaikaan omiin töihinsä ja kieltäytyi muutenkin tekemästä järjestöpoliisille kuuluneita töitä. Yöaikaan rikospoliiseista oli ainakin Jyväskylässä suuri apu, sillä he tekivät ennalta estävää tarkkailua kaupungin kaduilla.

Päällystön osa oli rankin, koska lähes kaikki hälytystehtävät jäivät heidän harteilleen. Pakolliset työt tehtiin tarvittaessa soveltaen, ja kiireettömät asiat saivat odottaa lakon jälkeistä aikaa. Tilanne pysyikin hyvin töissä olleiden poliisien hallinnassa ja yhteiskunta rauhallisena.

Poliisien keskuudessa vahvana elävä muisto lakon aikana töitä tehneiden poliisien hyvistä palkoista osoittautui todeksi. Kaksinkertainen työaika tuotti lähes kolminkertaisen palkan. Järjestyspoliisien palkka jäi lakon aikana alle puoleen tavanomaisesta, joten voidaan tulkita lakon rahallisen voittajan löytyvän näin kaupunkien rikospoliisien ja päällystön riveistä. Lakon myötä poliisien palkkataso ei muuttunut, vaan töissä olleiden poikkeukselliset palkat johtuivat tehdyistä ylityötunneista.

Lakon vaikutus poliisin henkilö- ja henkilöryhmien välisiin suhteisiin oli ilmeinen. Osa lakkolaisista näki varsinkin rikospoliisien toiminnan lakon rikkomisena. Varsinaisten rikkureiden määrä jäi kuitenkin vähäiseksi. Lakon seurauksena järjestys- ja rikospoliisien erot korostuivat entisestään, mutta toisaalta ryhmien sisäinen eheys saattoi jopa parantua yhteisen asian puolesta työskennellessä. Suurin osa koki tilanteen normalisoituneen nopeasti, mutta yksittäisiin henkilöihin lakon tapahtumat vaikuttivat pitkään negatiivisesti.

Aiemmasta tutkimuksesta poiketen lakko henkilöityi poliisien mielissä vahvasti Helsingin Poliisien Yhdistyksen puheenjohtajaan Esa Suursalmeen. Suursalmi oli haastateltavien mielestä se, joka sai lakon aikaiseksi. Kukaan haastateltavista ei näin jälkikäteen ollut sitä mieltä, että lakkoon oli pakko mennä, vaan että lakkoon mentiin, koska Suursalmi lupasi ”vaikka kuun taivaalta”.

Tämä tutkimus alkoi joensuulaisen poliisimiehen lausahduksesta, joka kertoi syvästä epäluulosta lakkoa ja sen mahdollisuuksia kohtaan. Sama sävel kuului myös tutkimukseen haastateltujen poliisien puheissa. Poliisien merkitys yhteiskunnalle ei ollutkaan niin kriittinen, kuin useimmat olivat ajatelleet. Myös lakossa olleet kokivat koko lakon epäonnistuneeksi. Poliisilakon jälkeen poliisit eivät olekaan lakkoilleet lähes neljäänkymmeneen vuoteen.

Oliko lakon epäonnistuminen poliiseille lopulta suuri tappio? Ehkä poliisit eivät olisi saaneet kuuta taivaalta sittenkään, vaikka yhteiskunta olisi muuttunut lakon takia taistelutantereeksi. Lakon epäonnistuminen saattoi olla koko suomalaisen yhteiskunnan voitto.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo:

Alkuperäislähteet

Arkistolähteet

Jyväskylän kaupungin arkisto, Jyväskylä. (JKA)

Romppanen, Soini 1976. Kunnallistietoa Jyväskylästä 1976. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunginkanslia.

Jyväskylän poliisiasema, Jyväskylä (JP)

Jyväskylän poliisiaseman arkisto (JPA)

Palkkakortit 1976
Poliisilakkosanomat

Keski-Suomen Poliisien Yhdistys ry:n arkisto (KSPYA)

Keski-Suomen Rikospoliisien Yhdistys ry:n arkisto (KESURIA)

Jyväskylän yliopiston kirjasto, Jyväskylä (JYK)

Jyväskylä: ympäristökartta 1976. Helsinki: Maanmittauslaitos.

Keski-Suomen maakunta-arkisto, Jyväskylä (KMA)

Jyväskylän poliisiaseman arkisto (JPA)

II:154 Päiväkäskyt 1946–1976
III:64 Poliisipiirin neuvottelukunta 1974-1987
III:92 Vuosikertomukset 1967–1987

Toimihenkilöarkisto, Helsinki (THA)

Suomen Poliisien Liitto ry:n arkisto (SPLA)

C 29 Valtuusto, hallitus, työvaliokunta 1976
D 55 Toimintakertomukset 1969-1979
D 61 Kiertokirjeet 1975-1976
F VII Yleinen kirjeenvaihto 1976–1977
H 145 Työtaistelut: jäsenäänestys 1976

Suomen Rikospoliisien Liitto ry:n arkisto (SRPLA)

Lakko 1976

Poliisikunnan Keskusliitto ry:n arkisto (PKLA)

Hallituksen pöytäkirja 1975–1980

Sanomalehdet

Helsingin Sanomat 1.1.–31.3.1976 (HS)

Iltasanomat 1.12.1975–31.3.1976 (IS)

Keskisuomalainen 1.1.–31.3.1976 sekä 30.11.1981 (KSML)

Kouvolan Sanomat 1.1.–31.3.1976 (KS)

Poliisimies 1968 nro 1 ja 1970–1978

Rikospoliisi 1975–1976

Sisä-Suomen lehti 1.1.–31.3.1976 (SI)

Suomen poliisilehti 1976

Suur-Jyväskylän lehti 1.1.–31.3.1976

Time 17.10.1969

Uusi-Suomi 1.1.–31.3.1976 (US)

Lait

Kunnallislaki 953/1976

Poliisilaki 84/1966

Valtion virkaehtosopimuslaki 664/1970

Haastattelut

Hintikka, Pauli. 1938. Ylikonstaapeli. 19.5.2014.

Kalenius, Tapani. 1954. Nuorempi konstaapeli. 24.2.2014.

Mikkola, Timo. 1932. Ylikonstaapeli. 8.9.2014.

Myllymäki, Eero. 1935. Komisario. 11.7.2014.

Mäkinen, Risto. 1943. Poliisimestari. 31.3.2014.

Nikunen, Niilo. 1949. Vanhempi konstaapeli. 21.5.2014. (Nimi muutettu)

Pasonen, Paavo. 1950. Vanhempi konstaapeli. 14.7.2014. (Nimi muutettu)

Ranta, Irmeli. 1950. Vanhempi konstaapeli. 15.9.2014. (Puhelimitse)

Rautiainen, Jalo. 1944. Ylikonstaapeli. 21.2.2014.

Salovaara, Markku. 1930. Komisario. 26.2.2014.

Siekinen, Ritva. 1947. Vanhempi konstaapeli. 10.3.2014.

Kaikki haastattelut tekijän hallussa.

Muut tiedonannot

Ilmatieteenlaitos 8.8.2014.

Mäkinen, Auno 14.1.2015. Poliisin tilastopaketti luottamusmiehille. Poliisitoimen kokoaikaisten täysipalkkaisten lukumäärät ja ansiot 2009–2013 (IV neljännes). Helsinki:SPJL.

Tutkimuskirjallisuus

Aromaa, Kauko 1979. Tietoja aikaisemmista poliisilakoista. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Bartlett, F.C. 1932. Remembering: a study in experimental and social psychology. Cambridge; Cambridge University Press.

Bergholm, Tapio 2012. Kohti tasa-arvoa. Tulopolitiikan aika I Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö 1969–1977. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Borg, Olavi & Kiljunen, Pentti & Pehkonen, Juhani 1984. Terveystieteiden alan palkansaajien lakkokokemukset. Tampere: SRC-tutkimustieto.

Elo, Raino K. & Lehto, Kari & Mustonen, Pertti & Lankiniemi, Kalle-Ville 2005. Muutoksen tiellä. Turun Rikospoliisien Yhdistys r.y. 75 vuotta 1931–2005. Turku: Turun Rikospoliisien Yhdistys.

Fingeroos Outi & Peltonen Ulla-Maija 2006. Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toimittaneet Fingeroos Outi, Haanpää Riina, Heimo Anne ja Peltonen Ulla-Maija. (Tietolipas 214). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Giacopassi David J. & Sparger Jerry R. 1981. The Memphis police strike: a retrospective analysis. American Journal of Criminal Justice. Syksy 1981, Kuudes vuosikerta, nro 2, sivut 39–52. USA: Springer.

Hietaniemi, Tuija 1995. Totuuden jäljillä. Suomalaisen rikospoliisin taival. Helsinki: Keskusrikospoliisi.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamas Helsinki University Press.

Isohookana-Asunmaa, Tytti 2006. Virolaisen aika – Maalaisliitosta Keskustapuolue. 1963–1981. Maalaisliitto-Keskustan historia 5. Helsinki: WSOY.

Jalonen, Pentti 1998. Myönteiseen järjestykseen. Helsingin Poliisien Yhdistys 75 vuotta. 1923–1998. Helsinki: Helsingin Poliisien Yhdistys.

Kaivola, Taru 2003. Työpaikan ihmissuhteet. Helsinki: Kirjapaja.

Karonen, Petri 1997. Rikollisuus. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toimittanut Nummela, Ilkka. JYY:n kotiseutusarja 33. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunki.

Kekkonen, Jukka & Takala, Hannu 1979. Rattijuopumuksesta epäillyille suoritettut verenalkoholimääritykset. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Keskinen, Kimmo & Silvennoinen, Oula 2004. Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2001. Helsinki: Helsingin kihlakunnan poliisilaitos.

Laaksonen, Lasse 1998. Suomen Poliisijärjestöjen Liitto 1923–1998. Ristiriidoista yhteistoimintaan. Suomen Poliisijärjestöjen integroitumiseen johtanut historia. Helsinki: Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry.

Leppä, Seppo & Mäkinen, Tuija 1979a. Sanomalehdistön suhtautumisesta. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Leppä, Seppo & Mäkinen, Tuija 1979b. Yleisön suhtautuminen lakkoon. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Levä, Ilkka 2008. Kansallisvaltion teräsmiehestä valtakunnan sovittelijaksi. Poliisikulttuurin psykohistorialliset solmukohdat 1930–1997. Bibliotheca Historica 116. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Mattila, Aarne 2005. Valtio työnantajana. Valtion työmarkkinalaitos 1955–2005. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Mertanen, Tomi 2004. Kahdentoista markan kapina? Vuoden 1956 yleislakko Suomessa. Jyväskylä studies in humanities 23. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mäkinen, Tuija 1979a. Poliisien järjestäytymisen vaiheita. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Mäkinen, Tuija 1979b. Arviointeja lakon jälkeen. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Mäkinen Tuija & Sirén, Reino & Takala, Hannu 1979. Tiivistelmä. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Nordea.

[<http://www.nordea.fi/henkil%C3%B6asiakkaat/s%C3%A4%C3%A4st%C3%B6t/sijoittaminen/rahanarvonkerroin/702504.html>], luettu 14.1.2014.

Nousiainen, Kevät & Takala, Hannu 1979. Lakko-oikeus ja poliisit. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Nylund, Matts 2009. Media & viestintä 32. Numero 3. Sivut 73–89. Sairaanhoidtajien työtaistelut ja työmarkkinajulkisuuden muutokset 1954–2007. Tampere: Media- ja viestintätieteellinen seura.

Nyström, Samu 2005. Helsingin pelastuslaitoksen ensihoito- ja sairaankuljetustoiminta 1905–2005. Helsinki: Helsingin pelastuslaitos.

Onnismaa, Jussi 2008. Hiljainen tieto kulttuurien rakenteissa. Kollektiivinen muistaminen ja muistamattomuus. Teoksessa Hiljainen tieto: tietämistä, toimimista, taitavuutta. Toimittaneet Toom Auli, Onnismaa Jussi ja Kajanto Anneli. Aikaiskasvatuksen 47. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura.

Orasmala, Reino (toim), 1983, Poliisikunnan Keskusliitto R.Y. 1943–1983: Historiikki, Lahtisen kirjapaino Helsinki

Paukku, Ossi 1978. VTY:n järjestötutkimus. Virkamiesten ja työntekijäin yhteistyöjärjestö VTY r.y. Helsinki: Virkamiesten ja työntekijäin yhteisjärjestö.

Portelli, Alessandro 2006. Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toimittaneet Fingerroos Outi, Haanpää Riina, Heimo Anne ja Peltonen Ulla-Maija. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Rytkölä, Olavi 1978. Virkamiesoikeus. Neljäs painos. Helsinki: Suomen lakimiesliiton kustannus.

Sarkko, Kaarlo 1980. Työoikeus. Yleinen osa. Kolmas uudistettu painos. Helsinki: Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannustoimikunta.

Savola, Matti 1968. Lakko työelämän ristiriitana. Tutkimus suomalaisen yhteiskunnan lakoista. Sosiaalipoliittisen yhteiskunnan tutkimuksia 15. Porvoo: WSOY.

Seppinen Ilkka 1976. Teoksessa VTY:n kolme vuosikymmentä. Toimittanut Pertti Ahonen. Helsinki: Virkamiesten ja työntekijäin yhteisjärjestö.

Sirén, Reino 1979a. Miten lakko näkyi rikostilastoissa? Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Sirén, Reino 1979b. Säilöönotot. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Takala, Hannu 1979a. Esipuhe. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Takala, Hannu 1979b. Johdanto. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Takala, Hannu 1979c. Koonnos lakosta ja liikennerikollisuudesta. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Takala, Hannu 1979d. Koonnos varkausrikollisuudesta ja ilkeistä. Teoksessa Poliisilakko. Toimittanut Takala, Hannu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Toivonen, Timo 1972. Lakot ja yhteiskunnan muutos. Tutkimus Suomalaisen yhteiskunnan lakoista vuosina 1919–1969. Turku.

Tommila, Päiviö 1970. Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965: II. Jyväskylä.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuovinen Pentti 2002. Tutkimusten tässä vaiheessa. Kuopion poliisi 100 vuotta. Kuopio: Kuopion seudun kihlakunnan poliisilaitos, Kuopion poliisien yhdistys, Kuopion rikospoliisien yhdistys.

Virta, Sirpa 1987. Poliisijärjestötutkimus. Suomen Poliisien Liiton jäsenkunnan työmarkkinapoliittiset mielipiteet ja näkemykset poliisin työstä ja asenteista. Tutkimuksia 87 1987. Tampere: Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos.

Painamattomat opinnäytteet

Honkonen, Raimo 1992. Ammatillinen sosiaalisuus kvalifikaatioiden ja identiteetin hankintaprosessina. Esimerkkinä poliisin ammatti. Kasvatustieteen lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto.

Jämsä, Rauno 2005. Järjestyspoliisit vs. rikospoliisit. Poliisipäällystön tutkinto 7. Poliisiammattikorkeakoulu.

Kiesilä, Ilkka 2006. Poliisilakko 1976. Seminaariesitelmä. Joensuun yliopisto.

Seppänen, Esa 1987. Jyväskylän poliisilaitos 1939–1969. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Rantanen, Taina 1986. Yhteiskunnalle vaarallisten työtaistelutoimenpiteiden ehkäiseminen. Oikeustieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Liitteet

Liite 1: Tutkimuksessa käytetyt lyhenteet

(Arkisto- ja sanomalehtilyhenteet löytyvät lähdeluettelosta.)

Poliisijärjestöt

HPY	Helsingin Poliisien Yhdistys
JYRI	Jyväskylän Rikospoliisien Yhdistys
KeSuRi	Keski-Suomen Rikospoliisiyhdistys
KSPY	Keski-Suomen Poliisien Yhdistys
SPL	Suomen Poliisien Liitto
SPJL	Suomen Poliisijärjestöjen Liitto
SRPL	Suomen Rikospoliisien Liitto
SRPY	Suomen Rikospoliisien Yhdistys
PKL	Poliisikunnan Keskusliitto

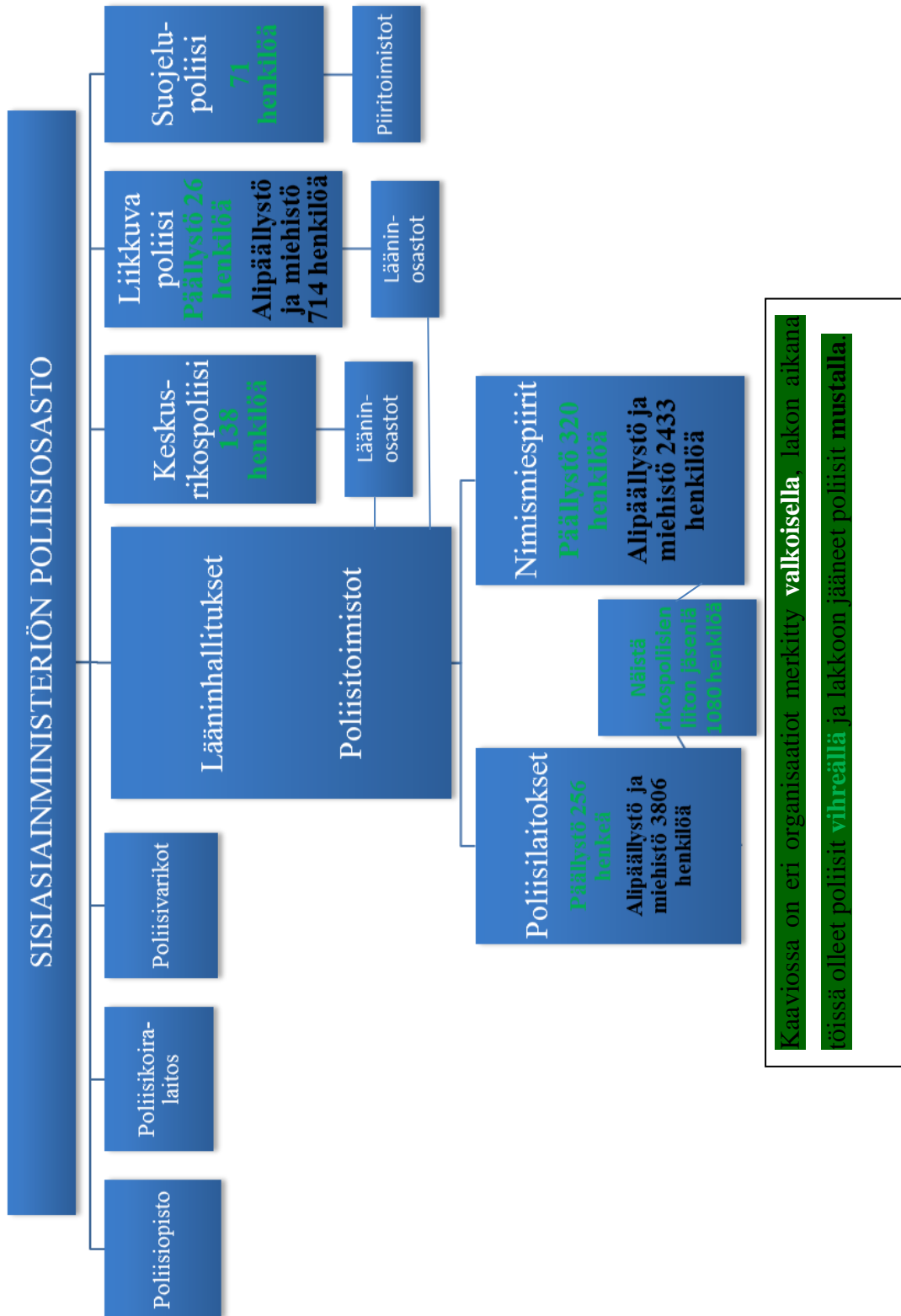
Poliisiyksiköt

LP	liikkuva poliisi
KRP	keskusrikospoliisi
SUPO	suojelupoliisi
Valpo	valtiollinen poliisi

Muut ammatti- ja keskusjärjestöt, puolueet sekä sopimustermit

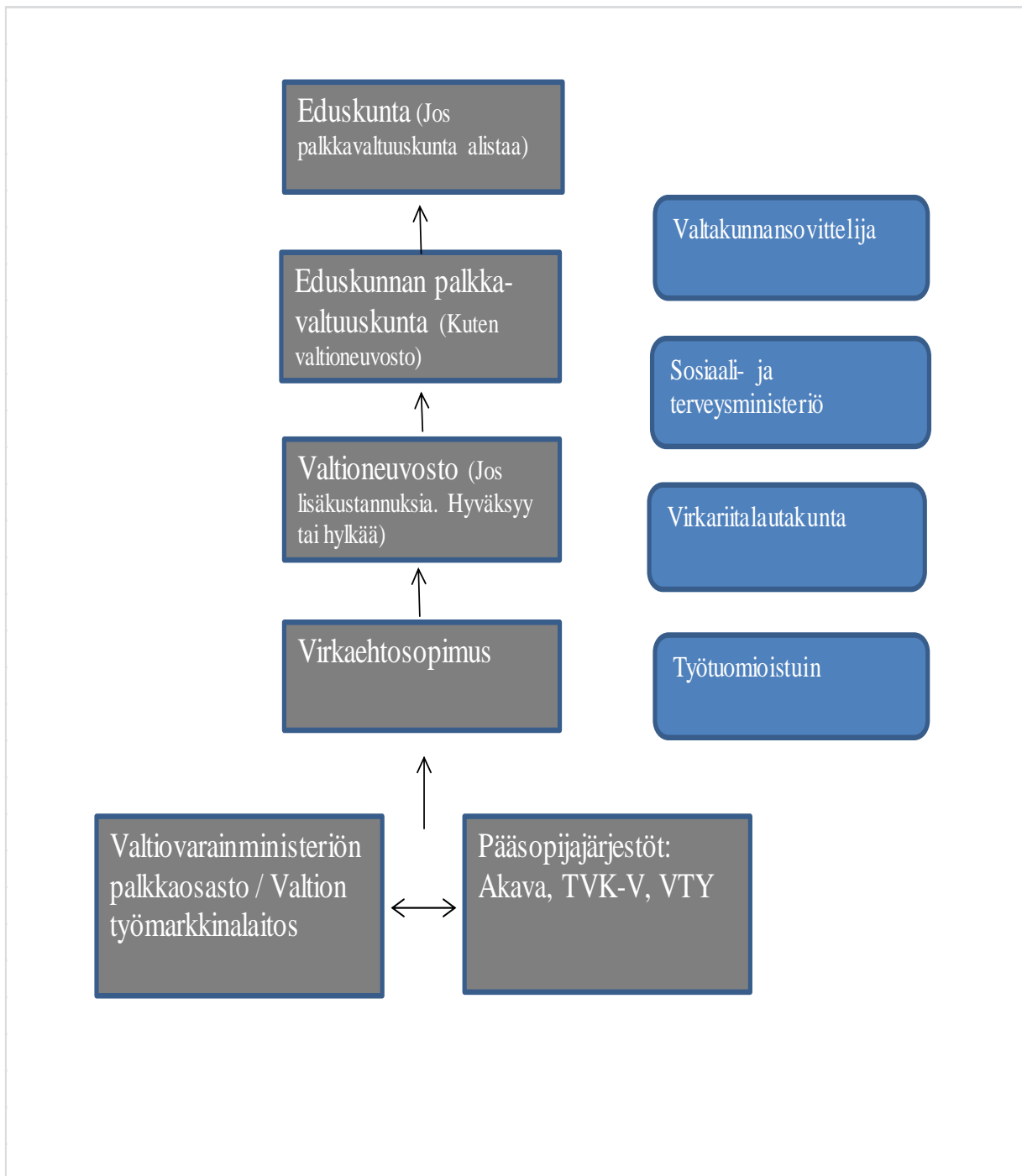
JTA	Julkisten työalojen ammattijärjestö
LKP	Liberaalinen Kansanpuolue
RKP	Ruotsalainen Kansanpuolue
SAK	Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö
SDP	Sosiaalidemokraattinen puolue
SKDL	Suomen Kansan Demokraattinen Liitto
tupo	tulopoliittinen kokonaisratkaisu
VES	virkaehtosopimus
VL	Virkamiesliitto
VTY	Virkamiesten ja Työntekijäin Yhteistyöjärjestö

Liite 3: Poliisin organisaatio ja lakon vaikutus

Lähteet: HS 13.2.1976, 13 ”Liikennevalvonta häviää Turvapalvelut tallella”; Takala 1979b, 1.

Liite 4: Valtion virkaehtosopimusjärjestelmä 1970-luvulla

Lähde: Mattila 2005, 431.